

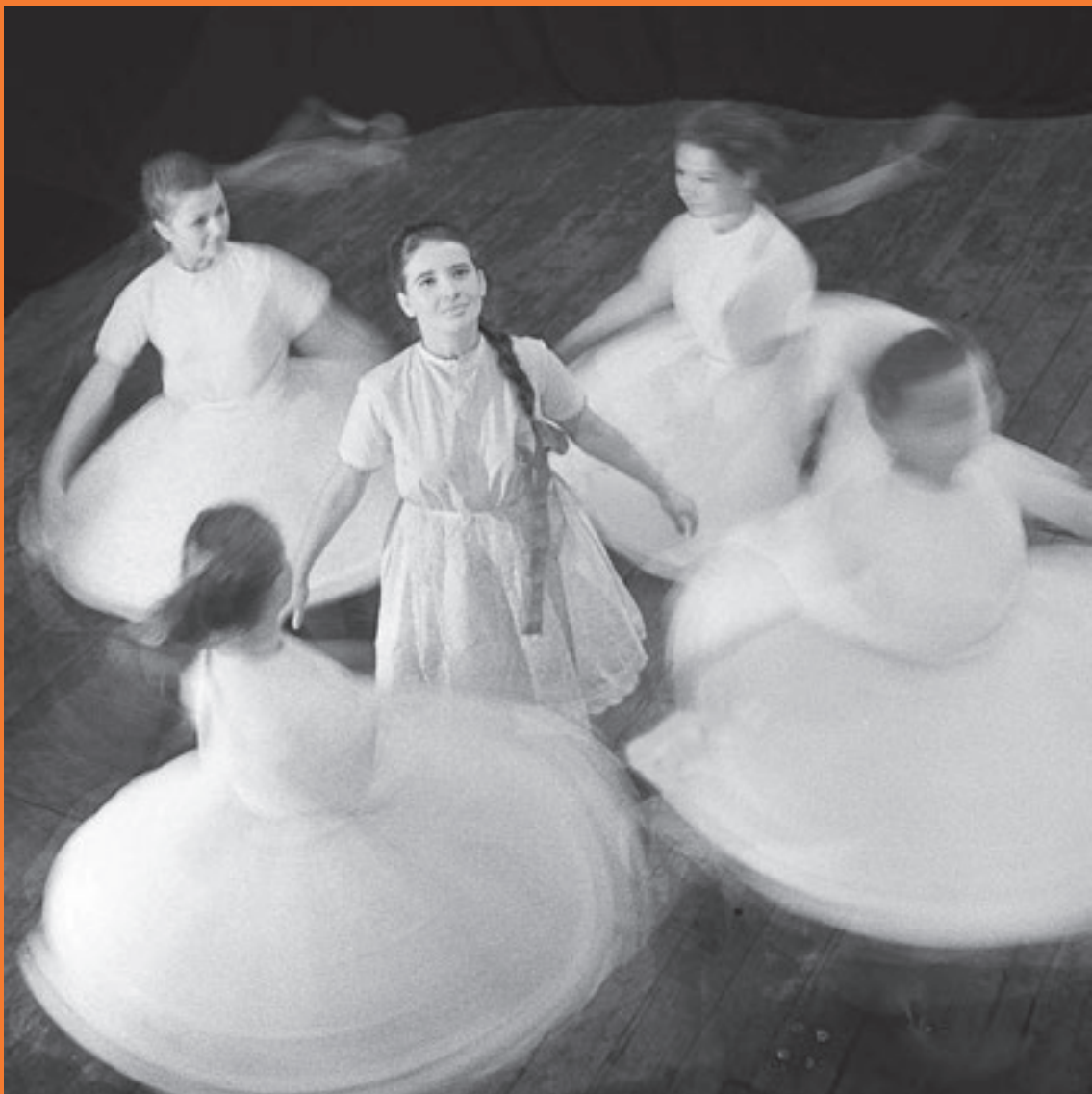
2019/4 • XXVI. évf. 4. szám

Ára: 600 Ft

FOLK MAGAZIN

FODOR SÁNDOR „NETI” ÉS ÖKRÖS CSABA

Novák Ferenc – Bárdos Tamás: Vallomás (1961; szólista: Foltin Jolán) – fotó: Korniss Péter

Novák Ferenc: Aska és a farkas (1967; szólisták: Korniss Edit és Pátkai László) – fotó: Korniss Péter

A TARTALOMBÓL:

ÖKRÖS CSABA

(1960–2019)

FOTÓ: BARCSIK GÉZA

4. Vízmelléki népzene és Új Pátria
5. Beszélgetés Novák Ferencsel
Hajba Ferenc
8. „Csak lélekben és gondolatban” – II.
Másodszor ... Kodály Zoltánhoz
Veress Sándor
BERLÁSZ MELINDA SOROZATA
10. MAGTÁR – *Kacsirek Ottó versei*
13. Folk, pop, és ami köztük van
Rácz Mihály
16. 160 éve született Benedek Elek
Halász Péter
19. Búcsú egy vajdasági dudástól
Kozák József
20. Elhunyt Rónai Lajos
Péter Tibor
21. Interjú Zs. Vincze Zsuzsával
Grozdzits Károly
24. Szufintálás, feresztés
Henics Tamás
29. Vajdaszentiványi népzene I–II.
Vavrincez András
30. TALLÓZÓ MÓRICZ ZSIGMOND:
Magyarok – P. VAS JÁNOS ROVATA
32. „Szélfútta” – Dóra Áron új CD-je
Béres Sándor
34. BUKOVINA, BUKOVINA – XVI.
Kóka Rozália
38. „Bihari 65”
Boross Géza
40. A TÖRTÉNELEM ORSZÁGÚTJÁN
KÓKA ROZÁLIA SOROZATA
43. Gyimesi népzene I–II.
Vizeli Balázs
44. TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK
47. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
A kenyér lelke
Juhász Katalin
50. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Álljon itt néhány szemelvény az életéből, valóban a teljesség igénye nélkül! Holott egy teljes életéről beszélünk. 1960-ban született Szolnokon, az általános iskolát Jászberényben kezdte ének-zene szakon, a hegedülést kilencéves korában. A népzenevel 1976 óta foglalkozott, akkor kezdte a gyűjtést is Erdélyben, Kallós Zoltán irányításával és ugyanebben az évben került a sátoraljaiújhegyi Hegyalja Néptáncgyűttes zenekarába. Az érettségi után az egri Tanárképző Főiskola következett ének-zene-történelem szakon, majd másfél év után meghívták a bostoni MIT Egyetemre hegedű és magyar népzene oktatásra, ahol két nyarat töltött. A főiskolát ezek után már nem folytatta, mert a Bartók Néptáncgyűttesbe hívták hegedűsnek, ahol tíz évet töltött. Közben négyet az Állami Népi Együttesben. 1986-ban a Kodály Kamara Táncgyűttes következett, és megalapította a később legendássá vált Ökrös Együttest. A zenekarnak hat saját lemeze jelent meg, két közös albuma Kallós Zoltánnal és egy Fodor Sándor Neti kalotaszegi primással. 2004 és 2007 között a Honvéd Művészegyüttes Hegedős Zenekarának hegedűse volt, 2008 és 2012 között a Téka Együttesben muzsikált. 2010-től volt a Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének hegedűtanára. Komponált, játszott, tanított, közreműködött színházi előadásokban. De álljon itt egy személyes hangvételű megemlékezés Kerner Gábor építő emberrel, műemlékestől, a Káli-medence egyik ikonjától, aki nélkül – nem melleleg – már talán széki banda sem lenne. Idemácsolom, tisztelettel.

„Lehet úgy barátod valaki, hogy az életben három mondatnál többet nem váltottatok? Lehet úgy barátod valaki, hogy a zene és a tánc köt össze? A választ abban a korszakban kell keresni, amikor a népzene kinyitott valamit, és újra megszületett a népzeneészek és a tánccházások nemzedéke. Rongyosra táncoltuk magunkat éjjel-nappal, és a nekünk játszó bandák rongyosra tépték ujjaikat a hegedűk húrjain. A zene-

karok mellé mindig odapattant egy csávó, és elkezdett hegedülni. Ez olyan természetes volt, mint a gomb a kabáton vagy leves alatt a tányér. A zenészek odabiccentettek, a fiú meg elkezdett játszani átéléssel és ördögösen. A táncosok nem beszélnek a zenészekkel, legfeljebb ők is odabiccentenek a zenészeknek, vagy kajabálnak egymásnak valamit és kész. Ökrös Csabival sem lehetett beszélgetni, csak összevillantani és folytatni tovább az örök körforgást. Én is összevillantottam Csabival, vagy ha az utcán találkoztunk, akkor köszöntünk egymásnak mint régi barátok. Amikor már testben kivénültem a táncolásból, akkor is találkoztam vele különböző bulikon, még tán Széken is egyszer-kétszer, a táncokon. Szóval, mindig ott volt velem a kezdetektől június 26-áig. Mostanában, amikor már öregedő szemmel nézem a cigánypadot, kezdenek lefordulni róla a régi barátok. Megrázó. Velük véget ér egy korszak. Vagy lesz valami teljesen más vagy minden marad a régiben? Nem tudom. Oly természetesen fogjuk fel, ha élünk s látjuk egymást, ha meg elhallgat egy hegedű, akkor elkezdiünk kétségbeesni, fíjni a siratót... Na, Csabi most ilyen helyzetbe hozott minket és az egész betépett tánccházás nemzedéket. A francba! Most mi lesz vele és mi lesz velünk tovább? Ahogy egy nagyon kedves széki barátnő, Zsuzsi mondta egy szomorú alkalommal: nem vagyunk cukorból, hogy elolvadjunk. Így van, sírva kell tovább táncoljunk, és sírva muzsikáljanak a maradék vagy most születő bandák! Egy biztos: ha az emberek elkezdnek újra kódexeket írni, vagy képeket mázolni a templomok falára, akkor a garabonciás diákot hegedűvel fogják ábrázolni, és Halmos Béla, Icsán, Pupos Pista, Zerkula mellett Ökrös Csabi is ott lesz a képek között. Hogy is szól az a nóta, hogy »mikor a szolgának telik esztendeje, veszi a gúnyját s indul hazafele...?«. Elmentél, Csabi... Is-ten Veled!”

Hegy Zoltán
(Magyar Hang, 2019. július 5.)

Vízmelléki népzene és Új Pátria

Két új kiadvánnyal bővült a Hagyományok Háza kínálata

A több mint húsz éve zajlott *Utolsó Óra* programhoz kapcsolódóan adta ki augusztus elején a Hagyományok Háza „Új pátria” címmel a DVD formátumú táncanyagot. A kiadvány több mint húsz falu adatközlőinek táncát tartalmazza. Emellett megjelent a „Hangszeres Népzenei Példatár” sorozat következő kiadványa is „Vízmelléki népzene” címmel, amely az erdélyi Kis-Küküllő mente magyar népzenejét mutatja be az ádámosi zenekar játékán keresztül.

Több mint húsz éve, 1997 és 2001 között zajlott az *Utolsó Óra* program, amely elsősorban a magyar nyelvterületen még élő, hagyományos népzeneét ismerő és játszó muzsikuskok zenei emlékezetének, „repertoárjának” rögzítését tűzte ki célul. A program CD-ken publikált zenei anyaga nagy népszerűségnek örvendett, augusztustól pedig a táncanyag is elérhetővé vált a nagyközönség számára. Az *Utolsó Óra* program megvalósításában a zenei gyűjtőmunkát Árendás Péter, Kelemen László és Pávai István (nem egyszer a táncgyűjtők munkáját is segítve) irányították.

A Hagyományok Háza kiadásában és Sztanó Hédi szerkesztésében augusztus elején DVD-n megjelent összeállítás több mint húsz falu, zömmel az Erdélyben élő magyar, kisebb számban a román és cigány népszerű adatközlőinek táncait tartalmazza. A megjelenített filmrészletekhez kapcsolódóan a lemezen szintén olvashatók a Pávai István zenekutató, Varga Sándor tánckutató, Galát Péter táncművész és Sztanó Hédi néprajzkutató által írt tanulmányok szövegei. A magyar-angol, kétnyelvű kiadvány szervesen

kapcsolódik az *Utolsó Óra* program CD-ken publikált zenei anyagához és nem titkolt célja, hogy megjelentetésével ráirányítsa a figyelmet a Hagyományok Háza Folklórdokumentációs Központjának birtokában lévő további táncgyűjtésekre, melyekhez kutatási, tanulási, oktatási célból bárki hozzáférhet.

Az *Utolsó Óra* program kiadványa mellett a *Hangszeres Népzenei Példatár* sorozat következő kiadványa is megjelent *Vízmelléki népzene* címmel. Az Árendás Péter és Horváth Attila által jegyzett munka az erdélyi Kis-Küküllő mente magyar népzenejét mutatja be. A kötet az 1935-ös születésű Kozák József primás játéka és repertoárja, valamint annak kontra-bőgő kísérete válik könnyen elérhetővé, megtanulhatóvá. A kötetben szerepel Pávai István leírása a Vízmellék népzenejéről és táncagyományairól, ismertető a primás játéktechnikájáról, a kísérő hangszerekről és a dallamok kíséretmódjáról. A kottás lejegyzések után a dallamok szövegei, valamint az ádámosi zenészekkel készült gyűjtések adatai is helyet kaptak. A tanuláshoz nagy segítséget jelentenek a dal-
lamokról készült hang- és videófelvételek, ezek a DVD-mellékleten találhatóak. A kiadvány célja, hogy a Vízmellék népzenejének bemutatásához a táncházakban méltán népszerű szászcsávási zene mellett a régies játékmódot megőrző ádámosi zenekar játéka is közkedvelté váljon.

Új Pátria
Az Utolsó Óra program erdélyi táncgyűjtéseiből
Szerkesztő: Sztanó Hédi
Hagyományok Háza, 2019

Horváth Attila – Árendás Péter: Vízmelléki népzene
Kozák József ádámosi primás dallamai
Népzenei füzetek – Hangszeres népzenei példatár
DVD melléklettel – Hagyományok Háza, 2019

Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás

Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Béjárt az Almássy utca felől

telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042

E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, <http://www.afolk.hu>

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNCHÁZ ALAPÍTVÁNY
FOLKMAGAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,
Szilágyi Dezső tér 6. I. em.
Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a
www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA
1137 Budapest, Katona József u. 21.
Tel.: (1)-239-1199

ÍRÓK BOLTJA
1061 Budapest, Andrássy út 45.
Tel.: (1)-322-1645

KALÁKA ZENEBOLT
Bp., V. ker., Deák Ferenc tér 4.
Tel.: (1)-267-5331

A FOLK
1074 Budapest, Dohány u. 84.
Tel.: (1)-351-3341

MESTERPORTA
1011 Budapest, Corvin tér 7.
Tel.: (70)-244-8432

„Elkészült a Nemzeti Táncszínház...”

Beszélgetés Novák Ferencsel

„Négy évig tartott a huzavona, aztán Zoboki Gábor építész csapata jóvoltából, szakmai kéréseink megfogadásával elkészült a Nemzeti Táncszínház. Isteni hely, szinte a világ csodája. A megnyitón mindenki eszméletlenül boldog volt. Aztán elkezdett működni az intézmény, és egyszer csak rájöttünk, hogy ez a táncszínház nem a miénk” – mondja Novák Ferenc, a Takarékos ismert Kossuth-díjas koreográfus, rendező, etnográfus, a nemzet művésze, az amszterdami Nemzetközi Táncszínház korábbi koreográfus-rendezője, a Honvéd Együttes egykori művészeti igazgatója. Inkább szomorú, mint dühös, de a tekintélyével, érveivel mindvégig kiáll azok mellett, akik a táncszínház mostani működési modelljét meg akarják változtatni.

– Nyolcvannyalc évesen most is itt van a győri táncfesztiválon, külföldi vendégeket kalauzol, fogadja a véleményét kérő fiatal alkotókat, mindenkiel beszélget, megnéz minden előadást. A tánc őrizte meg ennyire egészségesnek?

– A koromnak megfelelő állapotban vagyok. Hat éve megműtötték a térdem, egy kitűnő barátom transzirozott szét, az állás nehezemre esik, háromszáz méter séta után meg fáj a lábam. Táncolni már nem tudok, de irányítani igen, ha szükség van rám. Nemrég a marosvásárhelyi magyar hivatásos együttes kért fel, hogy írjak forgatókönyvet Kányádi Sándor költőről, akivel negyven évig testi-lelki jóbarátok voltunk. Távolabbi barátaink jól szórakoztak éles, de – állítólag – szellemes vitáinkon, ezek egyikét az irodalom is megőrizte. Bárdos Artúr kolozsvári költőt látogattuk meg Dortmundban élő lányánál. Sándor, aki egy rántottát is alig tudott megcsinálni, engem akart kioktatni arról, hogyan kell tárkonyos bárányfejlevest főzni. Jól összevesztünk.

A téma fontosságát jelzi, hogy Sándor is, én is megírtuk a történetet, és több irodalomtörténeti műben is idézték. Na, szóval, a forgatókönyvben Kányádi vízióját akartuk felvillantani – a rendező-koreográfus Juhász Zsolt, munkatársa Ágfalvi György volt. Az emeltek színpadrészen, kissé ködbe burkolózva megjelenik egy férfi, a költő, aki mozog, de nem székely verbunkot táncol, inkább kortárs színházi mozdulatokat tesz. Verstörödekeket játszunk be Kányádi saját hangján, majd az ő kedvenc vidékeinek, tájainak ismert táncait láthatja a közönség. Nem önálló betétként. Ezek a táncok is lassanként semmivé válnak. Majd egy színész verset mond, Kányádi legfontosabb gondolatait idézi. Az emelt színpadon újra és újra megjelenik a vízió, ami egy idő után eltűnik, helyette már a lenti táncosok állnak. A vízió tovatűnik, de Kányádi hangja ott marad, talán örökre.

– Egész életében tulajdonképpen „műfordító” volt. Egyik művészeti ágról a másikra alkalmazta, adaptálta az adott művet. Sőt, a jelenre adaptálta az ön által felkutatott múltat is.

– Inkább azt mondom, harmóniába hoztam az egymást hitelesen erősítő különböző műfajokat. Néprajz és magyar szakon végeztem, a néprajz volt a hangsúlyosabb, de az irodalmi érdeklődésem is igen

erős maradt. Most, hogy mondja, az jut eszembe: az én korosztályom gondolkodásmódja a művészetek közül közelebb állt például a filmhez. A kortárs együttesek pedig most nagyon sok irodalmi adaptációt visznek a táncszínpadra, többségük értő tehetséggel.

– *Művészi pályájának alapkérdése az volt: eredeti formájában, továbbgondolás és változtatás nélkül kell-e bemutatni a – a világon egyedüli módon összegyűjtött – magyar táncincset, vagy táncszínházat kell csinálni belőle?*

– Visszanyúlok az időben, hogy az engem befolyásoló hatásokra utalni tudjak. 1949-től, érettségi után kilenc évig nem vettem fel az egyetemre, mert rossz káder voltam. A nagy tanári kart azonban még utolértem az egyetemen; hogy csak néhányat említsek: Ortutay Gyula, Dömötör Tekla, Dégh Linda... Akkoriban néprajz szakon még kötelező volt a régészet – megbocsáthatatlan, hogy most már nem az –, nekünk például László Gyula jutott. A diploma után arról kellett döntenem, legyek-e kutató valamelyik intézetnél, esetleg muzeológus, de abból a fizetésből éhen lehetett volna halni. Akkor már tudtam, hogy nősülök, gyerekeket akarok, előre kellett néznem. Azidő tájt a táncba már annyira belekeveredtem, hogy úgy döntöttem, prostituálódok.

– *Táncművésznek, koreográfusnak lenni prostitúciónak számított?*

– Nézze, a könyv megmarad, a tudományos életben számon tartják. A tánc elmúlik akkor is, ha filmre veszik. Nekem szerencsém volt, több táncszínházi darabomat remek rendezők, operatőrök vették filmre, de az mégiscsak egyetlen este katarziszt őriz meg. Furcsa módon a néptáncban nincs repertoárszándék, mint az operában, ahol időnként elővesznek, felújítanak régi darabokat. A néptáncban ez fel sem merül, csak saját műveket állítanak színpadra az együttesek. Most persze egy kicsit azért igazságtalan vagyok, mert egykori táncosaim kitalálták, hogy a Széki Rómeó és Júliát felújítják, de nem egyetlen együttes gondolata volt, hanem különböző, korábban általam vezetett társulatok táncosai hozták létre.

– *Végül is a „tisztá forrás” pártiakkal szemben a táncszínház mellett döntött. Miért?*

– Én a tisztá forrást anyanyelvként használtam arra, hogy elmondjam a gondolataimat a korról, amelyben élek. A táncszínházban hit-

tem, noha népszerűbb volt a tiszta néptánc bemutatása, arra szívesebben mentek be a nézők, mint például a táncszínházi Elektrára. A magyar értelmiség népi kultúrából érkező része is úgy gondolta: ha már felfedeztük, összegyűjtöttük ezt a páratlan kincset, akkor azt a maga tisztaságában és nem táncszínházként kell bemutatni. Így gondolkodott például Csoóri Sándor, akit még cserediákként ismertem meg 1943-ban, és nagyon jó barátom lett élete végéig.

– *A gondolkodásmódja hogyan illett össze Csoóri eszmerendszerével?*
 – Sok vitám volt Csoórral, meg is mondtam neki, ha valamelyik esszéjének egy-egy részét nem tudtam elfogadni. De gyerekkorunktól ismertük, szerettük és soha nem tagadtuk meg vagy árultuk el egymást. Akkoriban barátokat nem is ideológiai, politikai nézetrendszer alapján választott az ember. Ma ismerem olyan tudóst, szuper értelmiségit, aki csupán azért nem áll szóba velem, mert nem osztjuk egymás politikai nézeteit. De visszatérve a tiszta forrásra: Csoóri mellett egy másik barátom, Nagy László költő is egyértelműen a tiszta forrás változtatás nélküli bemutatása mellett tette le a garast. Csatlakozott hozzájuk a pártban akkoriban fontos szerepet játszó Vitányi Iván, aki fiatal korában a Muharay együttesben táncolt, és maguk mellé állították Pozsgay Imrét is. Ettől kezdve a táncszínházi előadásokról alig írtak az újságok. A többi bemutatóról pedig ömlengések jelentek meg, természetesen nem érdemtelenül. Az eredeti néptánc melletti kiállítás nem csak néhány népi értelmiségi öncélú akaratának a megnyilvánulása volt, tömegigény mutatkozott a hamisítatlan népi művészet iránt. Nálunk a táncgyűjtés a húszas években megkezdődött. Olyan 50-60 éves parasztembereket filmeztek le, akik még a XIX. században tanulták meg a magyar nép táncait. A háború utáni gyűjtésekkel kiegészülve ma már 250 ezer méter ilyen film van. Magyarország talán az egyetlen Európában, amelyik pontosan ismeri, mit táncoltak az elődök a XIX. században. Ez a felgyülemlett érték hatalmas erővel hatott a magyar kultúrára. A hetvenes években kitört a táncházőrület, amelyet néhány tanítványom kezdeményezett. Elvittem tanítványaimat Székere, Foltin Jolánt, Stoller Antalt, Lelkes Lajos mezőgazdasági kiadót, aki később negyven néprajzi kötetet jelentetett meg. Az ottani élmények hatására egy éjszaka alatt elhatározták, hogy táncházat indítanak Magyarországon. Ez meg is történt 1972 tavaszán, hatalmas siker lett. Később a táncház, éppen Csoóriék tanácsára, Timár Sándorék vezetésével a Fehérvári úti kultúrházba került. Ők beengedték a fiatalokat válogatás nélkül, és az igazság az, hogy így lett tömegmozgalom.

– *Szakdolgozatát a tánc társadalmi szerepéről írta. Ez a szerep koronként változik?*

– A XIV. század környékén, a reneszánsz korban megszületett Olaszországban az ugrós tánc, a saltarella. Ettől a pillanattól kezdve a tánc szórakozás lett, addig többnyire rítus volt. Az ugrós tánc megszületésekor azonnal színre lépett a csodamesterség: táncmesterek járták Európát, ők tanították be az új táncokat. Pillanatok alatt elterjedt. Magyarország ebben is igen tanulékony volt, már Zsigmond király kiküldte a zenészeit saltarellát játszani. Amikor a török hódoltság alatt jött a forgós táncok divatja, mi a jelenlegi Magyarország területén megőriztük az ugrósta. A török uralom alatt sem nálunk, sem a Kárpátoktól délre – például a Balkánon – a forgós táncok nem terjedhettek el. Ebben a korszakban ezeket csak a szabad Erdélyben tanultuk meg, magyarok és románok egyaránt. A páros táncokkal a szabályos, kanonizált, kör alakú tánc, ahol mindenkinek ugyanazt kellett táncolni, egyszer csak széttört, az emberek egymással szemben állnak. Egyházi botrány lett ugyan belőle, de az új tánc túlélte.

– *Van a táncnak ideológiája?*

– Minden kultúrának és szokásrendnek megvan az ideológiája, bár én a műfajok ideológiáját inkább gondolatiságnak mondanám. Ná-

lunk évszázadok óta nem a kötött mozgásrend, hanem az embert szabaddá tevő rögtönzés adta a tánc gondolatiságát. Mindegy, hogy csárdást, ugrósta táncolok, a mozgásomban mindig megalkotom a magam költeményét, ami az enyém, amit én szeretek csinálni. Szabadon választom meg, mit és milyen sorrendben rögtönzök.

– *Kifejeződik ebben egy nép szabadságvágya, annak erőssége, mértéke?*

– Távrolról valószínűleg kifejeződik, de nem szeretnék ideológiai törvényszerűségeket levonni ebből a jelenségből. Ez veszélyes terep. Valami azért lehet benne, ugyanis, amikor Erdélyben pusztult a magyarság, az 1700-as évek elején tatár hordák, martalócok végigpusztították a Mezőségeket, akkor a magyar mezősségi arisztokrácia a magyarok helyett román paraszttal népesítette be a vidéket. Nem jutott eszükbe, hogy a túlnépesedett Palócföldről és a Csallóközéből hozzanak embereket, mert a románok nem lázadtak, nem volt bennük annyira az ellenállás szándéka és képessége, mint a magyar jobbágyban.

– Egy győri fesztiválon vagyunk, a balett és a táncszínház méltó seregszemléjén. A baráti beszélgetéseken azonban mindig előjönnek a gondok. Végre van méltó színháza a magyar táncművészetnek a fővárosban. Mi okozza mégis a feszültségeket?

– Négy évig tartott a huzavona, aztán Zoboki Gábor építész csapata jóvoltából, szakmai kéréseink megfogadásával elkészült a Nemzeti Táncszínház. Európai színvonal, zsinórpaddás nélkül is tökéletesen használható színpad, gyönyörű öltözők, kényelmes nézőtér, isteni hely, szinte a világ csodája. A megnyitón mindenki eszméletlenül boldog volt. Aztán elkezdett működni az intézmény, és egyszer csak rájöttünk, hogy ez a táncszínház nem a miénk.

– Hanem kié?

– Van egy szakember igazgatója, de szervezetileg a Millenáris Park igazgatósága alá tartozik. Ha – mondjuk – egy milliárdos öreglány úgy dönt valahol a világban, hogy százezer euróért kibérel egy hosszú hétvégre, az eddig történelem után félek, hogy odaadják ne-

ki. Így megbízhatóan még bérelezni sem lehet a házat. Április végén, csütörtökön, pénteken, szombaton és vasárnap négy különböző magyar társulat premierjét, vagy várva várt előadását hirdették meg. Minden hely elfogyott. Az előteret azonban a költészet napja miatt telerakták könyvesbódékkal és standokkal. Mozdulni nem lehetett a pavilonok között, ott préselődött az előadásokénti négy-százötven ember, telt ház. Annak ellenére, hogy este hétig tartott a könyvhét, a túlszűfolt előtérbe préselődött a közönség. Megalázó volt. Ennyire becsüli a Millenáris Park a táncművészetet? A parknak nyilván van üzleti terve, pénzt kell keresnie. A többi épületét miért vennék ki az emberek, amikor a táncszínház elegáns, gyönyörű, exkluzív, és akár háromszáz fős fogadásokat is tarthatnak benne? Ennek a helyzetnek van alárendelve megalázó módon a táncművészet. A táncszínház vezetője és a tanácsadó testület (Bozsik Yvette, Kiss János, Korniss Péter, Szakály György és én) elfogadhatónak tartjuk, hogy időnként bérbé adják a gyönyörű táncszínházat, de olyan szerződéssel, amely nem hozza lehetetlen helyzetbe a színház működését. [Friss hír: a 2019–20-as évadra a Nemzeti Táncszínháznak több mint félmilliárd forint többletforrást ítélték meg, feladatai ellátásának támogatására – a szerk.] Ez az épület szebb és alkalmasabb, mint a korábbi volt, de azt a magunkénak érezhettük, és a miénk is volt.

– A táncosok fizetése és a tao-támogatások helyett ígért dotációk mértéke miatt is sokan panaszkodtak.

– A Nemzeti Táncgyűttes és az Állami Népi Együttes tagjainak majdnem két éve rendezték a fizetését. Most már egy kezdő táncos úgy-ahogy meg tud élni a béréből. A Duna Művészgyűttes azonban a Zrínyi-palotához tartozott, amely a BM kezelésében volt, így a Duna tagjainak maradt a nyomorult fizetség. Másfél éve mennek a jelzések a táncszövetségtől, kollégáktól, hogy ez az összeg a költségvetés kulturális tételének szempontjából elenyésző. Körülbelül ötven ember bére a táncosokkal, a zenekarral és a műszakkal együtt. A szakmában megöregedve úgy gondolom, hogy egyetlen kulturális kormányzat sem engedheti meg magának ezt az ordító igazságtalanságot. A Duna tagjai ugyanannyit dolgoznak, mint mások, műsorpolitikájuk különbözik a többiekétől, ezért is szükség van rájuk, fontos színt hoznak a tánc világába, és éppen feleannyit keresnek, mint a másik két együttes tagjai. Vidéken is rossz a helyzet. Ott egy-egy színház segíthetne rajtuk. Egyes vidéki társulatoknál is igen alacsonyak a fizetések, miközben kötelezik a táncosokat arra is, hogy a színház zenés darabjaiban ingyen fellépjenek. A tao helyett ígért pénzeket pedig egy-két ember osztja, úgy gondolom, nagyon igazságtalanul. Hatvan milliót kap valamelyik színvonalas, igényes társulat, a Nemzeti Színház meg még 100 milliót. Nem irigylem tőlük, de azért azok, akik elosztják ezt a pénzt, legyenek kevésbé részlelhajlók!

– Mit dolgozik most?

– Járom Székre. Ott egy holland jóember tartja fenn a szokásrendet. Mára már elfogyott minden pénze, így megpróbálok anyagiilag is segíteni rajtuk. Támogatom a szamosújvári Téka Alapítványt. Ami ott történik, az egy csoda. Tíz év alatt összehoztak egy magyar gimnáziumot. Korniss Péter és én az évek alatt rengeteg téglajegyet vettünk. Egész Erdélyben még egy ilyen, XXI. századi szinten felszerelt gimnázium tudomásom szerint nincs. Van négyszázötven tanulójuk és egy tanítóképzőjük is. Bárdos Artúr kolozsvári költő háromezer kötetet hagyott ránk. Engem bízott meg, hogy halála után egy erdélyi intézménynek adjam át. Ezt a Magyar Művészeti Akadémia segítségével a szamosújváriak kapják. A tanári kar szemléletére és egyben az intézmény szegénységére is jellemző, hogy minden évben lesütnek két teherautónyi padlizsánt, elteszik télire, hogy a kollégiumban legyen mit kenni a gyerekek kenyerére.

Hajba Ferenc

(168 óra, 2019. július 15. – fotók: Nemzeti Táncszínház)

Másodszori jubileumi írás Kodály Zoltánhoz

(Varietas nunc non delectat)

Előző számunkban a Veress Sándor zeneszerző és népzenekutató által emigrációból írt négy Kodály-köszöntőjének közreadásához készült bevezető tanulmányt közöltük, Berlász Melinda tollából. Folytatva a kecskeméti Forrás c. folyóirat 2007/12. számában megjelent összeállítást, az alábbiakban a Kodály Zoltán hetvenedik születésnapja tiszteletére, 1952 decemberére datált köszöntőt olvashatjuk.

„Mély gyökerű művészet csak akkor keletkezhetik, ha milliók éreznek és gondolkodnak egyformán, s ezt egyeseknek sikerül kifejezni. A magára hagyott művész olyan, mint a vezér sereg nélkül, vagy a pap hívek nélkül. Legjava erejét nem fejtheti ki.” „Ha a művész nem érzi maga mögött saját nemzetét, könnyen lankad az ereje, mint Antheusé.” [Kodály Zoltán: Magyarság a zenében. 1940.]

1940-ben, olyan időben írta Kodály Zoltán ezeket a sorokat, amikor a magyar szellemi életet első ízben borzongatta meg az emigráció – külső vagy belső emigráció – kényszerűségének gondolata. Bartók ekkor már rálépett a kivándorlás göröngyös útjára, hogy arról soha többé ne térjen vissza. És ezeket a sorokat mintha önvalomás feleletnek szánta volna arra a már korábban felvetődött kérdésre, miért maradt otthon, holott az emigrációra éppúgy megvolt a lehetősége, mint Bartóknak. Mint minden mély gondolatnak, ennek aktualitása sem vesztett az erejéből az évek múlásával. 1947 és 49 között a magyarságra rázúdult második égszakadással a magyar szellemi élet minden becsületesen gondolkodó képviselőjének központi kérdésévé lett: maradni és próbálni otthon menteni a még menthetőt, avagy menni, és megkísérelni papnak lenni idegenben, hívek nélkül.

Hogy ki maradt és ki ment – amíg még lehetett –, abban természetesen külső és egyéni körülmények súlyosan estek latba. Sokan, kik menni akartak, csupán az időpontban számították el magukat. Azok esetében pedig, akik politikai vonalon közvetlenül voltak fenyegetve, a kérdés vagylagos formája fel sem vetődhetett. Kodály egész múltja, sajátos központi helyzete a magyar szellemi életben, amely abból a tényből eredt, hogy működési köre és hatóereje messze a szakzenészen túl sugárzott ki a magyar kultúra európai teljességében, 1940-ben írt sorait aktuális és egyben tragikus feleletként érzik a ma oly sokszor és sokaktól feltett kérdésre: miért nem választotta Kodály az emigrációt az otthonmaradás helyett? De a felelet erre – Kodály saját válasza – épp azért oly tragikus, mert az egyén élete szempontjából tekintve minden, csak nem a kérdés megoldása. Papnak lenni egyre fogyó hívek és követők nélkül, művésznek lenni a hazai földön idegenben, nemzet, sőt nép nélkül maga mögött: tragikus sors a Kossuth-díjak és születésnapjainak ajándékos ünneplések papírkulisszás, hazug világában.

Az emberi szenvedés szavakban kifejezhetetlen fokát produkáló korunkban a magyarságot ért sorstragédiák 1914-ig kezdődő és a jelenben minden nappal folytatódó végtelen láncolata különleges helyet foglalnak el, mert nemzeti létünk egy olyan történelmi pillanatában szakadtak ránk, amely a csapás súlyosságát és jövőnkre való kihatását sokszorososan felfokozza, sőt esetleg végzetessé teheti. A magyar művelődés a két világháború közti időszakban, minden politikai, gazdasági és szociális ferdeségek, bajok és megoldatlanságok ellenére, olyan szerencsés konstellációban volt, amely csak igen ritkán adódik egy nemzet életében. Minden kulturális és gazdasági előfeltétel adva volt egy európai magyar életforma végleges kialakításához és ehhez ugyanakkor készen állt, az élet minden területén, egy megfelelő, európai és magyar tájékozottságú, rendkívül magas színvonalú vezetőgárda, amely mindjobban támaszkodhatott egy

pozitív irányban fejlődő közösségre. Másfelől viszont Európa délkeleti központjának ütközőszférájában ez volt az utolsó pillanat, amikor politikai helyzetünket a még megmaradt területen konszolidálhattuk volna. 1944. március 19-e, azután pedig 1947 halomra döntött és megsemmisített minden reményt, miután a fenyegető sötétség első árnyéka már azon a falevéllullásos őszi napon megborzongatta a nemzetet, mikor Teleki Pál ravatala előtt megrendülten álltunk. Kodály Zoltán fentebb idézett remek tanulmányát meg ezekkel a szavakkal zárhatta 1940-ben: „Egyik kezünket még a nogáj-tatár, a votják, a cseremiszfogja, másikat Bach és Palestrina. Össze tudjuk-e fogni e távoli világokat? Tudunk-e Európa és Ázsia kultúrája közt nem ide-oda hányódó komp lenni, hanem híd s talán mindkettővel összefüggő szárazföld? Feladatnak elég volna újabb ezer évre.” Ma ebből bizony Magyarországon csak a nogáj-tatár maradt kézszerítónak, annak is legrosszabb fajtája, a steppe-barbarizmus. Ilyen görög sorstragédiás események idején az egyén élete nem sokat számít, és az egyén legtöbbször nem is ura többé saját helyzetének. A két nagy, temperamentumban oly ellentétes, és épp ezért a külső eseményekre is divergálón válaszolt kortárs, Bartók és Kodály valóságos szimbólumai annak, hogy a művész számára ilyen korban, ha egy ilyen sorstragédiának kitett közösséghez tartozik, tulajdonképpen nincs megoldás. Bartók emigrációja sem egyéni, sem művészi szempontból épp úgy nem volt végső fokon megoldás, mint ahogy Kodály mai itthonmaradása is, sem emberi, még kevésbé művészi oldaláról nézve, nem nevezhető annak.

A szabad világban szétszóródott magyarság sokkal csendesebben, mint a mai hivatalos Magyarország, de annál igazabb és mélyebb hagyományhűséggel emlékezett meg 1952. december 16-án Kodály Zoltán hetvenedik születésnapjáról. Emlékeztünkben van még a 10 évvel előtti 60 éves forduló ünnepsége, amelyen egy egész ország, Soprontól, Szombathelytől, Kolozsvárig és Marosvásárhelyig, Rimaszombattól Újvidékig ünnepelhette nagy fiát. És ha felnyitjuk azt az emlékkönyvet, amely akkor a Magyar Néprajzi Társaság kiadásában, Gunda Béla kolozsvári egyetemi tanár kitűnő szerkesztésében és az akkori kiváló kultuszminiszterünk, Szinyei Merse Jenő (az első magyar kultuszminiszter, aki Kodály, Bartók, az új magyar zene és a magyar népzenei gyűjtés jelentőségét valóban felismerte és átértékelte) előszavával megjelent, némi büszkeséggel állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon a háború kellős közepén, elvágvá Nyugattól és a náci barbarizmus molochjának nyomasztó árnyékában, lehetséges volt egy olyan gyűjteményt összeállítani, amely a legkiválóbb magyar folkloristák és ethnographusok cikkei mellett világhírű nyugati és más tudósok egész sorát vonultatta fel ez alkalomra írt tanulmányaikkal. Hogy csak néhányat említsünk közülük: H.G. Farmer (Glasgow), J. Handschin (Bázel), K. Jaap (Amszterdam), I. Krohn és A. Väisänen (Helsinki), T. Nordlind (Stockholm), A. Schaeffner (Párizs), K. Jeppesen (Koppenhága), F. Arsunar (Ankara) és még sokan mások. Tíz év még nem olyan nagy idő az egyes ember életében sem, egy nemzet életében csupán egy perc talán, s a másodperc tört része Európa történetében. De ez a tíz év elég volt, hogy a rombolás démonai tatárjárást megszegyenyítő alapossgal min-

dent tönkretegyenek. Ha e pusztulás közepette maradhat még hitünk és reményünk, akkor e hit táplálója az olyan életmű, mint a bartóki mellett a kodályi *oeuvre*. Ez az életmű, mint a bartóki is, nem mérhető le csak zenei téren. Mindkettőre jellemző, hogy a magyar művelődés teljes körét átfogja. Kodály, aki különben is a *poeta doctus* típusa (irodalmi párhuzamát Babitsban, míg Bartókét inkább Adyban láthatjuk), különösképpen predesztinálva volt erre a szerepre. Zeneszerzői munkásságára is ez nyomja rá a bélyegét. Rendkívül egyéni zenei nyelve egyformán szívott fel és olvasztott egybe elemeket a régi és új magyar népzeneből, a történelmi magyar zenéből (csak egy közismert példa erre: a *Háry* verbunkos közzenéje) és Európa mai és régi nagy stílusából. Zeneszerzői indulása Debussy búvköréből lépett ki, míg későbbi, a mai zeneszerzők között páratlanul álló kórusművészetét sokévi alapos Palestrina-tanulmányai alakították ki. (Kodály ma kétségtelenül Palestrina legkitűnőbb ismerői közé tartozik.) Művészetének gyökerei részben a XVI. század európai kultúrájába nyúlnak vissza, részben a magyar múltba. Nem véletlen, hogy fő művének, a *Psalmus Hungaricusnak* szövegétül Kecskeméti Vég Mihály XVI. századi református prédikátor zsoltárát választotta. És ezt a zenét igazán csakis az értheti meg, aki ismeri ennek a kornak a mély zengésű, tömör, gyönyörű képekben és példázatokban gazdag magyar nyelvét. De gyökerének legmélyebb szálaival abba a mintegy háromezer éves magyar népzenei múltba nyúlik vissza, amelyről írásos hagyomány nem, csak az erdélyi és dunántúli népdalok ősrétege beszélt szinte megfoghatatlan elevésséggel és tisztasággal még húsz-harminc évvel ezelőtt is. Ez az ősi magyar ötfokú zenei stílus a legmélyebb alapja Kodály zenéjének. Dallamainak, melyek még akkor is, ha hangszereken szólalnak meg, az énekelhetőség elvéből fakadva par excellence vokális jellegűek, konstrukciós bázisa ez az ősi pentatónia és Kodály egész zenei stílusát ennek törvényei, fordulatai, funkcionális viszonyai határozzák meg.

Kodály nem forradalmár, hanem összefogó, rendszerező, megtartó, hagyományörző típus. A XVI. századból, amely Európa művelődés- és zenetörténetében csakúgy, mint politikai eseményeiben igen ellentétes áramlatok és nagy összecsapások mozgalmas százada volt, Palestrinában, a nagy kiegyenlítőben, a hagyományok szerves továbbépítőjében, a nagy betetőzőben találja meg példaképét. A múltnak ez a szorgos gondosságú feltárása jellemzi népzene gyűjtői, népzene tudományi és a magyar történelmi és nyelvi hagyományok terén végzett kutatómunkáját is. „*A hangadás*”, „*A magyar kiejtés romlásáról*”, „*Vessünk gátat kiejtésünk romlásának*”, „*Néprajz és zenetörténet*”, „*Mentség, Tótfalusi Kis Miklós könyvének ismertetése*” című tanulmányai – hogy csak néhányat említsünk – tanúskodnak ez irányú munkásságáról egyéb népzene tudományi művei mellett. Irodalmi munkássága impozáns méretű. Első, 1905-ben, az Ethno-

Monique de La Bruchollerie francia zongoraművésznő és Kodály Zoltán
(Fortepan / Adományozó: Kotnyek Antal)

graphiában megjelent „*Mátyusföldi gyűjtés*” című cikkétől 1942-ig bezáróan hetvenhat tanulmányt és cikket közölt, köztük olyan könyvnek is beillő műveket, mint „*A magyar népzene*” című alapvető munkája.

Végül nem volna teljes megemlékezésünk, ha nem szólnánk legalább csak néhány szót, a nevelő, sőt nemzetnevelő Kodályról. A budapesti Zeneművészeti Főiskolán végzett 35 évi pedagógiai tevékenységével egészen új típusú magyar zenészgárdát nevelt fel, amely irányító kezei alatt a legtisztább európai és legmélyebb magyar hagyományokat szívta magába s vitte ki az életbe, akárhová is vetette a sors. Szerte a világon ma jóformán minden magyar muzikus közvetlenül, vagy legalábbis valamilyen formában közvetve az ő iskolájának neveltje. (Ha másképp nem, akkor legalább úgy, hogy a Zeneművészeti Főiskolán az utóbbi évtizedben senki, semmilyen tanszakon végbizonyítványt nem kapott anélkül, hogy legalább háromszáz magyar népdalt ne tudott volna kívülről!) Ha *extra Hungariam est vita*, és ha egy nemzetet hagyományai tartanak meg, akkor még talán hihetjük, hogy a mag, amelyet az ilyen kodályi nevelések elhintettek, záloga lehet a magyar jövőnek. A jelen sok mindent tönkretehet, leronthat. De nincs az a külső erőszak, amely a lelkekbe plántált igazi hitet a nemzeti hagyományok megtartó erejében megölheti, amíg ezek a lelkek a szellem erejével hatnak. És ezt tudja a mai Kodály. És tudják, épp oly jól, a hatalom mai birtokosai is, anélkül, hogy ellene valamit tehetnének. *Que mutatio rerum!*

Veress Sándor
(Megjelent: *Látóhatár*, 1953. január)

HAJNALHÍVOGATÓ

*Mikor vörös szemét felnyitná a hajnal,
s rejtekükbe bújnak álmos denevérek,
ha már üde szellőt lengenek a dombok,
a dalos rigómadár álmából felébred.*

*Szárnyát bontogatja, akárcsak a hajnal,
nagyot nyújtózik, széjjel tekint lopva:
A számításba, kérem, egy kis hiba csúszott,
valaki a Napot fellebbe burkolta!*

*Hívoja cinegéket, a virgonc rozsdafarkút,
a folyton zsémbelődő tarkabarka szarkát:
Gyertek jó komáim, vegyüek gyorsan csőrbe,
annak a felhőnek mind-akárhány sarkát!*

*Ághegyre röppennek, felborzolják tolluk,
karmocskák villannak, akár apró kések,
csőreiket fenik, szemük lángja lobban:
Meglásd, gonosz felhő, csúfos lesz a véged!*

*Kieresztve hangját szárnyra kap a toll-had,
már szalad a felhő, nem néz többé hátra,
s az égbolt fejére illeszti ékes koronáját,
áldást permetezve a serkenő világra.*

VALLOMÁS...

*Mint a riadt gyermek, kit tövis hasított,
s most könnye patakszik, csordogál a vére,
vigasztalni magam hozzád térek vissza,
akárcsak egykoron anyám kebelére.
Erdély.*

*S ha felhők fedik el a kint izzadó Napot,
ha árnyak zabálják fel a tiszta fényeket,
ha már csillagok csak kormot feketéllnek,
világért hozzád száll a vergődő képzelet.
Erdély.*

*Mikor üvölt kínjában, úgy sajog a lét,
mikor a szó becstelen, hamis már a tett,
amikor nem szárnyal, zuhan a harangszó,
lelkem hozzád siet, hallgatni csenedet.
Erdély.*

*S mint fáradt, szomjúhozó szarvas,
ki már csak a tiszta forrásvizet vágyja,
eléd térdelek le, csak belőled merítetek,
elkárhozott lélek, ki a feloldozást várja.
Erdély, Erdély, Erdély.*

ESTELEDIK 1.

*Késő délutánon, ég és föld határán,
ha a bokrok ága bágyadt szellőt rezget,
a Nap haló korongja, az önvérében ázó,
a kanyargó utcákra lebbenti a csendet.*

*Megáll csorgók mellett, latolva a percet,
némán elidőzget sáncok füves partján,
csalfa víztükörben nézi magát lopva,
a dél tüzét kutatva elhamvadó arcán.*

*Egy ráncos kispadon, az utcaajtó mellett,
ködös szemekkel, mint ki vár még valamire,
tán ajtónyikorgásra, vagy gyermekzsivajra,
a távolságot vallatja egy fejkendős néni.*

*Vén kalapja alatt templomtorony ásít,
egy utolsót nyújtózik érintve az eget,
a megrekedő időn lendít még harangja,
úttjukra bocsátván a denevéreket.*

*Házak szemeiben hunynak ki a fények,
kertek zugos ölén lompos árnyak járnak,
rezzen a majorság, mikor róka vakkant,
szunnyadó érzékek lábujjhegyre állnak.*

*De az aláhulló este megszüli a Holdat,
s akárha a világ fáradt szíve volna,
Kalotaszeg nyara párás éjet sóhajt,
szelíd dombjaival egymáshoz hajolva.*

ESTELEDIK 2.

*Falrepedésekbe kapaszkodva mászik a sötétség,
párnák ránca közé lapul a gyűrött gondolat,
csak cseppenként méri a Hold fényét az idő,
szobák sarkaiból az elmúlt nap bólogat.*

*Könyvespolcok mélyén megbújik a csend,
a betűk most némák, hallgatag a szó,
vergődik az álom a pókhálós reményen,
s szemhéj nehézséggé zsibbad a való.*

HANGULAT

*Olykor meg-megérint a múlt,
a fonnyadó, tarkabarka rét,
megkísért még a lázas ifjúság,
és elhamvadott nyarak mézízét
lopja nyelvemre, ó a hitszegő,
s kacagja percek dalos koldusát,
e fősvény lét-ítés, az illanó idő.*

A BORÚ EGE ALATT

Mostanság olyan sápadt még a csönd is,
fakószerűre égbolton esőmart fellegek,
az erdőt siratják, a folyót, a kalászos,
hegyet és a völgyet, mi egykor elveszett.

S bár új rendet hasított üszkös karmaival,
a vérrel és könnyel írt bitang történelem,
de mi hallni véljük hangját az egykori világnak,
hisz ezerféle csenddel szólít meg és üzen.

De ti, messzi dalnokai vágatóz vízeknek,
kik zúgva éltetitek tengerek habjait,
értenétek-e néma sikolyát a dombnak,
mezők halk sóhaját, fák síró lombjait?

Ó, szabadság színeinek pásztorai, festők,
kik fénné álmodjátok a szárnyaló szelet,
a rabság csöndjéről, hogy vallna vásznatok,
erre hogyan lenne képes akármely ecset?

S hangászok, ti, kik dallá zengitek a csendet,
mily hang kell pendüljön kárhozott lantokon,
hogy egy évszázadnyi szenvedés és bánat,
egyszerre sírjon fel az elnémult húrokon?

De mi halljuk, megtanultuk érteni e csendet,
kikre dült hantok és fejfák csonka árnyéka vetül,
s bár arcainkra árkokat vájt már a megperzselt idő,
még hiszünk és remélünk: híven, rendületlenül.

VIGASZ

Ha körötte őrít kondít a magány,
mikor a remény már végképp elhagyott,
csak tekints fel az égre, a vándor felhőre,
lásd, ő is megérint néhány csillagot.

S ha lelked is már bujdokolni vágyik,
szavak csendje mögé űzve önmagát,
csak tekints fel az égre, a daloló Holdra,
és öleld magadhoz a nyárejé illatát.

NAPSZÁLLTA ELŐTT

Ha majd fakulni látszik hajunk lobbanása,
hamvad szemünk tüze, s ráncos lesz kezünk,
vén domb hajlatában, fehér falú házban,
ott legyen kettőnknek csöndes rejtekünk.

Ott nézzünk szemébe az ellobbanó percnak,
mint hanyatlik őszbe a kaszás pendülésű nyár,
az elmúlás csendjének, az éledő reménynek,
mikor fészkére visszatér a hű fecskemadár.

S ha az idő megszédül velem, kezem megfogod,
és egy ráncos padra ülünk majd az öreg ház előtt,
hogy meg ne fázzak, az ég kékjébe takarsz,
s ünneppé kondul majd minden délelőtt.

Aztán, ha a napszentület bíbor vállaira,
az elbujdosott Hold már barna éjet önt,
s az ég mezeje már csillagot sem nyílik,
meglásd, ott szelíden köszönt ránk a csönd.

KALOTASZEG

Szeretném a csöndnek megvallani egyszer,
hogy mit is jelent nékem e szél ringatta táj,
csak elmondanám, milyen, ha megszólít a távol,
szelíden és halkán, s, hogy minden szava fáj.

Úgy hajszol a vágy, a bennem rekedt szóé,
hogy világgá kiáltam a dombok dallamát,
színpompás illatát a hullámzó mezőknek,
a hegyek szilaj ormát, s a villám verte fát.

Édes-bús énekét szeszélyes szeleknek,
menny kék üzenetét, a patakcsobogást,
elcsorduló vérét a megpihenő Napnak,
a csillagfürtös égboltról leomló éjszakát.

Templomok bús-hűvös, áhítatos csendjét,
a temető kertjének beszédes bánatát,
hogy miről tud mesélni egy idő gyúrte kézfej,
s az emlékezés kútja, a gyöngyös szarkaláb.

Csizma koppanását, szoknya hímes fodrát,
és virágos vonulású dalos hegedű szavát,
gyomcsendű udvart, lehunyt szemű házat,
s a tántorgó utcaajtók leporladt mondatát.

Mert balladákat nyíló tündérek kertje ez,
hol bánat és a szépség kéz a kézben járnak,
de egy árva rögét nem adnám cserébe,
akárhány kincséért a széles nagyvilágnak.

ESTEFELÉ

A tornác grádicskövén ültem, néztem,
hogy csordítja vérét a sebzett arcú ég.
Bokrok levelén már álmos szellő hintált,
a fű között, valahol, bús tücsök zenélt.

Elhaló madárdalt szitált a csürtető,
így búcsúztatván a lenyugvó Napot,
a templom tornya egy utolsót nyújtózott,
s az égre biggyesztette a vacsoracsillagot.

Árván, de felfénylőn hirdette a reményt,
amitől lázas dalokra lobbantak társai,
megszülték, s féltőn dajkálták a Holdat
Kalotaszeg szelíd, virrasztó dombjai.

HAJLÉK NÉLKÜL

Álmok résein át ki-kilesnek néha,
szemükön a hajnal opál szemfedő,
édenből száműzött, vágytól vágyig élők,
s virraszt felettük a szenttelen idő.

„HA ZSÍROSKENYERET KELL ENNEM, AKKOR IS EZT AKAROM CSINÁLNI...”

Balogh Melinda első CD-je (Napkerék – Erdélyi cigány népzene • FA 439-2 • Fonó Budai Zeneház • 2019)

Első lemezt kiadni nem könnyű. Kell hozzá némi fejtörés. Az első lemez ugyanis meghatározhatja az összes továbbit, sőt véleményyt is formálhat az alkotóról. Balogh Melinda belevágott. *Napkerék* címmel adta ki a Fonó azt a CD-t, amit én most – az énekesnőnek a címben említett vallomásával – ajánlok mindenkinek.

A CD címe Napkerék, ami mint élelszimbólum, a megézés, az életerő, az ösztönző bizonyosság jelképe különféle keleti misztikákban, de magának a cigányságnak is a fő szimbóluma. Találó az elnevezés, ez a lemez szintén erről szól, bizonyosságot ad arról, hogy bár sokfélék vagyunk gondolkodásmódunkban, bőrünk színében, tehetségünkben és sok minden másban, de ami szép, az szép.

Olyan hallgatnivalót kínál Balogh Melinda, táncos-énekes, a Bahorka Társulat (interaktív improvizációs folklórszínház) tagja, amely a szórakozás és az elgondolkodás szoros egységét mutatja meg hallgatójának. Mindezt hihetetlen profizmussal teszi. Jól összeválogatott hangszeres együttes és két énekes társul hozzá (ők csak egy szám erejéig), Kaszai Lili és Horváth Sára, egykori táncos társak.

Balogh Melinda gyermekkorra óta táncol, különféle néptánc együttesekben, a legjelentősebb ezek közül a Jászság, amelynek produkcióiban ma is részt vesz alkalmanként, táncosként vagy énekesként. Erdélyi gyökerű apai nagyanyja igazi cigányasszony, akinek személyisége nagy hatással volt rá. Édesanyja révén pedig szláv vér is folyik ereiben. Érdekes módon, nem a nagymamától kapta közvetlenül az első zenei indítást, tehát lehet valami abban, hogy valakinek a vérében van a tehetség.

A kecskeméti Tanítóképzőn végezte tanulmányait, mert szeretett a gyermekekhez szólni. Ezt teszi most a Bahorkával. Közben jazz éneket is tanult, amely biztos alapot ad énekének, ám ez egyáltalán nem hallatszik, amikor népdalt énekel. Pedig ma is jelen van repertoárjában több műfaj is. Egy ideig a Fonó Budai Zeneház program-szervezője volt. Itt találkozott az *Utolsó Óra* gyűjtés kapcsán Kelemen Lászlóval, aki átcsábította a Hagyományok Házába. Most a saját útját járja mint énekes, táncos és mesészház. A CD-t több helyen is bemutatta, hívják sokfelé.

A CD erdélyi énekes cigány népzenei tartalmaz. Ezzel jószíval senki nem foglalkozik ma Balogh Melindán kívül. Ráadásul az anyag egy része jól ismert, bátran lehet vele énekelni. Érdekes megfigyelni a magyar ún. táncos anyag megjelenését a cigány folklórban. A zenék emléket állítanak jónéhány keveset hallgatott, vagy még fel nem fedezett adatközlőnek, szegény, cigány embereknek, akik lehet, hogy többet tudtak az életről, mint ma sok megmondóember.

Melinda hangja olyan természetesen cseng, olyan egyszerűen hömpölyög, mint a forrásvíz a medrében. Erőlködésnek, kényelmetlenségnek nyoma sincs, ellenben minden pillanatából a jóérzés sugárzik. Hangterjedelme határtalan. Minden lágéban és minden magasságban remekül szól. Jól használja a cigány előadásmódban gyakori, hátul lefojtott előadásmódot is, de jó helyen képzett, gyönyörű a hangja máshol is.

Melinda szeret – és tud is – énekelni. Senki nem rontotta el eddig, reméljük nem is fogja. Jól megfigyelhetjük ezt a *Bánatmalom* című alkotásban. Vajdaszentiványi dalokat hallunk, itt-ott cimbalom és hegedű kísérettel. (Szabó Dániel a cimbalmos, akinek játéka szintén figyelemreméltó. Hegedűs Máté hegedül.)

Gyökeres zenei ellentéte e számnak az utána következő szilágysági összeállítás (*Az urát megcsalja*). Jól megy az énekesnek a „per-

getés” – a szöveg nélküli ének, ravelőket megszegyenítően pereg a nyelve. Kevesen tudják utánozni. Változatos és virtuóz a zenei kíséret is, köszönhető ez a remekül válogatott zenészeknek.

Az utolsó track mérai muzsika, főként odaváló zenészek közreműködésével. Látjuk a kalotaszegi dombokat, értjük, miről is van itt szó. Itt kap helyet egy, a táncosok körében mindenki által ismert és mindenki által meglehetősen „cikinek”, „gáznak” tartott csárdásdallam, a *Szép holdvilág*. Számsal verssel él ez, a multságok egyik kedvenc dala annak ellenére, hogy sem szövege sem dallama nem népi eredetű. Ám minden táncoló ember torka szakadtából énekl, ha meghallja. Jó kis nóta ez, és itt végre megtalálta a helyét a – valljuk be – mindannyiunknak tetsző izgalmas és jó kis dal, hiszen ide tartozik.

A lemezen hallható számok hosszúak. Ebben a kultúrában van idő. Sok idő van. És amit el kell mondani, azt el kell. Nem lehet lerövidíteni, nem lehet összefoglalni. A megértéshez is idő kell. Meg kell adni a módját. Kár másként hozzáfogni.

A lemezt Kelemen László szerkesztette. Kelemen nem egyszer bizonyította már, hogy tudja és érti a népzenei. Kodály írja, hogy a dalok pusztán egymás mellé helyezése szinte zeneszerzői feladat. Kelemen olyan finomságokra figyel (nyilván zeneszerzőként is), amiket így, lemezen hallgatva természetesnek veszünk, hiszen ez így jó, másként talán nem is lehetne. Fontos tudni, hogy ennek a jó érzésnek oka van: a zenék egyeztetése, helyes sorrendjük megtalálása, és nem utolsósorban az egész dolog mély ismerete és szeretete.

A lemezből kézbe véve azonnal megszeretjük Balogh Melindát. Színes, tarka-barka képeken meglepő pozíciókban látjuk őt Gorác József és Papp Kornél fotóin.

Profizmus és szabadság van ezekben a zenékben. A profizmus nemcsak kiváló előadást, hanem jól válogatott és alapvetően remekül kitalált dallamokat jelent. A szabadság pedig a hallgatásukban rejlik. Nem kötelező, mégis ott marasztal. A választás szabad. Én magam szomorúan és gondokkal telten ültem le ehhez a muzsikához. Megadtam a lehetőséget a zenének, hogy tegyen velem, amit akar. Megvigasztalt...

Fehér Anikó

(ritmuseshang.blog.hu, 2019. augusztus 23.)

Folk, pop, és ami köztük van

Öt hazai „fonos” lemez stílusok határmezsgyéjéről és azon is túlról

Az első állomás a *Cimbalband és Danics Dóra* harmadik közös albuma, az *Iram*. A tavalyi lemezről azt írtuk, hogy az a végső fal is leomlott, ami a népzene és a pop között húzódik. Ennek a lebontásnak mára már szinte nyoma sem maradt, szépen zöldellő és virágzó mező nőtt a – valójában már régóta csak jelképes – fal helyére. És bár már a nyitány is igazi sláger, a valódi népzene sem halt be kicsit sem, az abból fakadó sűrű felajzó erő nem engedi a rádióbarátság-ló túloldalára esni a bandát. Lehet, hogy azért, mert a cimbalmos-zenekarvezető Unger Balázs még mindig kreatívan áll mindahhoz, amit felépített, és nem szeretne a talmi sikerért meghasonulni, de ezt nem tudjuk, csak feltételezzük. Például abból, amit ezen a lemezen hallunk.

Vékony mezsgye ez, nem is szívesen gondolok arra, mi lesz, ha egyszer megbotlik ez a remek zenekar és a rossz útra lép – ami persze csak innen, a sznob és purista oldalról nézve az, hiszen miért is kéne ellenállniuk a siker hívásának. Most viszont még nem tartunk ott. Danics Dóra például egyre nagyobb teret kap a bandában, négy dalnak a szövegét is ő szerezte, és most először került a neve a borítóra a fenti módon. Van a hangjában és az előadásában valami pont idevaló erős húzás, lazán mozog a vékony töltésen a pop és folk közt, ez az irány tehát tökéletesen működőképes vele.

„Körülröttünk az élet felgyorsult, egyre nehezebb lépést tartani a száguldó hétköznapokkal és a pillanat megélése az egyik legnagyobb kihívás. Az életet élvezni és örülni a legemlékezetesebb élményeknek tudatos erőfeszítéseket igényel. Szinte meg kell tanulni lelassulni és élvezni a jelen pillanatot. Időt kell hagyni elménknek, testünknek-lelkünknek feldolgozni a minket ért temérdek külső impulzust. Hisszük, hogy ehhez az alapozáshoz az egyik járható út a muzsikán keresztül vezet.” Ezt írja Unger Balázs a kísértő füzetben, és az iram, amit diktálnak, to-

vábbra sem a meglassulás barátja, de ez már nem is tűnik eleve fontosnak. Nincs tehát semmi baj a slágerekkel, mert a tudatosan felépített Cimbalband szövetbe azok is tökéletesen simulnak, sőt, valójában alig találni különbséget, de azért én például akkor vagyok igazán otthon ebben a buliban, amikor a legbalkánibb észvesztésekkel futhatok váltót, azaz zsigeri a kavalkád. Ez nem feltétlenül külön dalokban esik meg, a legváratlanabb pillanatokban történik egy-egy szólo kicsomagolása vagy gomolyog össze a hangulat örvénné – amibe beleugrálni vezetni jó móka. Egyszerűen továbbra is ők a legjobb popzenekar a hazai folkéletben. Vagy éppenséggel fordítva: ők a legjobb folkbanda a hazai popéletben.

Tavaly nyáron veszprémi jó szerencsém egy Lajkó Félix koncertre vitt. A VOŁOSI nevű lengyel vonósbandával (két hegedűs, brácsás, csellós, bőgős) játszott együtt, és egyszerűen úgy volt jó, ahogy volt, de Félix (pár számonkénti) magányában tán még inkább. Valami olyat húzott, minden korábitól különbözött, és minden addigit technikailag és érzelmileg meghaladó dallamvariánsaival úgy zökkentett ki unalmamból, ahogy ez nem nagyon szokott másnak sikerülni – többek közt új áramlatok csordultak meg aszályos ereimben.

Az akkor az év végére várt album végül most nyár elejére jött ki – a magányos körökre itt persze ne számítsunk –, és tömören ennyi szerepel a borítón: *Lajkó Félix & VOŁOSI*. Ez elég is, nincsenek itt felesleges sallangok, ismerkedő körök, egyből a közepébe ugunk a történeteknek, és ott is maradunk mindvégig. Lajkó Félix egyébként sem a szavak embere, amit viszont ott elfukarkodott vele jó sorsa, azt bőséggel megkapta zenei talentumban, ő pedig dicséretesen hozzárakta a magáét tanulásban, gyakorlásban. Bár, ugye, van most egy új zenekara, arra még várni kell megjelenésileg, de ez most nem fáj, ugyanis a sok lemezéről ismert korábbi

bandája mellett a VOŁOSI-val jött össze az eddigi legnagyobb felállás. Pont azt tudják hősünk hegedűjátéka mellé és köré rakni, ami a lényeg: folytonos mozgásban és vibrálásban maradni vele, de a talajt is biztosítani. Mert Félix a legváratlanabb pillanatokban ugrik el, szárnyal rebbenve vagy pisz-mog esetleg otthonosan, miközben a megnyugvásnak tűnő pillanatokban is félszemmel már a távolba réved. Nem tudom, hogy mindeközben a meló, amit ez a szenzációs (egyikük lakodalmán bebulizás közben alakult) lengyel banda véghezvisz, az rettenetesen megpróbáltatás, vagy eksztatikus öröm. Vagy, ha a kettő közti áramlat ívéen való rohangászás, hát az nem görcsös igyekezet, legalábbis semmi ilyesmit nem hallani ki. Nem véletlen tehát, hogy a világzene legnagyobb eseményét, a WOMEX-et ők nyithatták 2017-ben.

Simán lehet, hogy ezzel a lemezzel (azt is mondhatnám, eseménnyel) tényleg övék most a legjobb világzenei vonós produkció széles e világon, ahogyan a promóciós anyagban olvasni, de ez ne vakítson el bennünket még időlegesen sem, mert nem a szenzáció itt a lényeg, hanem a tényleg öntörvényű, ezért a popzenék legtöbbször elterő, belső területekre kalandozó muzsika. Amely dimenziókban ráadásul sokkal inkább érvényes egy másfajta együttléssel a zenével: az én-élmény könnyen te-élménnyé válik, ettől kezdve pedig a felkínált eksztázis lehetőséget ad a választásra, feloldódunk vagy önmagunk maradunk. Esetleg mindkettő. Ez a játék pedig talán a legtöbb, ami kapható egy műalkotástól. Ennél tovább én sem szeretném ragozni a dolgot, ha már a zene maga sem él a verbalitás eszközeivel; csak valami olyasmit, amivel kezdtem: néhány pillanatban tényleg meghaladottá válik, ami eddig bejárásra került a folk- és kortárs zenében. Itt kezdődnek a hétköznapi csodák.

Az olyan lemezekre mondjuk, hogy hiánypótló, mint most *Balogh Melinda* éne-

kesnő első szólóanyaga, a *Napkerék*. Erdélyi cigány népzeneről van ugyanis szó, aminek az alapanyaga már korábban felgyűjtésre került, például az *Utolsó Óra* program keretében Budapesten, a kilencvenes évek végén. Többek közt a nagybányai Marcel Covaci, a csávási Lunka Erzs, vagy a sármási Moldovánok osztották meg tudásuk legjavát, és vannak, akik otthonukban látták vendégül a gyűjtőket, mint a mérai Toni Rudi vagy Árus Béla. Hat tájegységről került a lemezre muzika: Kővár-vidék (Nagybánya), Felső-Maros mente (Vajdaszentivány), Kalotaszeg (Méra), Szilágyság (Szilágynagyfalu), Kelet-Mezőség (Nagysármás), és Vízmellék (Csávás).

Balogh Melinda köré nagyszerű és értő muzikusok kerültek, szám szerint tizenöt, köztük olyanok, mint Hegedűs Máté, Bede Péter, Papp Endre és az Üstürü zenekar. A megszólalás éppúgy mint a zeneiség végig autentikus, nagyon ügyelve a hagyománytisztelőre. De meg ne ijedjünk, egyáltalán nem hivatalnoki és múzeumi a hangulat. Az autentikus népzene elmuzsikálásánál egyébként is felmerül a kérdés, mi benne az új, a más, a sajátos a sima gyűjtésekhez, azaz az eredeti falusi muzsikáláshoz képest. Azért is fontos ezt tisztázni, mert amit általában eredeti népzeneként ismerünk felvételtől, az mindig pillanatnyi állapotot rögzített, az soha máskor nem szólalt meg ugyanúgy, a korabeli zenészek rengeteget improvizáltak, rendre beleszótták a dalokba és a tánczenékbe érzéseiket és a hangulatot. Vagyis akkor igazán jó, és tekinthető sikerültnek egy mai zenekar lemezanyaga, ha nem szolgáian másolja a tanultakat, hanem mer kísérletezni, bátran eltérni, önmagát beleárasztani a zenébe. Így megválaszoljuk a felmerült kérdést: Balogh Melindától más ez az anyag, az ő élő és áradó lénye, természetes, erőlködésmentes énekstílusa a kulcs. És persze a muzikusok ihletett játéka, a jó keverés, egyáltalán, az egészségesen pirosposzsgás akusztikus megszólalás, és a sajátos válogatás is lényeges tényezők. Összességében hangulatilag egy tágas, levegős fennsíkon járunk, végig emelkedetten, de amikor a néhány feltűző csúcsponthoz érünk, akkor jövünk rá, hogy mindig van feljebb: a „drámai én” elszabadulása teszi igazán emlékeztetővé.

Az erdélyi cigány népzene eleve sajátos világa: egyrészt a cigány muzikusok a közösségi együttélés során nem csak elsajátították a magyar népzene, de a saját zenék kiérlelésének jellegzetes formái mellett az oda-visszahatás is természetes módon alakult ki. „Ez a folyamat nem csak a magyar népzenei minták részleges, helyenként teljes átvételét jelentette (a lemezen is sok, a magyar népzeneből is ismert dallam hallható), hanem ter-

mékenyítő erővel hatott vissza a magyarra is. És, bár sokszor siránkoztak különböző ideológiai foglyai, hogy a cigányok „elcigányosították” a magyar népzene, megállapítható, hogy amennyire saját képükre, habitusukra formálták egyes részeit, annyira hűen meg is őrizték a magyart” – írja Kelemen László az ismertetőben. A népzene lényege pont ez a kiérlelt bölcsesség, a szavak mögött és fölött húzódo valódi megértés minősége. Balogh Melinda így fogalmaz: „A Jászság Népi Együttes táncosa voltam, mikor egy erdélyi turné alkalmával először eljutottam Csávásra. Ott meghallottam Lunka Erzsit énekelni és a csávási zenekart játszani, süttött rám az a zene, akárcsak a Nap. A csávási kis napkerék odagurult hozzám és akármikor forgattam, mindig melegített.”.

Amikor a népzene nagyjából marad az, ami, olyankor nem a hangról hangra levettesség dominál, de nem azért, mintha az adott társaság ne lenne rá képes, hanem mert van annál jobb megfejtés is. Ilyesmiben érdekelt Lakatos Róbert brácsás-hegedűs-zeneszerző is. A *Lakatos Róbert és a Rév* most hozta ki negyedik albumát, öt évvel az előző után, *Révílet* címmel. Arról a harmadikról itt [langologitarok.blog.hu/2013/12/16/ket_zenekar_vilag_i_nepzeneje_de_meg_hogy] áradoztunk, és most már mondhatom, hogy jövő időben is jogosan: utána is többször előkerült az a lemez. (Tavaly egyébként láttuk-hallottuk nyomát hősünknek anyazenekarán kívül is, az *Eszszencia* népzenei szupergrupnak volt ötletgazdája és egyik fő szerzője, itt [langologitarok.blog.hu/2018/03/09/ba_mar_folk] veséztük ki az albumot a magunk szerény eszközeivel.)

Viszont lépünk vissza kicsit a korábbiakhoz, hogy lássuk, mi a helyzet azokhoz képest! Akkor több volt ugyanis az elkanyarodás a magyar népzene felől: balkáni és török villanások, jazz és gipsy swing, sőt még rap is benézett, de nem tűnt úgy mégsem, hogy bárminek ne lett volna ott a helye és ideje. Most, az új lemezen viszont gyakorlatilag alig találunk ilyesmit, a közelebbi népzene marad fókuszban, azaz a felvidéki, de annak minden fontos szegmense, és nem csak térben, de időben is. Az első dal rögtön egy húszperces, egybekötött utazás, antológiaszerű tabló, ami a hossza ellenére az egyik legizgalmasabb rész a lemezen, mert ez a nagy ívű bejárás nem csak a lemezbe ránt be végérvényes erővel, de meg is nyugtat: jó helyen járunk, ide készültünk. Persze nem mondom, hogy bárkinek csöstit ajánlanám, mert igenis kell hozzá a népzene szeretete, eleve kell a vonzódás a folklór analóg világhoz, a múlt időből merített időtlenséghez való vágyódás. És ott van még valami, az az összetevő, ami nélkül alig képzelhető el a mai ember számára zenei vagy akármi-

RÉVETEG

Lakatos Róbert és a RÉV
FA 432-2 • Fonó, 2019

„Korábbi színházi munkákból inspirálódva alkottuk meg öt év után a Rév zenekar negyedik lemezét. Hallhatók rajta olyan dallamok, amelyek a Nemzeti Színház *Körhintá* és a Fitos Dezső Társulat *Piszt-ráng* című darabjaiban csendültek fel, ezek mindegyikét természetesen a Rév zenekar arculatához illesztettük.

A lemezen olyan muzsikák is találhatóak, amelyeket kifejezetten autentikus formában akartunk megszólaltatni. Ilyen például az első szám is, ami egyfajta felvidéki népzenei antológia. A zenei folyamatban híres felvidéki népdalok hangoznak el, bejárva ezt az egész területet: a kelet-szlovákiai Bodrogközből indulunk el és Abaújszínán, Gömörön, Vág-Garam-közön, Zoboralján, Mátyusföldön át a Csallóközbe érkezünk meg. Az *A tu more* című számban egy kelet-szlovákiai, az 1960-as években Kojatice községben élő Giňovci nevű zenekar repertoárjából merítettünk. Zenéjük energikus, tele érdekes harmóniai megoldással.

A *Gyerekekkel...* című felvétel örömmel és fiainkkal, akiknek szeretettel adjuk át a népzenei tudásunkat. A lemezen található *Rapszódia* egy saját szerzemény, amelyben Bartók Béla által különböző régiókban gyűjtött szlovák dalokat játszottunk el sajátos, a 60-as évek zenéjét felidéző kompozícióban.

Reméljük, hogy muzsikánk, ez a zenei sokszínűség, megszólít minden olyan embert szerzte a világon, aki szereti a szívből jövő zenét.”

Gyimesvölgyi Népzene Kostelekről

Vaszi Levente - Vrencsán Anita

Kíséri a Zúgató Zenekar, közreműködik Tímár Erika

lyen műélvezet, mégpedig a drámai kiszere-
lés. Lakatos Róbert eleve érdekelt színházi
zenékben, hallhatók itt dallamok a Neme-
zeti Színház *Körhinta* és a Fitos Dezső Társu-
lat *Pisztráng* című darabjaiból, de nem csak
ez és a Kassai Thália Színház zenei vezeté-
se ad magyarázatot, a gyökerek mélyebbek:
Róbert kiskorától vonzódott a népzene mel-
lett a klasszikushoz is. Ez pedig beleszővődik
a *Rév* muzsikájába bőven, és nem csak kü-
lön dalokban ölt testet, de az egészet átlen-
gi valami finom elemeltség és elegáns tartás,
még akkor is, amikor tényleg a népzene ta-
laján járunk. Így tehát a *Révület* tablójához
minimum két irányból vezet út, de ha nem

jeleznék külön ezt a korábbi színházi muzsi-
kákból való inspirálódást, akkor is egyértel-
mű lenne, hogy messze többről van itt szó,
mint hagyományörzésről.

A nyolc felvételtől háromnak szerzője
Lakatos Róbert, kettőnek pedig átdolgozó-
ja tradicionálisból (de például ezek közül a
Bartók által gyűjtött különböző szlovák da-
lokot átértelmező *Rapszódia* teljesen saját
szerzemények hangzik), tehát csak három
dal maradt eredeti formájában. A *Rév* tagsá-
ga mit sem változott a legutóbbi lemez óta,
és nyilván ne is változzon, ha ilyen minősé-
get bírnak összehozni, és mikor üzenném,
ha nem itt és most: szalad az élet ezerrel,

és bár tudom, hogy jó munkához idő kell,
azért ha lehet, ne kelljen a legközelebbi kör-
re öt évet várni.

A végére pedig elérkeztünk oda, ahonnan
akár indulhattunk volna, ha nem a fordított
utat választjuk, mégpedig a mélységesen és
teljes szívvel elmuzsikált, minden tekintet-
ben autentikus népzenehez, ez pedig jele-
stül a *Gyimesvölgyi Népzene Kostelekről* című
nagylemezen öltött most testet. Már a borítón
ki van emelve a legtöbb rajta szereplő
muzsikus: *Vaszi Levente* és *Vrencsán Anita*
énekesek (mindketten jól szerepeltek pár éve
a *Fölszállott a páva* tévéműsorban), valamint
őket „kíséri a Zúgató Zenekar, közreműkö-
dik Tímár Erika”. A Zúgató Zenekar egyéb-
ként Vrencsán Dávid és Váta Gábor hegedű-
söket és Kiss Árpád ütőgardonost takarja.
Kezdjük azzal, hogy a gyimesi csángó népzene
a létező legjobb muzsika a kozmoszban,
és ha még ehhez azt is hozzátesszük, hogy
a gyimesvölgyi csángómagyarok úgy em-
legetik ezt az időtlenségbe faragott telepü-
lést, hogy „kostelevi keskeny palló...”, akkor
ez már további megerősítésre sem szorul!

Az eddigieknek ellentmondani látszik,
hogy most egy olyan lemez előtt hajtunk
mélyen fejet, amely nem igyekszik más len-
ni, mint ősei muzsikája. A modernség innen
nézve felesleges hívságnak tetszik, és bizony
jogosan. A gyimesi csángó muzsika ugyanis
olyan archaikus mélyrétegeiből nő ki a léte-
zésnek, amihez fogható nincs több, ezt hall-
va az ember elhiszi, hogy tényleg van velünk
élő történelem. Merthogy az időtlen ősiség
hangulata mellett az élön van a hangsúly,
ez bizony a lüktető valóság, olyan bűvópata-
k, aminek friss és nyers vizébe, bár bor-
zongató belenyúlni, de ezt a nagy töltésű
villanás-energiát az ember mégis újra és új-
ra át akarja élni. El kell persze ehhez a léte-
zés-dimenzióhoz találni. Ma már a modern
kor milliányi rétege fedi a hétköznapi látás
elől, de nincs mese, aki a valóságokat akar-
ja inkább szellemi-lelki táplálékként magá-
hoz venni, ezzel a felajzó erejű muzsikával
mindenképpen tegyen próbát! Gyakorlat-
lag felesleges bármi egyebet mondani ró-
la, benne van az emberi élet megannyi szeg-
mense ezekben a dalokban, még úgy is, ha
a mai ember már alig érintkezik a megéne-
kelt pásztorokkal, szántóvetőkkel és egyéb
tradicionális létállapotokkal, viszont a lé-
lek dolgai egy-két réteggel beljebb változat-
lanok, vagy amiben mégsem, az meglehet,
hogy tényleg csak felesleges nyavalya. Szó-
val, ha oda akarunk eljutni, elég útnak in-
dulni: „Kostelev ott van... Menjen az ember
s mikor azt hiszi, hogy eltévedt, akkor még
menjen egy kicsit, s ott lesz!”

Rácz Mihály

(2019. június 26. langologitarak.blog.hu)

Népművészet Mestere Díj 2019

Bolvári Andrásné pingálóművész • Csipkés Vilmos Sándor mesemondó

Dervár Ferenc „Kume” énekes és tamburabrácsás

Dobcsák Béla hagyományörző juhász • Fetter Ferencné Boha Mária hímző

Jankovics Tamás fafaragó • Kiss Árpádné Veres Katalin palástkészítő

Luka Lajos kosárfonó népi iparművész • Tófalvi „Gödri” Árpád táncos

Tóth Ildikó kékfestő népi iparművész

Népművészet Ifjú Mestere Díj 2019

Baráth Gábor busómaszk-faragó • Csasztvan Zsuzsanna népdalénekes

Dudás Dávid néptáncos • Gajdos Zsuzsanna tojásfestő

Klitsie-Szabad Boglárka mesemondó • Marosy Gerda néptáncos

Panák Annamária kékfestő • Széles Zsolt fafaragó

Vancsa Boglárka Eszter szövő • Ifj. Zsuráfszky Zoltán táncos

Százhatvan esztendeje született Benedek Elek

„Az állam nyelvét meg kell tanulni, az édesanyátok nyelvét nem szabad elfelejteni...”

A százhatvan esztendeje született Benedek Eleket, Elek apót mint a „nagy székely mesemondót” szokták emlegetni. Versek, szindarabok, leányregények, irodalomtörténeti művek szerzője, a *Cimbora* című ifjúsági lap szerkesztője. „Mint meséirő a magyar gyermekirodalom egyik megteremtője” – írja róla az Életrajzi Lexikon.¹ Mindez igaz és hiteles, de a sok „mese” Benedek Elek esetében elfedtetni a lényegét. Nevezetesen azt, hogy Benedek Elek mesélő kedvében, meséírásában a nemzet sorsáért aggódó gondolkodót kell látnunk, aki a cserkészek által megfogalmazott „*emberibb embert és magyarabb magyart*” programot kívánta szolgálni minden meséjével, gyermekeknek szánt írásával. Miként Kodály sem a gügyögés szándékával írta „biciniumait”, zenésítette meg Weöres Sándor gyermekverseit, sőt! Ugyanúgy Benedek Elek is vallotta, hogy a gyermekeknek soha sem lehet elég jót adni. „*Különösen fontosnak találom*” – írja egy levelében –, „*hogy a gyermek (és a nép) a lehető legjobb lelki táplálékhoz jusson, sokszorosan fontos ez Erdélyben, ahol még ellensúlyozni is kell az iskolai oktatást, mely a tanítók legjobb igyekezete mellett sem lehet magyar szempontból teljesen megfelelő.*”² Nemzeti gondolkodó, nemzetpolitikus író volt tehát „Elek apó”, nem véletlenül fogalmazta meg 1894-ben, Marcell fiának szóló Testamentumában, hogy „*[...] ne félj, ne szégyellj szeretni a hazát! Ma a világpolgárság a divat, de te ne hódolj e divatnak! Inkább légy »vad magyar«, mint »szelid hazafi«. Mennél jobban szaporodnak a szelid hazafiak, annál inkább lesz szükség a vad magyarokra.*”³

Nem ez az egyetlen alkalom, amikor Benedek Elek megfogalmazta magyarságát, hazaszeretetét és nemzete sorsa miatti aggodalmát, felelősségérzetét. Ez volt az az érzés, ami 1920-ban arra ösztönözte őt és élete párját, hogy a Nagy Háború után hazatérjenek az elvesztett országrészebe, szülőföldjére, Kisbaconba. Ez íratta vele 1920 tragikus őszén azt a reménytelenségében is bizakodó mondatot: „*Tavasznak hazamegyünk, Mária!*”

Mert a magyar irodalom sokszázados történelme során többféle írói jellemet és magatartást ismerünk. Vannak, akik *elviselik* magyarságukat és vannak, akik *megtagadják* – szóval és cselekedettel. Vannak, akik a nemzet leveretések, megalázások, meghurcolások is helytállnak, és akadnak, akik csak azokban a ritka pillanatokban vállalják magyarságukat, amikor jól megy a nemzet sora – főleg az övék! És ismerünk olyanokat is, akik, amikor darabokra szaggatják a nemzetet, nem a többséggel maradnak, hanem vállalják elszakított testvéreik sorsát, s otthon *maradnak* – Reményik Sándorként, Fábry Zoltánként, Herczeg Jánosként, Esterházy Jánosként, hogy csak néhány nevet említsék –, vagy *hazatérnek* Benedek Elek, Makkai Sándor, Kós Károly módjára, s bizonyára még sokan tudnák folytatni ezt a példát mutató sort. Senkit sem ítélnünk el, különösen nem az „anyaországból”, de nem tisztelhetjük eléggé a hazatérőket, mert aki már volt ilyen vagy ehhez hasonló döntési kényszerben, az tudja értékelni választásuk súlyát és értékét.

Minden döntés más és más körülmények között született, feldolgozásuk a magyar irodalomtörténet értékes és tanulságos fejezete lehetne, pedig lelkiismereti tényezőket, kötődéseket nem lehet latolgatni, nem lehet összevetni, hiszen mindegyik más és más sors viharában született egyéni tragédia vagy egyéni üdvözülés. De, ha elkészülne, elkészülhetne valaha művelődéstörténetünknek ez a különös fejezete – a hűség panteonja –, abban rangos hely illeti majd az 1921-ben Kisbaconba visszatérő Benedek Eleket, aki később így írt elhatározásának indítékáról: „*Ha ellenállhatatlan erővel nem vitt volna haza, az édes anyaföldre a honvágy, akkor is hazamegyek, mert éreztem, hogy amikor sok-sok ezren hagyták ott Erdélyt – jóval kevesebben okkal, mint ok nélkül –, nekem haza kellett mennem...*”⁴

Úgy érzem, hogy Benedek Eleket két különböző irányú erő mozgatta azokban az évszázaddal ezelőtti években. Az egyik inkább taszította az egyre aljasabb külső és belső erőknek kiszolgáltatott, tehetetlenül az anarchia felé sodródó országból, s a másik, amelyik vonzotta, szívta oda, ahol nagyobb szükség volt rá, az eredményesebb szolgálat lehetősége.

„*Valahol, a régi Erdély nyugati szélein székely katonák őrzik a határt éhesen, rongyosan, s a Székely Nemzeti Tanács hiába könyörög kenyeret, ruhát, municiót. Bőhm, a vasmunkás hadügyminiszter, aki »határtalanul« szereti a hazát, tán nem egészen ok nélkül fél attól, hogy a felmuniciózott székely katonák egyenest Pestre jönnek – rendet csinálni. [...] A kalandor köztársasági elnök már teljes meztelenségében állana a nemzet színe előtt, ha a nemzet mint olyan, látható volna valahol. [...] mi, bús magyarok, hazaáruló gazembernek tituláljuk a kalandort. Újabb aknamunka folyik alattunk; orosz rubel fizeti az aknamunkát. Egyszerre csak mind többen és többen bújnak elő a sötét odúkból, nyüzsgőnek az utcán, mint a nyúl a dögön. Voltaképpen még kevesen vannak, de vakmerők, már újságjuk is van. Nyíltan üzennek hadat a már amúgy is felborult rendnek, mindennek, ami a régi világból még megmaradni látszott: a vörösök ezek. [...] A vezéreket megverik, lecsukják a rendőrök, de a grófi kalandor cimboráit velük. Nemkülönbön a szocialista miniszterek is. Három napig egyetlen újság sem jelenik meg, s a negyedik nap reggelen arra virradunk, hogy a Vyx-féle francia jegyzék még kisebb területre zsugorította az országot. A nemzetet francia összeköttetéseivel bolondító grófi kalandornak igen kedvező alkalom ez: kiereszti a börtönből a kommunista vezéreket, s azok mint népbiztosok sétálnak be a minisztériumokba. [...]*”

1919. március 21-én kezdődik a bolsevista uralom. Egy, nem is kétes múltú újságíró a legfőbb hatalom. Lenin tanítványa, Kun Béla a neve. Apja falusi jegyző Erdélyben, vele cserélik ki Románia miniszterelnökének, az erdélyi Maniunak magyar területen ragadt édesanyját, de az öreg zsidó kényszerűségből ül ladikba. Nem akar átkelni a Tiszán, nem akarja látni a fiát.

A már hónapok óta haldokló nemzet megdermed. Budapest polgársága, mint általában a világ minden városának polgársága, gyáva. Gyáva, mert szervezetlen. Ami fegyver itt-ott még rejtőzködik, mind a kommunisták kezébe kerül. Ezzel a fegyvertelen polgársággal az össze-vissza darabolt Magyarország e »nyilvánságos rablói« tehetnek, amit akarnak. [...] A Székely Nemzeti Tanács utolsó ülését tartja az Országházban március 21-én. Feloszlik a tanács, de még el sem szélednek, eddig nem látott ifjú alakok szaladgálnak a feloszlott tanács helyiségeiben. [...] Kisül, hogy a tanács tagjai közül már többen tagjai a szocialista pártnak. Igen-igen kapacitáltak engem, hogy »lépjek be«, igen szomorú szívvel megyek haza.”⁵

Ez volt a helyzet tehát a szétdarabolás előtt álló Magyarország fővárosában, Lehet, hogy a végsőig elkeseredett Benedek Elek információi egyben-másban pontatlanok, hiszen ha nagyon közelről nézünk valamit, látásunk torzulhat. Abban azonban biztosan nem tévedett, hogy *ezt érezte* Budapesten, az ország fővárosában, amikor az ország már nem létezett.

Miközben Benedek Elek a kommun karmai közt vergődő fővárosban szenvedett, felesége, Fischer Mária odahaza, Kisbaconban ápolta „halálnak eljegyzett” Jankó fiukat. S ha a gyermek felgyógyulásában már nem is reménykedhetett, abban talán bízott, hogy férje segíthet valamit a nemzet sorsán. Reménykedett, különben nem búcsúzott volna tőle ezekkel a szavakkal: „*Amíg én nem kérlek, ne gyere haza!*”

Az *Édes anyaföldem!* alcíme: „*Egy nép s egy ember története*”. Szép jelkép egy népe sorsával azonosuló íróember számára. Maga választotta műfajában az utolsó oldalakon valósággal fűgává teljesedik a többszólamú fájdalom. Háromszék Erdővidékén, Kisbaconban az édesanyja

karjai között haldoklik Jankó fiuk, Kun Béláék csapdájában vergődik a háborúban kivérzett magyar nép, Párizsban pedig már csomózzák számunkra a hóhérok a kötelet. 1919 utolsó hónapjaiban Mikes Kelemenként, el sem küldött – vagy elküldött, de meg sem érkezett – leveleket ír feleségéhez, Máriához. Mert a történelem – mint oly sok magyar családot akkoriban – teljesen elzárta őket egymástól, s „egy lelket sem engednek át a Tiszán”. Az akkor „még csak” hatvan esztendőes Elek apót gyöttri a lelkiismeret-furdalás: „*Miért is engedtelek haza? Lehet-e már nekünk ott nyugodalmas életünk? És ha ott nem, lehet-e egyáltalán valahol, ezen a kerek világon?*”. Éjszakai látomásai vannak, feleségét látja újra és újra. November 19-én jegyezte fel: „*Ma éjjel igen megrikattál, Mária. Hazajöttél, az előszobában egy pillanatra megálltál, szó nélkül megfordultál s elmentél. Sírva ébredtem fel. Arcomról záporoként folyt le a könny.*”. Naponként leírja álmait, lelkiállapotát mutatja a következő megjegyzés: „...esztendő óta irigylek minden halottat”. De már saját halottjainak is alig jut könnye. „*Hogy is jutna, mikor a mi szép országunk kiterítve fekszik.*” „*Ma jött meg Párizsból a gyászjelentés. Nem ért váratlanul s mégis, mégis...*”

A nemzet tragédiája fölötti keserűségét tetézi saját elhagyatottsága, helyzetének bizonytalanságából fakadó önkínzó gondolatai: „...*íme kitűnt, én voltam a világ legostobább embere. Ha nem ragaszkodom oly csökönyösen az édes anyaföldre, valahol Pest környékén, tizedrésnyi földön gondtalanul élnék... De mindez benye beszéd. Sem élni, sem halni nem tudok másutt, csak ott. Akárcsak kisdíák koromban, úgy sóvárogok a falum után. Pedig már nem is akarok többet belőle, csak annyit, hogy a Magyaróshegy tetejéről végignézzek piroscherepes háztetőin, kanyargó utcáin – erős elhatározásom: ha még egyszer a kapumon beléphetek, a magam jószántából ki nem lépek soha. Nem, nem, soha!*”.

1920. február 27-én vetette tehát papírra erős elhatározását, hogy hazamegy, s házából nem lép ki többé soha. De sok van meg odáig! Egy hónap múlva a Tiszántúl felszabadul a román megszállás alól, s ő megvalósíthatja tervét: március végén elutazik a Kisújszállás melletti Móricz-tanyára, egykori képviselőtársához, a jó barát Tóth Jánoshoz. Talán az utolsó pillanatban! Mert még januárban azon tündökött, hogy ha „*tavaszi nyíltáig*” nem szabadul fel a Tiszántúl, akkor beszegődik valamelyik pestvidéki gazdához. Képzletben már meg is fogalmazta az apróhirdetést: „*Testem, lelkem kívánja a mezei munkát. Minthogy székegyföldi gazdaságomba nem mehetek, mezőgazdasági munkára szívesen vállalkozom. Kaszálni is tudok. Fizetést nem kérek, csak szerény ellátást és jó ágyat. Benedek Elek, a Kisfaludy-társaság tagja.*”.

A Móricz-tanyán azonban nem csak kapált Benedek Elek. A kommun kitörésének évfordulóján, március 21-én, a Pantheon Kiadó-társaság könyvet rendel tőle, s hozzáfog az „*Édes anyaföldem!*” fejezeteinek. Ettől kezdve kapál és ír, s az ország helyzetén tépelődik. Meg a magáén, hiszen Máriától változatlanul nem kap levelet, csak álmában beszélget vele, látomásaiban aggódik beteg gyermekükért, akit csak szeptember 5-én váltott meg szenvedéseitől a Fennvaló. De életrajzi könyvét befejezi, s szellemi embernek nem lehet ennél nagyobb jutalom. Neki még több is jut: felesége, alighogy eltemeti gyermekét, iratok nélkül, éjszaka átszökik férjéhez a magyar–román határon, s azután együtt készülnek haza, Kisbaconba. Nem voltak tehát üres szavak, amiket Benedek Elek könyve végére írt: „*Tavaszi nyíltán hazamegyünk, Mária!*”.

Ma már aligha tudnánk eldönteni, hogy melyik erő hatott inkább Benedek Elekre 1919–1920-ban. Az, amelyik a kommunisták által felidült Belső-Magyarországról taszította, vagy amelyik a románok karmai közé került Erdély felől vonzotta. Megkockáztatom, hogy talán nem pusztán a szülőföld vonzereje volt erősebb, hanem az a megfontolás is vezette, hogy hol lehet rá nagyobb szükség, hol szolgálhatja eredményesebben nemzetét, vagy legalábbis annak töredékét.

Hazatérésének okát néhány esztendő múlva így fogalmazta meg: „*Visszamentem azért, mert minden írásom Erdély földjében gyökerezik.*

Erdély földjének és levegőjének köszönhetem azt, hogy valamicsodás író lett belőlem. [...] Nekem haza kellett mennem, hogy visszafizessem egy részecskéjét bár annak, amit az édes anyaföldről kaptam. Magyarországnak [...] hagytam a könyveimet, száznál többet. Alig hiszem, hogy hálátlansággal vádolhatók [...].”⁶

A párbeszéd formában megírt visszaemlékezésben egy Erdélyből Budapestre szakadt ismerősével diskurál az író, és bővebben kifejti ugyanazt a gondolatot, amit első itthoni megnyilatkozásában, a Keleti Újság felelős szerkesztőjének még tömören így fogalmazott meg: „*[...] most itthon van nekem is a helyem.*”⁷ Persze lehetnek – és voltak is –, akik menekülésnek tekintették hazatérését, akik számon kérték rajta, hogy elhagyta a „magyar” irodalom öröklését. Nekik válaszolt Benedek Elek Szász Károlyhoz írt levelében: „*Talán önhittség részemről, de úgy érzem, hogy azt a lelket, amit írásaimba öntök, magam tudom leg-sikeresebben a közönség lelkébe önteni. Aztán: van nektek írók, poéták feles számmal, rám odaát már nincs szükség, annál nagyobb szükség van gyenge tollamra itt, ettől az Istentől és sok-sok fiától elhagyott földön. Ennek a földnek és népének kötöttem le életem hátralévő részére tollamat. Az én szerény, de talán nem dicstelen írói pályámnak új korszaka nyílik itt meg ezzel: még meglevő erőmet teljesen az erdélyi magyarságnak szentelem. Odaát nem látják, nem is kutatják, mely emberfeletti munkát végez az erdélyi írók kicsiny, de lelkes serege az erdélyi magyarság megmaradásért. [...] Bizony, részt veszek, annyira részt veszek, hogy ami gondolatot még termelhetek, az mind Erdélyé, elsősorban az övé. [...] Ennek az irodalomnak kifejlését, megerősödését munkálni – írói pályámat ennél szebben fejezhetném-e be?”⁸*

Hazatérésében érzelmi okok is közrejátszottak, de odahaza máris a realista ember szemével néz körül, hogy számba vegye a lehetőségeit és a feladatokat. A fővárosban hagyott *Jó Pajtás* lap szerkesztőségével való kapcsolatát felszámolja; egyrészt ne vádolhassák azzal, hogy más helyét veszi el, másrészt, hogy teljes erejét az erdélyi gyermekújságnak, a *Cimborának* szentelhesse. Mikor kilép a *Jó Pajtás* már amúgy is csak névleges szerkesztőbizottságából, azt írja a Franklin Társulat igazgató-ságának: „*Erdélyi gyermekvilága már négy év óta egyáltalában nem jut gyermekújsághoz, s gyermek és ifjúsági könyvekhez is csak nagy ritkán. Ez a szomorú világ erkölcsi kötelességemné tette, hogy az erdélyi gyermekvilágot a lehetőség szerint ellássam lelki táplálékkal, s ennek egyetlen módja, hogy itt szerkesszek gyermekújságot. Ezt tőlem mintegy elvárja az erdélyi közvélemény, s ez elől nem térhetek ki.*”⁹ Amikor pedig átveszi a *Cimborá* szerkesztését Dénes Sándortól, a következőképpen vázolja terveit és szándékait: „*Amit te, kedves öcsém, igen nehéz körülmények közt nem dicstelenül kezdél, ketten folytatjuk remélhetően dicősséggel. A lehető legjobb táplálékot kell adnunk az erdélyi gyermekvilágnak, amely már évek óta nélkülözi a jó gyermekújságot és a könyveket. Ennek a nagy munkának a szolgálatába kell toboroznunk minden valamirevaló írókat, s a magunk lelkességét át kell plántálnunk mindazokba, akik netán lekicsinyelnék a gyermek- és ifjúsági irodalom jelentőségét. Magyarságunk szempontjából olyan fontosnak tartom a jó gyermekújságot, hogy ezért kész vagyok minden áldozatra, s ennek tulajdonítsd, hogy nem vállaltam munka nélkül a főszerkesztői címet, s koromat megillető pihenés helyett a tényleges szerkesztés gondjait is elvállalom.*”¹⁰

„*Benedek Elek legjobbkor érkezett Erdélybe*” – írja Lengyel Dénes. „*1921-ben indult meg az a szervezkedés, amelynek eredményeként a rövid életű folyóiratok után megszületik a Pásztorúti, a konzervatív tábor lapja, Gyallay Domokos Magyar Nép című újságja, és vele szemben a haladást hirdető Vasárnap. Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Aradon és Temesváron irodalmi társaságok működnek, és ezek egymás után veszik fel a kapcsolatot Benedek Elekkel, akitől nemcsak az irodalmi folyóiratok, hanem a napilapok is tárcát, cikket kérnek.*”¹¹

Bizony, Elek apó tudatában volt annak, hogy a megalázó kisebbségi létben gyermekek számára készülő újságnak a szellemi partizánháború minden fegyvernemével, teljes harcészültségével kell eleget tennie

feladatának, pótolnia kell a nemzetiségi könyvkiadás, a nemzetiségi oktatás, sokszor még az ígéhirdetés számos hiányosságát is. Dorosmai Jánosnak küldött levelében meg is fogalmazza ezeket a feladatokat: „Mindent el kell követnünk, hogy a magyarság gyermekeihez eljusson ez az újság [Cimbora], mert napról napra látom, hogy az iskolából kiülőzött nemzeti szellemet, magyar öntudatot egy jó, magyar lelkű gyermek-újsággal plántálhatjuk gyermekeink lelkébe.”

Benedek Elek azonban nemcsak a gyermekeket akarta tanítani, nem fogyott ki a felnőtteknek, írórtásainak szánt jó tanácsokból sem. Dicsért, korholt, biztatott, olykor magasztalt is – főként a hölgyeket. Bölcsen tudta, hogy a gyermek- és ifjúsági művek alkotása külön mesteriség, s aki jó író, nem biztos, hogy a gyermekek számára is tud írni, bár a legjobbak többnyire igen. „Általában régi hitem” – írja Sipos Domokosnak a mesterségről –, „hogy azok a népi és ifjúsági művek a legjobbak, amelyeket az író (az igazi író) nem azzal a nekikészüléssel ír, hogy no, most írok a népnek (vagy az ifjúságnak), de azok, amelyekben nagy lelki gyönyörűséget talál a felnőtt ember, s amelyeket lelki károsodás nélkül olvashat a gyermek is.”¹²

Legnagyobb képessége minden bizonnyal abban nyilvánult meg, hogy embereket tudott magával ragadni. Mutatja ezt, hogy azokban a nehéz időkben – Kisbaconból szerkesztette a Szatmárban nyomott, s számtalan helyen terjesztett (vagy nem terjesztett) lapot csekély és akadózó tiszteletdíjakkal –, 1923-ban száz író és költő írt a *Cimborában*. Ilyen hatalmas írógárda egyetlen magyar gyermekújságban sem dolgozott.¹³ Talán akaratlanul, mérce lett mások számára, s ezzel képességükön felüli teljesítményekre ösztönözte őket. Benedek Elek maga is hatalmas erőfeszítéssel és áldozatok árán valósította meg vállalt feladatait. Bármennyire büszkélkedett is vele, hogy hetven felé közeledve, sőt abba belelépve is kertészkedett, fát ültetett és nyesett, kapált és kaszált, a betegség és a gyengeség el-elfogta, olykor ágyának is döntötte. „Hetven év, jó ha ép” – írta Arany János hatvanegyedik „évnapijára”. „Elek nagyapó” is mind gyakrabban panaszkodott leveleiben romló egészségére. „Kedves Laci, az én betegségem bizony nem gyengélkedés” – írja Tompa Lászlónak –, „de betegség. Tavasszal kezdődött, s máig nem szabadultam meg tőle, amiben nagy része van annak is, hogy egész nyáron nem volt egyetlen pihenő napom, annyira lefoglalja minden napom a faluról való újságcsinálás, s a vele járó hibetetlenül nagy levelezés. Nem mondom, hogy aggasztó a betegségem, de legalábbis kellemetlen, (csak az őserő maradványa segített abban, hogy ágyba ne dőljek).”¹⁴ A testi bajok mellé sorakoztak az anyagiak. „Én magam” – panaszkodik Dorosmai Jánosnak – „olyan kevés pénzért szerkesztem és írom a *Cimborát*, amelyen kevésért még írói pályám kezdetén sem dolgoztam, de ki hozzon ál-

dozatot ebben a szerencsétlen országban, ha mi írók nem hozunk, hiszen a világ teremtése óta mindig az írók hoznak áldozatot, mert azért írók. A papírgyáros nem hoz áldozatot, a betűszedő nem enged a béréből, egyedül az a bolond, aki áldoz, szüntelenül áldoz, mert hát őt az Isten erre teremtette.”¹⁵

De a cél szentsége, s ha a gyermekek szeretetére, ragaszkodására gondol, újra és újra feledtetni vele a bajokat. A *Cimbora* legfontosabb rovata az 1922. november 12-től minden lapszámban megtalálható *Elek nagyapó üzeni* című rovat. Közvetlen, családias hangon gyermeklevelek ezreire válaszolt Benedek Elek. Tanácsot adott, buzdított, bátorított és mindvégig nevelt – gyermeket és szülőt – emberségre, hazaszeretetre, valós alapokon nyugvó önismeretre. Az ügyesebb gyermekek leveleiből részleteket is közölt, majd pályázatot hirdetett, és a legjobb élménybeszámolókat külön is jutalmazta. Ebben a rovatban fogalmazta meg a lap célját is. „Különös nagy gondom van arra” – írja az 1922. december 17-i üzenetében –, „hogy ne csak a már olvasni tudó gyermek- és serdülő ifjúság találja meg ebben az újságban a neki való olvasmányt, de jusson egy-egy apró mese az olvasni még nem tudó gyermeknek is”. Vagy máskor: „Ennek az újságnak minden sora egy szent célt szolgál: nemesen, emberségesen gondolkozó, művelt magyarokká nevelni titeket.” Messzebb mutató és elvi fontosságú figyelmeztetése: „Az állam nyelvét meg kell tanulni, az édesanyátok nyelvét nem szabad elfelejteni...” Ez különösen a nem anyanyelvükön tanuló olvasóinak szólt, őket külön is megdicsérte, ha helyesírásukban az egymást követő levelekben némi javulást tapasztalt.

Még ha nem is a sokak semmittevéséhez mérjük, elképesztő mennyiségű az a munka, amit Benedek Elek az Erdélybe való visszatérésétől haláláig tartó nyolc esztendő alatt végzett. Mégsem érezte soha, hogy befejezett valamit, sohasem dőlhetett hátra a székén, még véletlenül sem telt egyetlen napja sem munkátlanul. Még halála esztendijében, hetvenesztendősen is tervezett, készülődött, gyürkőzött. 1929-ben rég érlelődő tervet ismertetett Székelyudvarhelyen, felvetette a Székely Népművelő Társaság szervezésének gondolatát. „Írókat, művészeket, jogászokat kell tömöríteni ebbe a szervezetbe, hogy kijárjanak a falvakba, előadásokat tartsanak, jó irodalmat adjanak a népnek, orvosi, jogi tanácsal, tájékoztatással lássák el a falusiakat. Társadalmi úton jutassuk gazdasági ismeretekhez is a földművelőket, szervezzünk gazdaköröket, hogy közösen értékesítsék a terményeiket, alakítsunk téli gazdasági iskolákat, de rendes iskolákat is, mert a gyermekek egy része mint analfabéta kerül ki az iskolából.”¹⁶ Ebben az eszmekörben, a Székely Népművelő Társaság gondolatával érte a halál. 1929. augusztus 16-án fogott ahhoz a levélhez, amit Szentimrei Jenőhöz címzett. Közli a levélben, hogy a közéletből most visszahúzódik, még Sepsiszentgyörgyre sem megy el, pedig a Székely Népművelő Társaság dolgában el kellett volna mennie. De nem lehet, mert ami Udvarhelyről indul, ugyan mit ér Háromszéken... „Ám dolgozzanak külön a háromszékiek, de fő hogy dolgozzanak...”¹⁷

Hazatérésekor, 1921-ben, az első nyilvánosságnak szánt szavai ezek voltak: „dolgozzatok, dolgozzatok”, s a halála előtti pillanatban is ezeket a szavakat írta le: „fő, hogy dolgozzanak”. Benedek Elek azoknak a – sajnos idejétmúlt – embereknek a fajtájához tartozott, akiknek egész életük népük szolgálatban telt. Megtakarított pénzén vásárolt földjét két kezével fásította és gondozta. Nem ismerte a restséget sem a fizikai, sem a szellemi munkában, írásainak szépségén, tisztaságán, nevelő hatásán túl a szülőföldjéhez, népéhez való hűséges ragaszkodást s a munka értelmébe és értékébe vetett hitét hagyta ránk.

Születésének és halálának kerek számú évfordulóján eltűnődhetünk azon, hogy mi valósult meg és mi nem „a két hazában” az eltelt kilencven esztendő során Benedek Elek terveiből és álmaiból, s hogy személy szerint ki-ki megfogadta-e utolsó, mának is szóló üzenetét, amit kisbaconi házában, élete utolsó percében vetett papírra.

Halász Péter

JEGYZETEK

- 1 Akadémiai Kiadó. Bp., 1977. 174.
- 2 Szentimrei Jenőnek 1922. 04. 30. Benedek Elek irodalmi levelezése I. Közzéteszi Szabó Zsolt. Kriterion, Bukarest, 1979. 56.
- 3 Testamentum Marcinak. In: „Jézus tanítványa voltam”. Szabó Réka válogatása Benedek Elek műveiből. Bp. 2004. 95.
- 4 Benedek Elek: Az erdélyi irodalomról. Ellenzék. 1927. 03. 06.
- 5 Benedek Elek: Édes anyaföldem. A Panteon Irodalmi Intézet RT., 1920. II. 231–233.
- 6 Zágoni István: Benedek Eleknél. Keleti Újság, 1921. 11. 15.
- 7 Szász Károlynak 1922. 01. 07. Benedek i. m. 1979. 33.
- 8 1922. 08. 22. Benedek i. m. 1979. 77.
- 9 Dénes Sándornak 1922. 08. 27. Benedek i. m. 1979. 79.
- 10 Lengyel Dénes: Benedek Elek. Gondolat, 1974. 227.
- 11 Dorosmai Jánosnak 1923. 07. Benedek i. m. 1979. 151.
- 12 Sipos Domokosnak 1923. 07. Benedek i. m. 1979. 153.
- 13 Lengyel Dénes: Benedek Elek. Gondolat, Bp., 1974. 227.
- 14 Tompa Lászlónak 1923. 10. 08. Benedek i. m. 1979. 177.
- 15 Dorosmai Jánosnak 1924. 01. 03. Benedek i. m. 1979. 203.
- 16 Lengyel Dénes i. m. 1974. 249.
- 17 Ugyanott 251.

BÚCSÚ EGY VAJIDASÁGI DUDÁSTÓL

Vrábel János a vajdasági Csókán született, élt és tevékenykedett, egy valaha magyar községben, amit Nagyikinda és Szeged között félúton találunk, egy jó sóhajtásnyira a magyar határtól. Még Trianonban húzták meg itt a búzatermő nagy Alföldet kettéválasztó határt Jugoszlávia örömeire. A helyi, rácokkal elegy népesség azután crnagoraiakkal lett jelentős mértékben feldúsítva, aminek eredményeként az őslakos magyarság csupán elhanyagolható kisebbségé csökkent.

Gyűjtés közben Rác Lázár mokrini szerb dudásnál (1981) • Vrábel János magyar dudán játszik (Csóka, Szerbia, 2010)
Hárman a faragott kapu előtt: Vrábel Mihály, Vrábel János, Havasréti Pál (2015)

Itt kellett magyarnak lenni, hagyományokat, identitást megőrizni, az értékeket továbbéltetni és a jövőre nemzedékeket mindezekre megtanítani. Mert Vrábel János tanárember volt, aki tudatosan fordult a népművészet felé, nemzetmegőrzési, túlélési esélyt keresve az elidegenedésben.

Abban az időben, a hetvenes évek tájékán kezdett néprajzi és folklórkutatásokba saját háza táján, és kezdte megtanulni a különböző népi mesterségeket, köztük a hangszerek készítését is, amikor Magyarországon éppen útjára indult a táncházmozgalom és az ún. „nomád nemzedék” művészei az alkotó tevékenységek új irányzatai, a népi kézműves mesterségek felé fordultak.

Ez itthon sem ment könnyen, nemhogy odaát, kisebbségi létben.

Vrábel János azok közé a lassan mozdítható, régi emberek közé tartozott, akik hittek az alkotó tevékenység nagyszerűségében, a teremtő művészi produktum fenségességében, az értékek kétségbevonhatatlan állandóságában, akikre jövő-menő divathullámok jottányit sem hatottak, akik nem hittek a mindent mindenáron megújítani akaró, minduntalan mindenütt toladó „mozgal-

már” korszerűségben, de nem hitték az ellenkezőjét sem, hogy minden, ami már létrejött, változtathatatlan volna, mint valami gránitba vésett kora ókori kinyilatkoztatás.

Állandó, nyughatatlan tenni akarása örökmozgóként hajtotta előre tevékenységében. Megvetette a díványon hanyatt dőlő, söröspohárral tévét bámuló életformát, csak a munkában talált felemelő örömet és nyugalmat árasztó értelmet. Biztos szemmel ismerte föl az értékeket, amiket azután alap-kovácsként használt föl alkotásaiban.

Őles agyagedényeket korongozott és mázazott, de nem volt fazekas mester, csónakot készített, pedig nem volt bodnár, tímárként bánt a bőrrrel, fát faragott, esztergályozott, és a családi konyhabútort is maga faragta. Lépcsőháza mennyezetére a Felső-Tisza-vidéki református templomok festett kazettáinak válogatott motívumai kerültek borításnak. Bördudát, tekerőt, furulyát, citerát, kobozt, gardont és egyéb hangszereket készített, és ízesen játszott is azokon. A hangszerkészítést és a muzsikálást érezte igazán magáénak. Dudás volt.

Mindezek mellett rendszeres kutatásokat végzett nemcsak magyarok, hanem a helyi rácok között is, és nem csak a Vajdaságban, hanem másutt is. Egyebek között ez a tevékenysége is hozzájárult, hogy a szerb államtól magas életjáradékkal járó kitüntetését kapott.

A nyolcvanas években többször gyűjtötünk együtt délszláv dudazenét a szomszéd faluban, Mokrinban (Rác Lázár) és valamivel arrébb, a szlávóniai térségében, a történelmi Baranya területén.

A hozzá hasonló sokoldalú, széles körben tevékenykedő embereket ezermesternek szokás nevezni, de ő több volt annál: életművel a polihisztorok közé emelkedett.

Lázás munkatempója idővel megbosszul-ta magát: egy infarktus figyelmeztette, hogy vissza kell fogni a gyeplőt. Hogy mégse maradjon tétlenül, ismerősei tanácsára méhészkedni kezdett, aminek persze az lett a vége, hogy teljes munkabírásával belevetette magát. Gyártotta sorozatban a kaptárakat, és szaporította a méhcsaládokat ugyanolyan nyughatatlanul, mint ahogyan korábbi életét élte. A sorozatgyártás a művészi tevékenység helyébe lépett.

A délszláv háború alaposan fölbolygatta családi életét. A kényszerű áramszünetes estétet közös muzsikálással, énekléssel töltötték, dacolva a tétlenségre kárhóztató nyomorúsággal. Később a fiai áttelepültek Magyarországra, majd nem sokkal azután, felesége elvesztésével magára maradt végképp.

Derűs kedélye ezen átsegítette és ezután minden erejével fiai boldogulásán fáradozott, ahogy egy jó apához méltó. Legújabb munkái között találjuk azt a szépívű fakaput, amit kisebbik fia kertje elé faragott.

Végül egy nem várt, gyógyíthatatlan betegség parancsolt megállást számára, immár végérvényesen. Bátran fogadta el, amit a sors rá szabott, pedig nem volt hívó ember, így nem keresett és nem is talált vigasztalást ott, ahol sokan remélnek.

Mégis így, hagyományos módon köszönnék el tőle szívem szerint: *Kedves barátom, Vrábel Jancsi, Isten nyugosztaljon!*

Kozák József

Fonó Zenekar: Atyai ág Müpa, 2019. szeptember 24.

Az *Atyai ág* című produkció – Agócs Gergely keleti gyűjtőútjaira alapozva – a magyar népzene keleti irányú kapcsolatai jegyében készült, amelyben a Fonó Zenekar, valamint balkár, nogaj, baskír és kumuk vendégei szerepelnek.

Elhunyt Rónai Lajos

Kedves Lajos!

Gondoltad volna, amikor friss diplomáddal a Galga mentére érkeztél, hogy micsoda kaland vár itt téged? Merthogy nem csak munkára, hivatásra leltél új lakhelyeden, hanem lelted valaminek az alapjait, amely a múltat idézi, de a jövőnek szól. Új ott-honra leltél itt, szívedbe zártad a dímbes-dombos Galga mentét völgyeivel, falvaival, horgásztavaival együtt és a Galga mente is szívébe zárt, hiszen helyiként tisztelnék Bagon, Aszódón, Hévízgyörkön, sőt minden környéki településen. Ismerik és elismerik negyven éves munkásságodat, melynek során megtanítottál minket a zene, a dal, az ének szeretetére.

Folyamatosan dolgoztál azon, hogy fejlődjön, minél több gyermek számára elérhetővé váljon a zenei oktatás, és tanítványaidnak nem csak a zenélés örömét adtad, hanem példát is mutattál számukra, hogy hogyan lehet folyamatosan tanulni, fejlődni, mindig valami újon, valami máson dolgozni. Munkád során olyan zenészeket neveltél, akik ma országos, sőt világhíresek, és a tőled tanult elhivatottsággal és alázattal játsszák megunthatatlanul a tőled is tanult dalokat, nótákat. Nem Erdélyben vagy a Felvidéken, hanem itt, a főváros szomszédságában kezdted el gyűjteni a népdalokat, és olyan kincsekre akadtál, amelyek feltehetőleg veszendőbe mentek volna az akkor elvégzett munka nélkül.

Bag különösen hálás lehet neked, hiszen talán ott teljesedett ki népzenei munkád, az Együttes szakmai tevékenységében még most is és – úgy gondolom – még hosszú időn keresztül meghatározó lesz az a kitartó és

Rónai Lajos
(1953–2019)

állhatatos munka, amelynek aktív részese voltál, és amelynek köszönhetően szinte a semmiből épült újra a hagyományörző csoport, és kialakult egy olyan népművészeti műhely, amely akkor is és azóta is példaként szolgál a néptáncmozgalomban. Ennek köszönhetően már 25-30 évvel ezelőtt ország-világ láthatta, hogy a magyar népzene, néptánc él és nem sorvadt el, nem merült feledésbe még itt, a folyamatosan modernizálódó Budapest szomszédságában sem. Összeszámolni sem lehet, hogy munkád hány díjhoz, elismeréshez segítette együttesünket és az évek során, a te zenéléseidet hallva hány gyermek vált a népzene, a néptánc szerelmesévé és elhivatott tolmácsolójává a bagi kultúrházban töltött próbák és előadások során, vagy hány kecske bőréből lett szépen szóló duda a kezed munkájának köszönhetően. Te alapítottad a Galga mente első népzenei zenekarát, a Tarisnyást, majd felneveltél a Fix-Stimm zenekar tagjait, akikkel az utolsó pillanatig együtt zenéltél.

Terveid, álmaid közül rengeteget megvalósítottál, és biztos vagyok benne,

hogy még voltak előtted más, a magad számára kitűzött célok és feladatok, ám ez a kaland számodra véget ért. Tudtuk, hogy betegséggel küzdesz, de bízunk benne, hogy erősebb leszel nála és visszatérsz közénk a színpadra, fáradhatatlanul fújod tovább a klarinétot, gyönyörű kíséretet adsz a körmenetünknek vagy éppen harmonikán kíséred a kalotaszegit táncoló legényeket.

Váratlanul ért minket halálhíred, de tudd, hogy mi most csak a testedtől búcsúzunk, lelked, szellemiséged itt marad közöttünk és ott lesz a cimbalom acél húrjainak minden rezdülésében és a sarkantyú réz taréjának minden pendülésében.

Bár most szomorúan állunk koporsód mellett, de emlékezni rád nótázással, mulatással, koncerttel vagy örömezővel fogunk, mert hiszem, hogy ez lesz a szívednek, lelkednek tetsző dolog, és ha fentről lenézel ránk, örömmel látod, hogy munkád nem vészett kárba, tovább él a zenészek kezében, az éneklők ajkán, a táncosok lábában. És mi, akik itt maradtunk, ne felejtjük el, hogy örökségünk gyönyörű, ám súlyos teher! Hiszen most már a mi felelősségünk, hogy ezt a tudást ugyanazzal a hittel, lelkesedéssel, szorgalommal, alázattal, elhivatottsággal és vidámsággal adjuk tovább, ahogyan tőled kaptuk.

Ez a mi feladatunk és kötelességünk, hogy méltó emléket állítsunk neked, aki egész életedben a zenéért, a népzeneért dolgoztál.

Búcsúzik tőled a Muharay Elemér Népi Együttes minden jelenlegi és volt táncosa, a Bagi Muharay Népművészeti Egyesület elnöksége, a Fix-Stimm zenekar, a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség elnöksége és taggyűjtései, a bagi Dózsa György Művelődési Ház, Bag nagyközség és annak minden lakója.

Köszönjük, amit szellemi örökségünk megőrzéséért tettél, folytatjuk ezt a munkát, hogy tovább éltessek hagyományainkat és megőrizhessük gyökereinket a jövő nemzedékek számára is. Kedves Lajos, nyugodj békében!

Péter Tibor,

*a Bagi Népművészeti Egyesület elnöke
(Elhangzott Rónai Lajos temetésén,
Hévízgyörkön, 2019. július 2-án)*

Népművészet Mesterei egyesített jegyzék

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság által fenntartott jegyzék fejlesztése a Táncház Alapítvány közreműködésével, az NKA Halmos Béla Program támogatásával valósul meg 2017–19-ben. Az adatbázis az 1953-tól máig díjazottak teljes listáját, 575 népművész adatait tartalmazza. A www.nepmuveszetmesterei.hu honlap asztali és mobilkészülökön is használható. A látogató a díjazottak neve, a díjazási évek, az alkotói műfajok, vagy éppen országok, megyék, települések szerint végezhet szűréseket. Ezenfelül összetett módon, a szempontok kombinálásával is lehet keresni.

Kérjük olvasóinkat, hogy az esetleg hiányos adatok kiegészítésével, a pontatlanságok kijavításával, portréfotók beküldésével segítsék az adatbázis teljességét!

Elérhetőségek: Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság, 2000 Szentendre, Sztaravodai út; levelezési cím: 2000 Szentendre Pf. 63.; tel.: +36.26.502-529; fax: +36.26.502-502; e-mail: szko@sznm.hu, valamint a honlapról is lehet üzenetet küldeni.

Interjú Zsuráfszkyne Vincze Zsuzsannával

„Az autentikus táncnak, akár egy drágakőnek, kell a »foglatat«”

Zsuráfszkyne Vincze Zsuzsanna (a Népművészet Ifjú Mestere és a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetés birtokosa, Harangozó-díjas koreográfus; művésznéven: Zs. Vincze Zsuzsa) a Magyar Nemzeti Táncgyűttes szakmai vezetője még nyár elején, két próba között szakított rá időt, hogy egy kávészünetben viharos sebességgel végigvágassunk élete történetén, s kicsit fürkészzük a jövőt.

Vincze Zsuzsanna

Zs. Vincze Zsuzsa és Zsuráfszky Zoltán
(Kalotaszegi táncok, Budapest Táncgyűttes)

- *A kezdeti tánclépések idején hány éves voltál?*
- Pécssett kezdtem táncolni alsós általános iskolásként, nagyjából harmadikos koromban. Előtte és közben balettra jártam. Akkoriban egy pécsi felnőtt amatőr együttesbe bekerülni nagy dolognak számított egy középiskolásnak még úgy is, hogy ez az a korszak, amikor még a régi iskola szerint működtek az ottani együttesek. De szerencsémre bekerültem, és ott a Molnár-technika állt a középpontban. Ez azért volt nagyon jó, mert sokkal többet adott, mint maguk a betanított koreográfiák, amiket eltáncolhattunk. Tizennégy-tizenöt éves lehettem, amikor eljött hozzánk Pécsre Timár Sándor, és megismertetett minket egy egészen másfajta szemlélettel: improvizatíván lehetett táncolni. Végre! Mesti – mindenki így hívta Timár Sándort – kivitt minket vidékre, megmutatta, hogy van mit tanulni, gyűjteni. Aztán – korengedménnyel – elvégeztem egy néptáncoktatói tanfolyamot. Később táncvezető-képzőbe jártam, ott ismerkedtem meg későbbi férjemmel is. Annyira magával ragadott a mozgalom, hogy mindent megvettem azért, hogy Pécsről felkerüljek Budapestre.
- *Nagy ugrás volt?*
- A Janus Pannonius Szakközépiskolában érettségiztem, és az érettségi mellé kaptam egy óvónői szakképesítést is, aminek – tanultunk pedagógiát, pszichológiát – sok hasznát vettem a későbbiekben. Budapesten az ELTE Bölcsészettudományi Karára jelentkeztem magyar nyelv és irodalom – néprajz szakra. Felvételt is nyertem (pedig akkoriban nagyon kevés embert vettek fel néprajz szakra), de a jelentkezésem háttérében – túl azon, hogy érdekelt a néprajz, és sze-

rettem az irodalmat – sokat nyomott a latban, hogy Timár Sándor együttesében, a Bartókban táncolhassak. Akkoriban még a lányok „nulladik évfolyamon” kezdték az egyetemet, hogy bevárják a katonának elvitt fiúkat. Ebben az évben még táncoltam otthon, Pécssett, és jártam vidékre gyűjteni.

- *Gondolom, ez a gyűjtés nem csak úgy, ötletszerűen zajlott...*
- Dr. Andrásfalvy Bertalan volt akkoriban a baranyai néprajzi gyűjtőmozgalom koordinátora és mozgatója. Később, az egyetemen is tanulhattam tőle, és azóta is csak a legnagyobb tisztelettel és szeretettel tudok beszélni róla.

Később is sokat jártunk gyűjteni: fogtuk magunkat, vonattal vagy – ha sikerült – autóval kimentünk hétvégén Erdélybe. Ha volt valami multság, akkor azon vettünk részt, ha nem volt multság, akkor meglátogattuk a prímásokat, összeszedtük a táncosokat, és kértük őket, hogy mutassák meg a tudásukat. Így jutottunk el Vajdaszentiványba is. Magyarországról talán mi jártunk ott elsőként táncot gyűjteni és későbbi férjemmel (Zsuráfszky Zoltán Kosuth-díjas koreográfus) mi tanítottuk végig nem csak itthoni együttesekben, de külföldön is elsőként ezt a táncot. Lőrincz Laji bácsiék és más erdélyi gyűjtők megfordultak ott előttünk, de Magyarországról mi voltunk az elsők. Vavrinecz Andris zenei oldalról, mi pedig táncosként fogtunk a munkához, megfejteni ennek a csodálatos anyagnak a törvényszerűségeit.

Most a fiataloknak jó dolguk van, olyan technikai eszközök állnak rendelkezésükre, amelyeket mi el sem tudtunk képzelni. Az internet segítségével elérhetik a mi régi gyűjtéseinket is, hiszen ak-

koriban mindent dokumentáltunk, s le is adtuk az anyagainkat az Akadémiára, Martin Györgynek és munkatársainak. Ha magyar néptáncról van szó, Martin György nevét nem szabad kifelejteni! (Egyébként őhöz írtam a szakdolgozatomat a nyugati székelység tánc kultúrájáról.)

Mi még filmfelvevővel ügyetlenkedtünk, az Akadémiáról kértük kölcsön, nekünk nem volt. (De semmi egyebünk sem: a bátyám szalagos magnóján hallgattam rongyosra a Lajtha-féle széki gyűjtést.) Nemrégiben kaptunk egy felkérést, hogy a tánc házmozgalomról és a tanítási módszerekről tartsunk előadást a férjemmel. Próbáltuk elmesélni, hogy milyen volt a „hőskorszak”, de tényleg nehéz ezt megérteni annak, aki nem élt az akkori körülmények között.

Ráadásul nekem személyesen is fontos ebben a témában, hogy hangsúlyozzuk Martin György és Timár Sándor jelentőségét. Egyrészt Martin György az, aki a magyar néptánc kutatását tudományos rangra emelte. Persze, ehhez szükség volt olyan emberekre, mint Borbély Jolán, Andrásfalvy Bertalan, a Pesovár testvérek... Másrészt Timár Sándor megmutatta, hogy ezt miként lehet átadni a gyakorlatban.

– *Visszakanyarodva hozzád, hogyan kerültél a Muzsikásba, s miért maradtál aztán mégis táncos?*

– Az évek gyorsan, szinte észrevétlenül követték egymást, közben Csoóri Sanyi meghallott énekelni, és elhívott a Muzsikás együttesbe Budai Ilonka után. Tapasztalat nélkül, a fiatalság bátorságával énekeltem egy évig. De túl azon, hogy szerettem énekelni, nem voltak ilyen ambícióim. Aztán elérkezett egy pont, ahol el kellett dönteni, hogy táncos leszek-e vagy énekes. Engem a tánc felé húzott a szívem. Az élet hozta meg helyettem a döntést: megszületett az első gyermekem.

Ez volt a lehető legjobb döntés, a helyemre kerültem, hiszen az éneklést sokkal jobban csinálja Sebestyén Márta... Később egy ideig táncoltam az Állami Népi Együttesben, utána pedig a Párhuzam csoportban, amelyet Zsuráfszky Zoltán és Farkas Zoltán „Batyú” vezetett. Itt az első néptáncszakon végzett „balettintézetis” évfolyammal táncolhattam együtt, többek között az általam nagyon szeretett Zórándi Marikával, aki sajnos már eltávozott közülünk. Csodálatos időszak volt, úgy éreztük, hogy olyasmit csinálunk, amit előt-

tünk még senki. Aztán megvolt az első bemutatónk – óriási siker! – és nem történt semmi. Persze ez gyakran és sokakkal megesik, de nem volt könnyű tudomásul venni.

Ifj. Zsuráfszky Zoltán, Zsuráfszky-Szabó Judit, Zsuráfszky Márton, Zsuráfszky Zoltán, Zsuráfszky Vincze Zsuzsanna, Eredics Benjámin, Eredics-Fekete Zsuzsanna, Tapolczai-Zsuráfszky Lilla, Tapolczai Gábor (Fotó: Eredics Áron)

Közben a magánéletem is változott, összeházasodtunk Zsuráfszky Zoltánnal, aki megpályázta a Budapest Táncgyüttest, ami az akkor működő négy hivatásos táncgyüttes egyike volt. Ő lett a művészeti vezető, s így mára már harmincnál is több éve dolgozunk együtt, kezdetben mint tánc karvezető segítettük munkáját. Eleinte a Várban próbáltunk, aztán átkerültünk a mostani helyünkre, amikor a Budapest Táncgyüttesnek épült egy próbaterem a Honvéd Együttes próbaterme fölött. Miután Novák „Tata” nyugdíjba ment a Honvéd Táncszínház éléről, a két társulat összeolvadt. Az idő megérellelte azt is, hogy más nevet kapjon az együttes, mert külföldön nem tudnak mit kezdeni azzal, hogy „honved”. Nem is cseng szépen, nem is fordítható le rendesen.

– *Nem kellemetlen megválni egy – idehaza védjegyként működő – névtől?*

– Minden elismerésünk Tatának, s nagyon tiszteljük azt, amit felépített, de úgy éreztük, hogy az új név sokkal jobban tükrözi azt a művészi munkát, amit mi végzünk. Így alakult ki a mai helyzet, így lett a társulat ne-

Zsuráfszky Zoltán és Zsuráfszkyne Vincze Zsuzsanna
(Fotó: Váradi Levente)

ve Magyar Nemzeti Táncgyűttes, amelynek jelenleg én vagyok a szakmai vezetője.

– *Hogyan lett bevetté a táncszínház mint a néptánc megjelenési formája?*

– Gyönyörű az autentikus tánc, nálunk jobban senki nem szereti, és ha valaki azt elkezd tanulni, akkor életre szóló feladatot ad magának. De még az autentikus táncnak is, akár egy drágakőnek, kell egy olyan „foglat”, aminek segítségével a mai közönség elé lehet vinni. A színpad megköveteli azt a művészi többletet, amellyel egyedülállóan gazdag táncgyománnyainkat a nézők elé tárjuk, hiszen az eredeti anyag funkcionálisan nem „erre van kitalálva”. Különböző tematikus és dramatikus műsoraink mellett, az *Élő Táncarchívum* sorozatunk az, amelyben ugyan tökéletesen autentikus néptánc kerül színpadra, mégis olyan érzést ébreszt a nézőben, amiben felfedezheti ennek a kincsnek a valódi minőségét. Férjemé az érdem, hogy Martin György táncfilmzéseinek útvonalt követve, olyan koreográfiákat sikerült alkotnia, amelyek – amellet, hogy tisztelegnek a hagyományos közösségek megismételhetetlen teljesítményei előtt – napjaink közönségének is élményt adó produkciókat képesek felmutatni. Én a műsorok koncepciójának kialakításában, a jelmezek összeállításában és a táncanyagok stílushű megtanításában vettem részt; hogy a táncosaink úgy tudják megmutatni az autentikus táncokat, mintha valóban ott születtek volna Kalotaszegen, Szatmárban, vagy éppen Mezőségeen.

– *Szétfeszítené a kereteket, ha beszélne mindenről, amit Zsuráfszky Zoltánnal színpadra állítottatok...*

– Napokig tudnék mesélni az elmúlt harminc év munkáiról. Anynyi minden történt, hogy nem egyszerű összefoglalni, vagy kiemelni akármit. Ráadásul – és ez bizonyos szempontból szerintem probléma – alig készült el egy-egy darab, mindig szinte azonnal újat kérnek. Tényleg nagy sikereink vannak, de mindig várnak-kérnek valami újat és újat és újat... Nem is tudom, meddig lehet ilyen tem-

póban dolgozni. Most még úgy tűnik, van bennünk elég lendület és spiritusz...

– *Voltál énekes, voltál táncos, lettél dramaturg és koreográfus...*

– Jó néhány éve már, hogy a koreográfiák mellett táncműsorok forgatókönyveit írom, ami úgy kezdődött, hogy mesedarabot kértek tőlünk. Az első ilyen darabom a *Csipkerózsika*, aztán jött a többi: *Tündérmese*, *Sárkánymese*, legújabban a *Mátyás*, a *világ királya*. Jöttek a szokás-műsorok, a *Téli tánc*, a *Táncoló tavasz*. Ezekben, a táncosoknak szöveget is írtam a koreográfiák mellé. De közben megszületett a *Benyovszky*, a *Drakula*, az *A Tenkes kapitánya*, és most a *Betyárvilág*.

– *Hogyan dől el, hogy miből lesz darab?*

– Mindig a tánc szempontjából nézem az ötleteket, az én dramaturgi munkám arról szól, hogy milyen szerepet lehet találni egy történetben a táncnak. Sőt, a néptáncnak.

A Benyovszky előadás Szarka Tamás ötlete volt, de a többinél is volt valamiféle szikra, ami elindította a folyamatot. Az ember, miközben jár-ke a világban, gondolkodik és mérlegel, témát keres. A *Dózsa* például a férjem ötlete volt, mert őt nagyon izgatják a történelmi témák. Én, talán éppen, mert nő vagyok, Dózsa György szerelmét állítottam a középpontba. De volt a férjemnek olyan felvetése is, amiről el sem tudtam képzelni elsőre, hogy mit kezdjek vele: „Csináljunk műsort a kiegyezésről az évfordulóra!” – mondta. Amíg ők Japánban turnéztak, én – mert itthon maradtam – végig ezen törtem a fejem. Sokáig úgy éreztem, hogy nem fog menni. Aztán csak beindult valami, amiből összeállt egy kerek egész. Végül egyik kedvenc műsorom lett a *Kiegyezés 150*.

– *A „Körhinta” is izgalmas darab...*

– A legbüszkébb arra vagyok, hogy a *Körhinta* forgatókönyvemet – ami régóta a fiókban volt, mert saját örömömre írtam – a férjem elvitte Vidnyánszky Attilának, aki jónak találta. (Persze ilyenkor én kínosan érzem magam, hiszen milyen az, hogy a férjem viszi az én forgatókönyvemet...)

– *Te vagy a sikeres férfi mögött álló nő. Kicsit talán takarásban, jól gondolom?*

– Fontos a szakmai siker, de számomra a házasságunk, a gyerekeink, most már unokáink boldogsága a legnagyobb elismerés, s ezt eddig sikerült különválasztanunk szakmai életünktől.

Azonkívül elismerem, hogy a férjem a művész közülünk, ő tehetséges és nagy szakmai tudású ember. Én igazából az ő munkáját igyekszem segíteni és támogatni minden eszközzel, s ha ehhez hozzájárul a dramaturgi és koreográfusi munkám, az csak jó. Szóval Vidnyánszky Attilának nagyon megtetszett a darab, és azóta már túl vagyunk az ötvenedik *Körhinta* előadáson. De közben, ennek a közös munkának a tapasztalatain felbuzdulva megcsináltuk a *Csik-somlyói passiót*, aminek értelemszerűen én voltam a táncdramaturgja. Ezt követően létrehoztuk az *Egri csillagok* előadást is, ami egészen különleges lett. Nagyon megtisztelő, hogy három darabunkkal ott vagyunk a Nemzeti Színházban.

– *Távlati tervek?*

– Nagyon szeretjük az együttesünket, nagyon büszkék vagyunk rá, s öröm, hogy ennyi tehetséges fiatallal dolgozhatunk együtt. Ettől mindig inspirálódunk, s a fiatalok lelkesedése ránk is átragad, ez visz előre minket. Az hiszem, mostanra eljutottunk odáig, hogy megbecsülés veszi körül a munkánkat. Ha minden igaz, lesz a közeljövőben saját színházunk. Eddig csak próbatermeink voltak, de épül majd egy saját színháztermünk, ami a társulat igényeit hivatott kiszolgálni. Ez nagy előrelépés.

Közben zavarba ejtően sok a felkérés. Azon dolgozunk, hogy a feladatainkba minél mélyebben beleássuk magunkat, s ezeket minél magasabb színvonalon teljesítsük. Reméljük, sikerül...

Grozdits Károly

Szuflintálás, feresztés

Egy újabb csoda a kalotaszegi Mэрából

Vannak nekem nagyszerű barátaim, akikkel karöltve idestova évtizede „juhsgazda” lehetek Mэрában, a csodás nádamenti faluban. Persze nem túlzom én ezt el, a juhsgazdák ők, ott, akik a mindennapjaikat ezzel élik. Ezért az idézőjel: ird és mondd, mégis van némi közöm ehhez, van némi közünk ehhez, mert fontos a jelenlétünk. Megpróbálok elmesélni.

Juhmérésbe most már egy évtizede jövök, de ez most új felfedezés volt. Hallottam persze a „feresztésről”, de hogy pontosan mi is ez, hogy is zajlik, annak megélése most adatott meg. Megpróbálok az olvasónak leírni, mi is ez a rituálé (kicsit az, de leginkább egy nagyon fontos tevékenység, mely nélkül a juhtartás komoly egészségügyi problémákba ütközne).

Kezdem az elején. Muszka Gyurit („Benét”) vagy húsz éve ismertem meg Győrben, egy kalotaszegi multságban (hol máshol...), ahol Neti Sanyi bácsi, Toni Rudi, Árus Béla „Berki” muzsikáltak, ha jól emlékszem, Berki Viktor bőgőssel. Ugyancsak ide datálható nagyjából Lengyel Laci „Türei”-vel való megismerkedésünk is. „Tátti” konferált. Ez még az azóta parkolóházzá avanszált művelődési ház „porondján” történt. Lenyűgöző volt minden, beszippantott Kalotaszeg akkor és ott. Tudtam, hogy nem lesz ennek vége, tudtam, hogy mennem kell hamarosan, látnom kell, honnan van ez a lélek, honnan van ez a magabiztosság, ez az elemi erő. Az akkorra már a „mozgalomban” lévő számáram most ez szentimentálisnak tűnhet, de én akkor jöttem haza az Egyesült Államokból, ráadásul kutatóorvosként, semmivel fel nem vértvezve, vajmi keveset tudó, de annál lelke-sebb csodalóként, aki próbálja megérteni a hovatarozását, a saját örökségét.

Itt kell megemlítenem Bene két táncos tanítványát, az azóta szintúgy barátimmá lett Bartos Gyurkát és Veres Peti, akik ugyancsak juhsgazdákká avanszáltak, és nincs juhmérés nélkülük. És még valakit, Bene sógorát, Hadházi „Csili” Gyurit, aki igazi mérái juhsgazda, és eljár a mi nevünkben is minden teendővel, leginkább az állatok tartásával és gondozásával kapcsolatban. Magunk a rendes pénzbeli hozzájárulással (pakulárfogadás, egyéb éves rendezni-valók intézése) tesszük magunkat hasznossá, illetve részesévé annak, hogy ez a tevékenység fennmaradjon.

Nos, itt és akkor kezdődött, amiről írni szerettem volna. Benétől hallottam erről a rituáléról már sokszor, de valahogy nem sikeredett eljutnom eddig (nyár közepe, család, sok a teendő ilyenkor), de most elhatároztam, hogy megnézem én ezt a dolgot. Így négyen indultunk útnak (Bene, Gyurka, Peti és jómagam), s megérkeztünk péntek éjszaka Mэрába. Gondoltam, kicsit puny-

nyadok majd másnap, de erre persze nem volt mód. Reggel ugyanis a mindenkori fejés helyszínéről le kellett szállítanunk a lészákat (a juhok terelésére, illetve kordában tartására eszkábált fa kerítés-egységek) a feresztés helyére. (Nem más volt a traktorosunk, mint Tötszegi András „Cucus”, akit talán szintén nem kell bemutatnom az olvasóknak!) Ennek megtörténte után érkeztünk meg a feresztés helyszínére, a Csicsómege nevű helyre. Tudni kell, hogy a mérái határ, a helyiek által évszázadok óta továbbörökített helyekre tagolt. Mэрában például Bánmező, Gánás, Medvés, Berkó stb. Erről a Csicsómegeéről még nem hallottam. Hát, több mint gyönyörű! Be van ágyazva a „jó Isten tenyerébe” (ahogy Kós Károly illetve Kalotaszeg), de nagyon! Nos, itt alakítottak ki a mérái juhsgazdák egy betonvájút, egy bazint. Ebbe hoznak lajtoskocsikkal vizet, abba teszik a „feresztőszert” (ez egy állatorvosi-lag jóváhagyott szer, ami az állatok rühesség és egyéb kórokozók ellen védő remediája), majd ebbe a medencébe terelik egyenként a juhokat, ügyelve arra, hogy minden porcikájuk érintkezzen a fertőtlenítőszerrel. Amit megfigyeltem az az, hogy a juhméréshez hasonlóan, ügyesen terelik a jószágot a lészákkal szépen elkerítve, azonképpen, hogy egyszerre ne legyen túl sok állat a bazin közelében, de mégis folyamatos legyen a dolog. Arról, hogy az állat minden testrésze beme-rüljön a feresztőbe, egy villás faággal gondoskodnak, amit váltva kezelnek a juhsgazdák. Mэрában idén vagy 500 juhot feresztettek, s ennek a teendőnek egy ugyan-

csak juhsgazda helyi állatorvos, Bíró Csabi volt a szakmai eljárója. Minden működik!

És hogy honnan a címben szereplő „szuflintálás” szó? Ezt Türei barátom adta tudtomra. A feresztést – nem véletlenül – az éves gyapjúnyírás után végzik (egyébként kétszer egymás után, nagyjából egy-két hét különbséggel), amelyet az ugyancsak nádamenti Türeben „szuflintálásnak” ismertek. Nyilván, a juhsgazdálkodás sok egyéb szavával egyezően, ez is román eredetű szó, mint a *pakulár* (juhász), a *turma* (nyáj) stb. A nyíráshoz használt olló is „szuflintáló olló”-nak ismerték az öregek.

A feresztés szép rituálé, amin általában a férfiak vesznek részt. Multság nem kötődik hozzá, ám a közösség együttléte igen. Könnyen belátható gazdasági fontosságán túl nagyon is jelentős egységkövácsló tevékenység a falu életében. Arra nem vállalkozom, hogy a gazdák közt lévő bensőséges viszony megnyilvánulásait, a megannyi vicces és generációk óta meglévő anekdotára, tréfára támaszkodó helyzetet megidéző szituációt visszaidézzem itt, de teljes mértékben érezhető, tapintható volt az erő, az összetartozás, ami ez alkalommal is elém tárult. Ilyenkor érzik az ember, hogy micsoda megtartó ereje, szépsége volt és van annak a paraszti kultúrának, amit oly sokszor alacsonyabb rendűnek, avítottak, életképtelennek titulálunk. Hát, nem az!

Álljon itt néhány kép, a fent vázoltak ékesítésére, s egyben illesse köszönet a mérái juhsgazdákat, hogy fenntartanak egy örökséget, ami szebbé teszi a világunkat!

Kép és szöveg: Henics Tamás

Szuflintálás, feresztés Méréban – Fotó: Henics Tamás

Szuflintálás, feresztés Mérában

Fotó: Henics Tamás

Szuflintálás, feresztés Mérában – Fotó: Henics Tamás

Virág völgyi Márta: Vajdaszentiványi népzene I–II. Horváth Elek dallamai

AZ ÓBUDAI NÉPZENEI ISKOLA KIADVÁNYSOROZATA – MAGYAR HANGSZERMÍVES CÉH

Bevezető

1982 januárjában Marossárpatakon hallottam az első felvételt a vajdaszentiványi zenekarról, amelyen Horváth Elek „Göm-bös” és Horváth Mihály „Latabár” primások muzsikáltak. Annyira megtetszett Horváth Elek hegedülése, hogy másnap fel is kerestem otthonában. Ekkor készült az első fekete-fehér videofelvétel játékaról. Egy hónap múlva egy helyi lakodalomban vehettünk részt, majd több-kevesebb rendszerességgel újra és újra felkerestem őt, hogy mindent megtanulhassak tőle. Az elmúlt 37 év alatt kb. 50 alkalommal igyekeztem felmérni és felvenni a hagyományos falusi zenei repertoárját és érintőlegesen a többi műfajt is. Őt mint az egyik legkiválóbb Felső-Maros menti primást, mesteremnek és barátomnak tekintem.

A muzsikálás hagyományos keretei 1990 után felbomlottak és a néhány évvel később induló Vajdaszentiványi Nemzetközi Néptánc- és Népzene-tábor nyújtotta a lehetőséget, hogy Horváth Elek tovább muzsikálhasson és mind a mai napig taníthassa a szentiványi zenét. Ennek is köszönhető, hogy – több elismerés mellett – 2014-ben megkapta a Népművészet Mestere címet.

Az első *Vajdaszentiványi népzene* kötet Horváth Elek primás dallamaival 1992-ben jelent meg a Magyar Művelődési Intézet kiadásában. Ebben 48 dallam található 120 oldalon. Az azóta eltelt 27 év alatt sikerült jelentősen kibővíteni a publikálható dallamok számát, így a mostani kötetben háromszor annyit, kb. 150 dallamot közlünk, pontos játéktechnikai jelölésekkel ellátva. Ez a repertoár Horváth Elek dallamainak legjavát képviseli és egyben Vajdaszentivány hagyományos hangszeres népzenejének, tánczenejének is jellemző része. A kötetben a dallamok alatt a brácsa régies, dúros harmóniáit is feltüntettük annak érdekében, hogy a zenélni vágyók ezzel a régi stílusú zenével ismerkedjenek meg elsősorban, ne azzal az újabb hangzással, amely az 1990 utáni gyűjtéseken hallható. A régies, dúros harmonizálás nemcsak a vajdaszentiványi zenére volt

jellemző, hanem a szomszédos Felső-Maros menti és mezősegi falvakra is. Marossárpatak, Póka, Gernyeszeg, Tancs, Nagyernye, Mezőbánd, Mezőkölpény zenekarai mind háromhúros brácsát használtak és dúrosan harmonizáltak.

Vavrincez András

Akusztikus, autentikus • Zeneakadémia – Nagyerem • 2019. október 30.

„Balogh Kálmán 60”

Balogh Kálmán legutóbb 2015-ben adott emlékezetes koncertet a Zeneakadémián, „40 éve a színpadon” címmel. Most születésnapja apropóján igyekeznek ezt a több mint négy évtizedet egyetlen koncertbe sűrítve bemutatni. A visszatekintés, az összegzés mindig nagy feladat elé állítja a művészeket, hiszen ami valaha újítás volt, ma már közhely lehet; a járatlan utak pedig gyakran fizetős sztrádává szélesedtek az évtizedek alatt. Balogh Kálmán a különböző zenei stílusok közötti hídveréssel teremtett új stílust. Szakmai tudása, művészi érzékenysége – egy kis „etnoízzel” fűszerezve – legendás előadóvá teszi világszerte. A koncert elején Bartók Bélát idézi meg Herczku Ágnes és Juhász Zoltán, valamint Szalai András klasszikus cimbalomművész közreműködésével. A második részben az eredeti formájában megszólaló népzene lesz a hangsúly. A közép-kelet-európai régió olyan tájait járhatjuk végig, ahol a cimbalom a zenei hagyomány része lett. Az évtizedes muzsikustársak és kedves tanítványok igazi örömeivel segítenek felidézni az elmúlt hatvan év legszebb zenei pillanatait.

Népdalok Bartók Béla gyűjtéseiből
Bartók: Három csíkmegyei népdal, BB 45b
Emlékezés Allaga Gézára és Rác Aladárra
Couperin: A nádas
Scarlatti: G-dúr szonáta, K. 13
Improvizációk népzenei dallamokra
Balkáni népzene
Gömöri és dunántúli táncok
Gyergyói összeállítás Kodály gyűjtéseiből
Bonchidai dallamok

Fotó: Raffay Zsófia

Közreműködik: Balogh Kálmán, Lukács Miklós, Szabó Dániel, Szalai András, Zimber Ferenc (cimbalom), Gelencsér János (cimbalom, hegedű), Bácsits Branka, Herczku Ágnes, Szalóki Ágnes (ének), Vizeli Balázs (hegedű), Árendás Péter (brácsa), Doór Róbert (nagybőgő), Juhász Zoltán (furulya) – Gipsy Cimbalom Band: Bede Péter (szaxofon), Kovács Ferenc (trombita, hegedű, ének), Frankie Látó (hegedű), Novák Csaba (nagybőgő), György Mihály (gitár)

Magyarok

Írta: Móricz Zsigmond

In: Móricz Zsigmond: *Asszonyokkal nem lehet vitázni. Szépműves. Athenaeum Kiadó, 2017., 200–203.*

Eredeti megjelenés: *Amerikai Magyar Népszava, 1933. júl. 9.*

Mikor én írni tanultam, négy-öt éves koromban, most léppen ötven esztendeje, még magyar világ volt Magyarországon. Legalább arrafelé, amerre én éltem.

Az édesapám kiszagda volt, és lobogós gatyában járt, az édesanyám, a paplány, Kossuth-imádatban nevelt, neki még Deák Ferenc sem volt elég magyar. A Kossuth Lajos arcképe ott volt a tükör felett, a két ablak között, az első szobában, a Deáké sehol.

A falu a szép Tiszaháton szintiszta, ősmagyar, református lakosságú volt, s azok voltak a szomszéd falvak is mind. Nótás, mesés, víg, dolgos nép. Ebbe a világba idegen nép kultúrája csak az iskolán át szűrődhetett be. Ők még az ezeréves őskultúrában éltek.

Ma szemre, színre, bizony más világ van Magyarországon. Népvisélet, az már nincs.

Legutoljára Bugacon láttam inget, gatyát ma két hete. A pusztán a férfiak még viselik, mert úgy látszik, ez az ő egyenruhájuk. A feleségük, lányuk azonban már régen levetették a nemzeti díszet. A banketthez a pusztán három-négy felszolgálólány felvett valami egészen különös maskarát. Olyan jelmez „magyar ruhát”, mint a szüreti multságokon divat. Nem is hiszem, hogy nem a színház népszínmű-kellékeiből vagy a kölcsönzökből kapták. Viselőruhájuk nem volt, mert akkor, még ha kopott is, ott lett volna benne a népvisélet belső divatjának versenye.

A többi asszony és lány, a gulyások, a csikósok asszonyai, lányai úgy voltak öltözve, mint a Teleki téren a munkásasszonyok s lányok. Slafrokban [*házikabát, köntös, pongyola – a szerk.*] és egybeszabott zsákruhában, nagy melles szobalányköténnyel. Olcsó viselet.

A régi, az drága volt és rengeteg munkát kellett ráfordítani. Azok a hímzések, kivarrások, ráncolások s maga a drága kelme, amiből az öregszülék fiatalkori ruhája készült, az családi kincs volt, a legfőbb érték, amire büszkék voltak. El is tartott egy életen át, és örökségképpen szál-

lott át a gyermekekre, mint a XVI. században a főurak súbái és rokolyái.

Ma egy hete, Szegeden, a tanyaiai viselete még szomorúbb volt. Két nap alatt, ünnepnapon, egyetlen férfit s nőt sem láttam húsz tanyán, akin valami magyaros ruha vagy motívum lett volna. Az öreg gazdák is szegényes falusi iparos külsővel: készen vett vásári ruha, hosszú nadrág, „fazonos” kabát. Pedig még néhány nagyszerű gazdafej él ott. Természetesen azok sem üstökbe és csimbókos hajba borulva, mint Rózsa Sándor hősi korában, de azért jó, férfias bajszok és hajviseletek. Volt a kongresszuson egy jó módú, öreg vásárhelyi gazda, meg kellene mintaképnek örökíteni a magyar típusok közt. Még a kalapja is a régi betyáros vaskalap, ma már ritkán lehet ilyet találni.

Annál szomorúbb volt, hogy a kesergő magyarokat mezítláb láttuk. A meztláb a népvisélet mellett nem mindig jele a szegénységnek. A festői gatyából kilógó emberláb jól illik nyáron a meleg homokhoz. De ehhez a gyári munkás külsőhöz, a hosszú „német” nadrághoz nem passzol. Ehhez csak a teljes szegénység idején húzzák fel az emberbőrt csizmának.

Ahogy eltűnt a nemzeti viselet, eltűnt minden, ami ahhoz tartozott. Elmúltak a kézimunkák nemzeti elemei. A fűrő, faragó, hímező, karcoló, varró és fabrikáló falusi, tanya, pusztai ember gyermeke már a földműves és gazdasági iskolában tanulja a sablont. Nem a rászületettek ösztöne dolgozik a kezdetleges szerszámokkal a remeklésben, hanem a szaktanítók nevelik rá őket a kézügyességre.

Az ország nagy mezein megszűnt a népvisélet, de vannak még egyes szigetek, ahol ma is megvan a régi kép. Itt van mindjárt a mezőkövesdi, amelynek úgy látszik, az utolsó napjait éljük. Már a múlt tavaszon meghökkenne láttam, hogy a pávának öltözött, felséges matyó menyecske angol gyerekkocsit tol az utcán, s abban egy angol (s angolkóros) bébit. Megkérdeztem a menyecskét, mért nem

öltözteti a kicsijét úgy, ahogy őt öltöztették annak idején. Azt felelte rá kackiásan:

- Ez a divat.

Mindez azonban fontos következménnyel jár. Divatváltozásnál az emberek megunják, eldobják és elpusztítják azt is, ami a régi divathoz tartozott. És csakugyan ott tartunk, hogy a túlzottan szép és feltűnő régi viselet után valósággal elfordult a közízlés a „magyar” színektől, formáktól, mindentől, ami magyaros.

És nemcsak a népnél, hanem az egész úri osztálynál is.

Lemondtunk a régi népszokásokról, de lemondtunk mindenről, ami a magyar életet azelőtt jellemezte. Például lemondtunk a magyar konyháról is. A tanyai bankettekben még tyúkhúsleves és birkatokány járja. De a városi ember már fintorgatja az orrát, s valósággal rémülten nézi a bográcsot, hogy neki udvariasságból meg kell enni, ami abban fő. A vidéki kastélyokat már régen nem lehet azzal megsérteni, hogy a régi magyar konyha ételeivel terhelik a vendég gyomrát, de ma már a középosztály és a legkisebb jövedelmű intelligencia is lemondott a túrós csuszáról, ami helyett föltétlenül tortát szervíroznak. Nincs már csipetkés és csigatészta húsleves, ahelyett ragut és konzomét tálalnak, töltött káposzta helyett előételt, marhasült helyett bifszteket és rosztbifet.

A magyar ember ma iszonyodik attól, ami „magyar”. S nem csak a külsőségekben. Az még mulatságos, hogy a hortobágyi csikósbojtár, ha az urak nótára kapatják, kuplét dalol, hogy:

*„Fekete, fekete, fekete, fekete,
A haja fekete, a szeme fekete,
Nem mosta két hete...”*

De hol a magyar népzene? Ha Bartók és Kodály idejében föl nem emelik a hangverseny dobogójára, ma már híre se volna. Hol a magyar népmese, hol a magyar tánc?

És hol a magyar gondolkodás? A régi filozófia, az egész régi világnézet? Ki van még, aki a közmondásokban úgy gyönyörködne, hogy szónoki beszédben közmondással támassza alá az érveket? Ha a képviselőházban valaki egy-egy jóízű magyar mondást megereszt, vicclap-figura lesz belőle.

Még a fák, füvek, virágok is eltűnnek a magyar talajról. Szegeden platánokat ültettek a város homoktalajába, s máris elvényültek, elmúltak. Ezek a ritka lombú, szomorúan tengődő idegen fák siratják legjobban a magyar közszellem megváltozását.

Most már ebből mit kell következtetni? Azt, hogy megszűnt a magyarság?...

Dehogyan szűnt meg. Csak nem a ruha talán a nemzet? A faj?

A faj él, csak levetette a régi ruhát, mert szűk volt és kényelmetlen és drága. Szép volt, de ez a szépség is terhes volt. Nem illett a mai életmódhoz és munkaformákhoz.

A magyar földműves ledobta magáról az ázsiai farkasbőr kacagányt, és nyugat-európai sofőr akar lenni.

Hát, ha ő ezt akarja, nem tudok vele harcba szállni. Nem akkor vagyok magyar író, a magyarság írója, ha vissza akarom kergetni őt az elhagyott útra, cífraszűrbe és a jobbágyságba, hanem akkor, ha megértem, hogy ma mit akar, és segítségére akarok lenni ebben a magára vállalt új életben.

A magyarok, úgy látszik, teljesen ki akarnak költözni Ázsiából, de akkor segítségünk nekik, hogy európai ember lehessen belőlük!

Nem múzeumi magyarságot kell megőrizni ebben az életben, hanem élő magyarságot, amelyik méltó tagja a világ kultúrájának.

És csak az a könyv „szívből fakadt” könyve a magyar íróknak, amely ebben az óriási és végtelen felelősségű munkában segítségére jön a magyarságnak.

„Szélfútta”

Interjú Dóra Áron furulyással első önálló lemezéről

– *Ahogy megjelentél – kalap, bajusz, ptykés mellény, bicskatok – tipikus „hagyományörzőnek” tűnsz, aki ragaszkodik a régi, jól bevált dolgokhoz, formákhoz. Nem valószínűsíteném, hogy a technikai fejlődés elharcosa lennél. Mégis egy merőben új, ebben a műfajban eddig szokatlan, kifejezetten trendi formáját választottad a lemez megjelentetésének: pendrive-ot adtál ki a CD helyett. Hogyan alakult ez így?*

– Valóban nem mániám a technikai fejlődés hajkurászása, de vitathatatlan, hogy normális keretek közt én is élek bizonyos lehetőségekkel. A neten elképesztő adatbázisok hozzáférhetőek, egy MP3 lejátszóra ma már szinte ráfér egy teljes kutatói, gyűjtői életmű, az oktatásban videós segédanyagokkal lehet hangszert tanulni. Ezek fantasztikus lehetőségek. Ilyen volt nemrég még a CD is.

– *Azért ne tessük, még mindig létezik, sőt többnyire azon jelennek meg a lemezek.*

– Úgy gondolom, hogy csak jobb híján jelennek meg azon. Valójában az a helyzet, hogy a legújabb laptopokba már CD-olvasó sincs építve, a sokat hallgatott korongok pedig annyira összekarcolódnak, hogy nem lehet őket lejátszani. Én a legutóbb vásárolt lemezeket is egyből felmásolom a gépemre, onnan hallgatom zenét. Persze, a kísérő füzetet egyszer kíváncsian átolvassa az ember, de aztán felteszi a polcra és nem nagyon veszi elő többet. Szerettem a szebb könyvecskéket, nézegetni a jó fotóanyagot, azt, hogy kézbe vehető. De még egy jó könyvet is csak párszor olvas ki az ember, nyilván egy bevezetőt vagy a dalszövegeket nem kell újra és újra elolvasni. Ugyanakkor azt szerettem volna, hogy aki megveszi a lemezt, mégis kapjon valamit a kezébe. Ne az legyen, hogy küldök sms-ben egy kódot, és majd otthon letölti magának.

– *A könnyebb kezelhetőség mellett volt egyéb előnye is a pendrive formának a lemezhez képest?*

– Több is. Eddig, ha nem eredeti gyűjtésből, hanem egy nagy körültekintéssel elkészített, igazán jó lemez anyagából szerettem volna szöveget adni a tanítványok kezébe, vagy le kellett fénymásolni, beszkenyelni a borítót, vagy be kellett gépeltetni a verseket. Ezen az adathordozó formán viszont gyakorlatilag mindenféle mellékletet fel lehet tölteni, szinte tartalmi korlátozás nélkül. Egy CD-lemeznél a nyomdai költségek jelentősen növekszenek a kísérőfüzet vastagságával arányosan. A pendrive-ra nem csak a dalszövegeket lehetett feltenni, de jutott hely egy nekrológ jellegű esszének, vi-

szonlag sok fényképnek, sőt Gyetvai Zoltán fényképész hagyományörző technikával készült pásztorportréinak is, amelyek itt, a folkMAGazinban is megjelentek korábban. És a zenei anyag is kétféle minőségben érhető el: van egy egyszerűbb, amolyan „autózós” felhasználásra, MP3 formátumban, de ha valakinek szuper felszerelése van, az meghallgathatja veszteség nélküli formátumban is a legteljesebb élmény kedvéért.

– *Eddig csupa előny. Milyen hátránya lehet ennek a fajta kiadványnak?*

– Nem gondolom, hogy így, a lehetőségeket mérlegelve ez egyértelmű hátrány, de az biztos, hogy kicsit többbe került, mintha CD-n jelent volna meg. Hatalmas segítség volt, hogy az NKA Halmos Béla Programtól nyertem pályázati pénzt a lemezkiadásra. Anélkül nem biztos, hogy tudtam volna

vállalni ennek az újításnak a többletköltségeit. Ezenkívül a Pásztorcsillag Alapítvány is támogatott.

– *Az album címe „Szélfútta”, aminek több megfejtése is lehet. Találgassunk, vagy elárulod, mire gondoltál?*

– Valami olyasmit szerettem volna, ami benne van a levegő, a lélegzet, a fújás, de nem annyira konkrét. A borítókép központi figurája is értelmezhető a cím kontextusában.

– *Igen, elég szokatlan a borító; nem éppen vidám ábra látható a kártya elején.*

– Eleve újra kellett gondolni a dizájn eddigi bevált szabványait. Mivel sokkal kisebb a felület, olyan grafikai megoldást kellett keresni, ami egy CD-borítóhoz képest negyedakkora felületen is érvényesül. Mint ahogy az albumon javarészt pásztorzene hallható,

Halmos Béla Klub a Benczúr Házban

A Benczúr Ház Kulturális Központ és az NKA Halmos Béla Program együttműködéséből született népzenei koncertsorozat sikerén felbátorodva a népzene és tánc ház állandó programjává válik a Benczúr Háznak az év végéig.

Idén nyáron öt alkalommal szólalt meg autentikus népzene a Benczúr Kerti Estéken, ami hiánypótló kezdeményezésnek nagy sikert aratott. Az estek az NKA Halmos Béla Program kuratóriumi tagjai által gondosan összeválogatott zenekarok koncertjéből és szabadtéri tánc házból álltak. Ezt a hagyományt szeretnék a szervezők öszre beköltöztetni az elegáns palotába, kiegészítve a koncerteket és tánc házakat előadásokkal, kerekasztal-beszélgetésekkel, úgy, ahogyan ez a tánc házmozgalom indulásakor is szokásos volt. Ősszel – összesen négy alkalommal – keddenként vár mindenkit a Benczúr Ház. Este 7 órától olyan előadók találkoznak, mint Sebő Ferenc vagy Novák Ferenc „Tata”, a beszélgetéseket pedig koncert, majd tánc ház követi. A fellépő zenekarok között találjuk a Bajkó és a Korinda zenekarokat, a Bonchidától Bonchidáig lemezt bemutató formációt Ocskay Rita és Halmos Attila vezetésével, de hallhatunk felvidéki műsort is Kubinyi Júliától és a Parapács zenekartól. Találkozzunk az első koncerten szeptember 24-én a Benczúr Házban!

Részletes program: halmosbelaprogram.hu

valami olyasmit szerettem volna, ami képi hangulatában is tükrözi ezt. Így kötöttem ki a dunántúli karcolozott szarumunkáknál. Egy régi dunántúli sőtartó még méretében is nagyjából azonos a kiadvány méretével, így adta magát a grafikai keret. Gosztonyi Zoltán szarufaragó, a Népművészet Mestere karcolta ki a borítóképet. Egy akasztott betyár furulyázik, és két ördög táncol mellette. Juhász Zoltántól hallottam, hogy a dunaföldvári börtönben van egy ilyen falfirka. Csak ezt a szüzsét mondtam el a faragónak, a megfogalmazást rábíztam. Erről a témáról Juhász Zoltán gyönyörűen ír az előszóban. Én nagyon elégedett vagyok a végeredmény-

nyel. Nyilván, ha mások is választják majd ezt az utat, alakulhat még ezer irányba. A hátoldalra feltettünk egy hagyományos track-listát. Szerettem volna kiírni a közreműködőket is, de már annyira kicsi volt a hely, hogy még ez is nehezen olvasható.

– Van itt a hátlapon egy 16-os karika is.

– Igen, a somogyi összeállítás „szókimondóra” sikerült, nem is került fel minden nóta minden versszaka, mert azt már „vastagnak” ítéltük. De annyira jó dalok, hogy kár lett volna kihagyni őket. Biztos, ami biztos, ezt jeleztük, nehogy valakinek sokat kelljen magyarázkodni a kisebb gyermekek előtt családi lemezhallgatás közben.

– Mi hallható még a lemezen?

– Furulyazene van rajta, leginkább énekkíséző funkcióban. Szerintem gyönyörű nőtákat sikerült összeválogatni Moldvától Zaláig. Elég férfias album lett, a két gardononson, Palics Katalinon és Tintér Gabin kívül csak férfi közreműködők vannak: Antal Károly „Gyica”, Agócs Gergely, Berecz András, Demeter László, Husi Gyula, Mihó Attila és Sófalvi Kiss Csaba.

– Legtöbbször a revival mozgalom ismert alakjai. Hogy került közéjük Gyica Károly?

– Egy régi barátság eredményeként. Vele még 2011-ben kezdtem el egy gyimesi lemezt készíteni. Aztán elfogyott a pénz, meg kicsit alábbmaradt a lelkesedés. A nyersanyag megvolt Péntes Gézánál, ő rögzítette. Aztán jött a Halmos Béla Program, és előszedtem ezeket a felvételeket is. Válik Laci-val vettük fel az új részeket, és újrakevertük a 2011-es felvételeket is. Szilveszterkor voltunk kint Karcsi bácsinál, amikor már gyakorlatilag célegyenesben volt az album. Nem gondoltam volna, hogy nem éri meg a megjelenést. Nagyon szomorú vagyok. Így utólag az ő emlékének ajánlom ezt a lemezt.

– Pál István nótáiból is van egy furulyaszóló.

– Pista bácsi idén lett volna százéves, ez az ő emlékére lett felvéve. Csak furulyazene. Jó lett volna, ha ő is énekel rá egy pár nótát. Elkéstem. Sajnos, rohamosan fogynak mellőlünk a mestereink. Ez már csak így van. Hálát adhatunk az Istennek, hogy egyáltalán megismerhettük ezeket az embereket!

Béres Sándor

Állami kitüntetések 2019. augusztus 20. alkalmából

Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozat: **Diószegi László** koreográfus, történész, a **Teleki László Alapítvány igazgatója**

Martin György-díj:

Balogh Kálmán, a **Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem** és a **Bartók-Pikéthy Zeneművészeti Szakközépiskola cimbalomtanára**

Berán István népzeneész, a **Táncház Egyesület** ügyvezető képviselője

Bodza Klára nyugalmazott énekművész, népdalénekes, tanár

Felföldi László néptánckutató

Stoller Antal koreográfus, néptáncpedagógus

Szabadi Mihály népművelő, koreográfus

Szerényi Béla népzeneész, az **Óbudai Népzenei Alapfokú Művészeti Iskola** intézményvezetője

Varga Zoltán koreográfus

Bessenyei György-díj: **Matókné Kapási Julianna**, a **Babits Mihály KMK** nyugalmazott művelődési menedzsere

Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat: **Török István**, a **Hagyományok Háza Hálózat Erdély vezetője**

Magyar Ezüst Érdemkereszt polgári tagozat:

Horváth Attila előadóművész, az **Óbudai Népzenei Iskola** zenetanára

Jendrics Gábor, a **Hagyományok Háza Színpadtechnikai Műszaki Osztályának** vezetője

Kis Zoltán, a **Magyar Állami Népi Együttes** tagja

Zagyva Natália, a **Folkrádió szerkesztője**, a **Hagyományok Háza informatikai koordinátora**

Magyar Bronz Érdemkereszt polgári tagozat: **Farkas Fanni Rita** táncművész, a **Magyar Állami Népi Együttes** tagja

Gyönyörű, munkás esztendőim

1992-ben Halász Péter, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója meghívott, hogy legyek a munkatársuk. Feladatuk azt kaptam, hogy szervezzem meg a hazai magyar és nemzetiségi, valamint a Kárpát-medencei magyar népdalkörök, citeraegyüttesek vezetőinek szakmai továbbképzését. Nagyon megtisztelőnek éreztem a felkérést és nagy reményekkel léptem be a tekintélyes épület kapuján. Hamarosan csalódottan kellett tapasztalnom, hogy a munkámhoz egyáltalán nem biztosítottak az anyagi feltételek. Bármit szerettem volna megvalósítani, csak úgy tehettem, ha pályázatokon megnyertem a szükséges összegeket, arról nem is beszélve, hogy az elnyert támogatásokat csak nagy késéssel, többnyire utólag fizették ki. Elkeseredetten fogtam munkához. Sok utánjárásal, de mégis, viszonylag hamar összegyűjtöttem az együtteseket. Nyolcszáznál is több ilyen csoport működött akkoriban az országban. Kiváló népzene kutatók, néprajzosok álltak mellém már az első időben, így elindulhatott egy máig is tartó, nagyon értékes és eredményes szakmai munka az együttesek körében.

Intézeti lehetőségeimet úgy próbáltam bővíteni, hogy 1995-ben kezdeményeztem, alapítsunk egy olyan országos civilszervezetet, amellyel elősegíthetjük az együttesek szakmai fejlődését. Ezen kívül alakítsunk ki egy olyan versenyszabályzatot, amellyel évről évre biztosíthatjuk az együttesek többszöri szereplését.

1995. január 28-29-re országos tanácskozást hívtam össze Csillebércre, ahol megalakítottuk a Vass Lajos Népzenei Szövetséget. Olsvai Imre népzene kutató, a Zenetudományi Intézet munkatársa lett az elnökünk.

Ezt követően, öt éven át minden erőmmel, minden tudásommal, elkötelezetten tevékenykedtem a szervezet titkáráként. Ez a munka nem a bukovinai székelyekről szólt, de természetesen mindenbe bevontam őket is. Jakab Éva kölesdi székely tanárnő a Szövetség legfelső vezetésébe is bekerült. Az együttesek is mind beléptek a szervezetbe, amelynek távozásomkor 6000 tagja volt. Megőriztem az öt éves működésem lezárásakor készített jelentésem, amely tanúbizonyságot tesz arról, a nagyszabású munkáról, amit munkatársaimmal elvégeztünk.

*

A Vass Lajos Népzenei Szövetség 1995-2000-ben végzett munkája

A Szövetség megalakításának célja: őrizze, ápolja, terjessze az értékes népzene. Segítse a népzene bármely ágával foglalkozó hazai magyar és nemzetiségi, valamint a határainkon túli magyar együttesek szakmai munkáját, egymás közötti kapcsolatainak kiépítését. Szervezzon találkozót, konferenciákat, tábort, népzenei versenyeket.

*

1995. január 28-29.

Népdalkörvezetők országos tanácskozása Csillebércen

Részvevők: népdalkörvezetők, művelődési szakemberek, jeles hazai és határainkon túli népzene kutatók (Olsvai Imre, Bodor Anikó, Jókai Mária, Almási István, Ág Tibor stb.)

Jelenlévők száma: 204 fő

Szakmai továbbképzés, népzenei hangverseny.

Feladat egész évben: a Szövetség tagságának szervezése.

Pályázatok beadása, az anyagi alapok megteremtése.

*

1995. október 16.

A Szövetséget bejegyezték a Fővárosi Cégbíróságon.

Tagság létszáma: 38 hazai és határainkon túli együttes, 118 magánszemély.

Meghirdítettük az I. Vass Lajos Népzenei Versenyt.

Jelentkezők száma: 148 együttes (17 határainkon túli), összesen kb. 3000 fő

*

1996.

I. Vass Lajos Népzenei Verseny

Elődöntők: febr. 24. és ápr. 15 között, 6 helyszínen:

Berhida, Tatabánya, Debrecen, Eger, Apátfalva Lendva

Részvevők száma: 3500 fő

Döntő: Budapest, 1996. ápr. 13-14. MOM Művelődési Központ

Részvevők sz.: 800 fő

Kitüntetés: 5 együttes Vass Lajos Emlékplakettet kapott.

Népzenei táborok: Szigliget, Sima, Kenderes.

*

1997.

II. Vass Lajos Népzenei Verseny

Jelentkezők: 300 szólólista (10-től 90 éves korig)

Elődöntők: 1997. január 18. és április 5 között 12 helyszínen:

Berhida, Ada (Jugoszlávia), Tatabánya, Debrecen, Kolozsvár

(Románia), Érd, Lendva (Szlovénia) Apátfalva, Kakasd, Eger,

Vágkirályfa (Szlovákia).

Döntő: 1997. ápr. 5. Budapest, Fehérvári úti Művelődési Ház

Kitüntetések: 15 emlékplakett (Búza Barna szobrászművész alkotása)

Táborok: Szigliget, Abaújszántó

*

III. Vass Lajos Népzenei Verseny

Elődöntők: 1998. márc. 8. és 1999. ápr. 14. között

Érd, Debrecen, Berhida, Tiszapéterfalva (Kárpátalja), Tatabánya,

Eger, Martfű, Pannonhalma, Györgyfalva (Erdély), Szerencs,

Kakasd, Apátfalva, Ada (Jugoszlávia), Vágkirályfa (Szlovákia),

Taksony (Szlovákia), Dobronak (Szlovénia)

Részvevők száma: 6117 fő

3 középdöntő: Szerencs, Várpalota, Debrecen

Döntő: Budapest, Magyarok Háza

Kitüntetés: 15 db emlékplakett, 10 fő táborozás

Táborok: Szerencs, Szigliget

Népművészet Mestere címre felterjesztettük és a címet elnyerték:

Vincze Ferenc, Illés Imréné, Holecz Istvánné

„Hallgassátok meg, magyarim!” címmel tanuló-hangkazetta kiadása 2000-ben.

Március 19. Kakasdon az erdélyi zenei dialektus képviselőinek

hangversenye, kb. 300 szereplő.

Május 1. Vass Lajos Kárpát-medencei Népzenei Találkozó és

Hangverseny az Erkel Színházban, 140 együttes, kb. 2000 szereplő

Tábor: Szigliget

*

Öt év alatt összesen 42 hangverseny, 8 népzenei tábor, 35 Vass

Lajos Nagydíj, 3 Népművészet Mestere kitüntetés.

Budapest, 2000. december 7.

Kóka Rozália, leköszönő titkár

*

Bár a munkahelyemen és a Vass Lajos Népzenei Szövetségben is rengeteg feladatom volt, édesanyám is ekkor kezdett betegeskedni, majd 1999-ben meg is halt.

Az Érdi Bukovinai Székely Népdalkörrel ezekben az években is folytatódott a sikeres és eredményes munkánk. Néhány eseményt felsorolok a legjelentősebbekből.

1993-ban P. Bőjte Csaba testvér segítségével bukovinai székely találkozót szerveztünk Déván.

1994-ben a bácskai menekülés 50. évfordulójára elkészült a Madonna-szobrunk, amelyet elhelyeztünk az érdi Kármel-hegyi Boldogasszony templom kápolnájában. Műsorral és hálaadó szentmisével emlékeztünk meg népcsoportunk legtragikusabb XX. századi eseményéről.

1995-ben országos bukovinai székely mesemondó és népdaléneklési verseny Érdén. Több tehetséget is felfedeztünk akkor, akik ma már a Népművészet Mesterei vagy elismert népművészek.

1996-ban a Bukovinai Székelyek Országos Szövetsége szervezésében emlékkeresztet állítottunk a hadikfalvi temetőben és a templomban. Az érdi és a Tolna megyei résztvevők száma 280 fő volt. Hét autóbusszal utaztunk ki Bukovinába. Ezt az utazást emlékeztetéssé tette, hogy amikor ünnepi díszben, népviseletben, koszorúkkal, menetünk élén egy pappal felsorakoztunk, és el akartunk indulni a temetőbe, fegyveres milicisták vettek körbe bennünket Hadikfalva főterén. Közel három órát álldogáltunk, amíg vezetőink Radóczra és Szucsávára utaztak, hogy több ezer lej segítségével meggyőzzék a prefektust és a rendőrfőnököt szándékunk ártatlanságáról. Amikor visszatértek, a templomból zászlókkal, énekelve, élükön a pópával kitódultak a román hívek. Menetünket közrefogva kikísérték bennünket a temetőbe. Emlékkeresztünket a temető sarkában, egy kis, gaztól megtisztított szegletben állítottuk fel. A pópa is megszentelte velünk együtt, bőséges mennyiségű szenteltvízzel. Amikor a temetőből visszatértünk a falu főterére, harmonikások és pálinkával, kaláccsal felszerelkezett román emberek jöttek hozzánk. Kedvesen kínálgattak bennünket, néhányunkat még meg is táncoltattak. Kiderült, hogy a faluban búcsú volt.

Csíksomlyó

1997-ben nótafánk, Illés Imréné, Illés Ágota is megkapta a Népművészet Mestere kitüntetését.

1998-ban a Magyar Földrajzi Múzeumban berendezett székely gyűjteményünket állandó kiállítássá minősítették.

1999-ben betlehemeztünk a Parlamentben.

2000-ben közel 200 bukovinai székely társunkkal egyetemben énekelünk a Rózsák terei templomban, és a Vass Lajos Népzenei Szövetség Erkel Színházban megrendezett millenniumi hangversenyén.

2001-ben meghívtak bennünket a romániai Bukovina Fesztiválra, Câmpulung Moldovenescebe és Vatra Dorneibe. Magyar zászlóval a kezünkben vonultunk a fesztiváli menet élén, az út két oldalán felsorakozott román emberek lelkes tapsa közepette.

2001-ben Érd Városért kitüntetését kaptunk.

2002-ben országos mesemondóversenyt rendeztünk ismét Érdén.

Sajnos 2002-ben, 88 éves korában édesapám súlyos balesetet szenvedett, hazaköltöztem hozzá és öt éven át ápoltam. Ha csak lehetett, otthon tartózkodtam. Ebben az időszakban minden évben könyveink, lemezeink jelentek meg. Igyekeztem a pályánk és

a pályám legértékesebb anyagait kötetekbe, lemezekbe rendezni: „*Katyika meg Matyika*”. Fekete Sas Kiadó, Bp., 2002.; *Hadikfalvi betlehemes (könyv + CD)*. Fekete Sas Kiadó, Bp., 2003., 2008.; *Aranyhajú ikergyermekek (moldvai csángó mesék)*. TIMP Bp., 2004.; „*Hegyen s földön járogatok vala...*”. Fekete Sas Kiadó, Bp., 2006.; „*Bétejesítem Isten akaratját...*” (*A lézpedi szent leány látomásai*). L' Harmattan Kiadó, Bp., 2006.

Édesapám halála után úgy gondoltam, hogy eddigi tevékenységünk megkoronázásaként a népdalkörömmel végig kellene járjunk őseink útjait. Három évre szóló tervet készítettem, pályázatokat nyújtottam be, és amennyire csak lehetett felkészültem népcsoportom történetéből.

2008-ban a Székelyföldre utaztunk, Madéfalvára, Csíksomlyóra, Csíkszögödre és még néhány olyan településre, amelyről valamelyik együttes tagunk már kiderítette,

Csernakeresztúr

hogyan onnan származott Bukovinába a családja. Könnyű dolgunk volt, mert Rudolf László családfakutatói már lehetővé tették, hogy megtudjuk, kinek hol éltek az ősei.

Az enyéme Csíkszögödön éltek. Kóka Mihály, húszéves legény volt az az ősrünk, aki a madéfalvi veszedelem után kimenekült Moldvába, s onnan Hadikfalvára telepedett.

Elmondhatatlan, megindító élmény volt belépni a fenséges, középkori templomokba, ahol elődeinket keresztelték, ahol házasodtak, ahol évszázadokon át imádkoztak, járkalni a szépen gondozott temetőben, régi síremlékeken keresni őseink neveit.

Nekem a csíkszögödi temetőben megdöbbentő, sőt megrázó élményben volt részem. A kemény kőből készült kereszt egyikén édesapám nevét és a sajátomat pillantottam meg. Azután még jó néhány Kóka feliratú síremléket találtam. Megrendülve rebegettem el lelki üdvükért egy Miatyánkot.

Csíksomlyón Domokos Pál Péter egész alakos szobra előtt felsorakoztunk az asszonyokkal, és a zuhogó esőben elénekeltük az általa gyűjtött és tanított éneket: „Nekünk a legszebbik estét...”

2010-ben Csernakeresztúrra és Bukovinába utaztunk. A keresztúriak éppen akkor ünnepelték a Bukovinából Dél-Erdélybe való kirajzásuk 100. évfordulóját.

Büszkén mutogattam mindenkinek az általam kezdeményezett és megvalósult tájházat. A gondolatot 1992-ben, az érdi gyűjteményünk bemutatásakor vettem fel az együttes tagjainak. A pályázatot is megírtam a nevükben az Illyés Alapítványnak. Áldja meg az Isten azokat, akik megítélték akkor a minden reményünket fe-

A csernakeresztúri tájház

lülmülő összeget, és amiből a keresztúriak megvásárolhatták a házacsát a hozzá tartozó telekkel! Ugyancsak Csala László plébános urat, aki kezekedett a pályázati elszámolásról, Kelemen János együttesvezetőt és társait, akik gyönyörűen felújították, és hitelesen berendezték eredeti bukovinai székely tárgyakkal! Ez a tájház azóta is otthont nyújt a kiváló Csernakeresztúri Hagyományörző Együttesnek. Nagy gyönyörűsége telik benne az egyre nagyobb számban odalátogató turistáknak is.

A keresztúri ünnepségek befejeztével, egy rövid dévai kitérő után Bukovinába utaztunk. Ezen az úton legfőbb útikalauzunk, tolmácsunk László Gergely volt, a híres László János, dévai krónikás dédunokája. Volt közöttünk néhány nagyon idős, még valamelyik bu-

Csernavic

Csernavic

kovinai székely faluban született útitárs is, akiket azért vittünk magunkkal, hogy kalauzoljanak bennünket és meséljenek a régi bukovinai életről. Megindító volt hallgatni, ahogy el-elcsukló hanggal, könnyes szemmel felidéztek emlékeiket.

Legelőször Andrásfalvára, a parókiára mentünk. Az épületet tisztelünkre magyar és román zászlóval ékesítették fel. Az ajtóban négyéves forma fiúcska, ölében hatalmas kalácscsal várt bennünket. Mögötte édesapja, a pópa és a fogadásunkra egybegyűlt falubeliek, akik pálinkával melegítették meg a hideg nyári esőben összefagyott tagjainkat és a szívünket. Közös műsorral léptünk fel a helybeli román fiatalokkal. Idős román ember állt elénk, reszkető kezében papírlapot tartva, elszavalta nekünk a maga költötte verset. Furcsa költemény volt. Az első felében a temetőben nyugvók nevében szólt hozzánk, akik megköszönték, hogy időről időre felkeressük a sírjaikat. Majd a falu mostani lakói nevében megköszönte a temetőben pihenő andrásfalviaknak, hogy felépítették nekik ezt a gyö-

nyörű falut. Mit tagadjam, megrendültünk nagyon. A műsort követően fogadáson látott vendégül bennünket a pópa és a felesége.

Hadikfalván egy Izraelből hazatért zsidó ember, aki a negyvenes években az üldözések elől menekült el a faluból, a székelyek emlékére kis néprajzi gyűjteményt alakított ki a házában. Magyar és román nyelvű időszakos lapot is adott ki. Egészen jól tudott még magyarul, és nagy szeretettel fogadott bennünket.

Bebarangoltuk Istensegits, Fogadjisten és Józseffalva utcáit is. A Józseffalva határában lakó Nagy János bácsinak beadtunk egy üveg bort, s azután a bukovinai székelyek életében legjelentősebb városok meglátogatása következett. Radócztot, Szucsávát és Csernavicot, a tartomány néhai fővárosát is megnéztük. Igaz, az utóbbi város meglátogatásához át kellett kelniünk a román-ukrán határon, ami nem is volt olyan egyszerű. Háromórai várakozás után elhatároztuk, hogy valamiképpen megkíséreljük megkönnyíteni az átjutást. Háromféle valutát készítettünk elő, lejt, dollárt és eurót, de a határőrök olyan dühödtek voltak, hogy nem mertük odaadni. Nem szeretnénk volna megsérteni őket, így hát vártunk még két keserves órát.

Csernavic megért minden áldozatot. A várost két évvel ezelőtt, alapításának századik évfordulójára teljesen felújították. Olyan pompában találtuk, amilyen talán csak József császár idején lehetett. Jártunk a múzeumban, ahol sok magyar anyagot is őriznek. Megnéztük a híres kaszárnyákat, ahol apáink katonáskodtak, megcsodáltuk a színházat, a bécsi operaház kétharmadosra kicsinyített mását, és végül a híres középkori egyetemet.

Andrásfalva

A Bihari születése és a kezdetek

Gondolat-vázlatok

Sok esztendő telt el 1954. szeptember 12. óta, amikor a Bihari János Néptáncgyűttes mint a HVDSZ (Helyipari és Városgazdálkodási Dolgozók Szakszervezete) néptáncgyűttese hivatalosan megalakult. Táncos kedvű generációk váltották azóta egymást, sok sikert és kevés kudarcot megélve, világot járva, közösségi élményt építve, egymásra figyelve és egymást segítve, barátságokat és szerelmeket kötve jelen korunkig. Ezek a majd két emberöltőt felölelő esztendők megérdemlik, hogy – gondolatébresztőként, emlékeztetőként, egy majdani monográfiára is gondolva – néhány kidolgozásra érdemes gondolatot, szempontot említsék a kezdetekről: milyenek is voltak a makro- és mikrokörülmények, amelyek között a Bihari Együttes megszületett.

*

Először pár szó kitérés a „nagypolitikára”.

Az 1954-es év még az első Nagy Imre-kormány (1953-1954) ideje, amely a túlhajtottság, az észszerűtlenség visszaszorításáért folytatott – sokszor ellentmondásokkal teli – igyekezet korszaka.

Az ötvenes évek elején a néptáncmozgalom is a politikai agitáció szolgálatának béklyójába akarták szorítani. (Legyen a pártnapokon is kultúrműsor, lehetőleg néptáncsoport!) Eluralkodott a néptáncmozgalomban is a mennyiségre való törekvés (munkaversenyek, óh, sémák!), amelynek észszerűtlensége nyilvánvalóvá tette, hogy a mozgalom túlfejlődött saját lehetőségein. A negyvenes évek kultúrforradalmának illúziói foszladoztak, a „kulturfelelősök” kultúrbürokratákká váltak.

Ezzel párhuzamosan folytak az elvi viták: az „ortodoxok” ragaszkodtak az „autentikus” néptánchoz, a modernebbek a színpadi feldolgozás követelményeinek is eleget akartak tenni, a hatalom pedig rátelepedett az egészre.

Világossá vált, hogy csak akkor fejlődhet a magyar néptáncművészet, ha nagyobb távlatokat tud magába fogadni, ha kilép mozgalmi jellegéből, képes a lehető legtöbb eredményt összegezni, ötvözni tudja az ortodox, autentikus néptáncirányzat és a színpadi kultúra modern követelményeit – Rábai Miklós szavaival élve –, modernet, magyart és európaiat képes alkotni. Nem jelenti a néptánc megtagadását az, ha az alkotó önálló lírai vagy drámai táncjelenségeket ötvöz a néptánc formanyelvét alkalmazva.

„Hurrá, megoan a nagydíj!” (1960)
Forrás: Bihari Együttes archívuma

1954-ben, elsősorban a szakszervezeti mozgalom keretein belül már működtek azok a „történelmi” nagy együttesek – Építők, Vasas, Közalkalmazottak, Vegyipariak stb. –, amelyek a néptáncmozgalom kereteit, jellegzetességeit meghatározták.

Az első Nagy Imre-kormány időszakának légköre is hozzájárult a kultúrbürokratizmus enyhüléséhez. Ez a néptáncmozgalom számára nagyobb távlatokat nyitott, lehetőséget adott arra, hogy ötvözni lehessen az ortodox felfogás értékeit a modern, színpadi művészet igényeivel.

A kultúrbürokratizmus tehetetlenségi nyomatéka, ellentmondassága a HVDSZ Kultúrosztályán kezdetben nem segítette egy minőségi csoport alakítását, később mégis támogatták. Ehhez közel egy évre volt szükség. A HVDSZ mint legfiatalabb szakszervezet sem akart lemaradni a többiek mögött, amelyeknek már volt központi néptáncsoportjuk. Tőlem, Boross Gézától, a kultúrnevelési osztály mellékállású szakreferensétől is azt várták eleinte, hogy a kultúrmunka statisztikai jelentésben jól mutató adatait gyarapítsam: hány táncsoportja van a HVDSZ-nek, mennyivel gyarapodtak... (Statisztika, óh!) Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy az erőltetett menet – tíz-húszfős üzemeknek is legyen táncgyűttese, színpadcsoporthoz, énekkara – értelmetlen.

Amikor 1953 novemberében Novák Ferenc, Lődör Ernő és jómagam leszereltünk „Bástya elvtárs” seregéből, arról ábrándoztunk, hogy folytatjuk azt a néptáncos csoportot, amellyel a hadsereg minden kultúrversenyét megnyertük és az országos döntőn is első helyezést kaptunk.

A lehetőség akkor adódott, amikor leszerelésünk után engem a HVDSZ Kultúrosztályán alkalmaztak mellékállású néptáncszakreferensként. A kultúrbürokratizmus szelleme tőlem is a statisztikai eredményeket várta el, de én inkább egy szakszervezeti központi néptáncgyűtteseben gondolkodtam.

A gondolat 1954. szeptember 12-én öltött testet. Néhányan a VI. kerületi IKV.

Novák Ferenc: Kómvőves Kelemen
(zalaegerszegi első díjas koreográfia)
Stoller Antal és Beliczay Árpád
Fotó: Korniss Péter

(Ingatlankezelő Vállalat) Majakovszkij (Király) utca 2. szám alatt lévő kultúrotthona egyik ablakmélyedésében tanakodtunk. Mi legyen az újszülött neve? Petőfi, Kossuth? Ezekből rengeteg volt és nem is túl kifejezőek egy táncsoport számára. Rákosi Mátyás? Lenin? Na, ne! Nem sorolom az ötletek hosszú sorát. Amikor a reformkori muzikusokat vettük sorra, és a verbunkos muzika atyja jutott eszünkbe, revelációként ért a megoldás: legyen Bihari János!

Ezt természetesen fel kellett terjeszteni. A hozzájárulásra kb. két hétre volt szükség. Ettől kezdve hivatalosan is ez a nevünk.

(Egy fontos tényező! A hatalom bürokratikus kultúraparázisa felülről diktálva szerveződött. A Bihari alulról, öntevékenyen, kihasználva persze az én tánc-szakreferenci lehetőségeimet is!)

A Bihari Együttes elkezdett működni. „Működni?” Ez a szó kevés a hat évtized titkainak megfejtéséhez. Ami a működésen túl van, az több mint hat évtized összetartó ereje, kohéziója.

Egyébként 1956 vihara sem hagyta érintetlenül az együttest. A szakszervezet jövője a zavaros napokban kétségessé vált, beszéltek, hogy beolvad más, nagyobb szakszervezetekbe. A Bihari fenntartója pedig a HVDSZ, pontosabban annak kultúrosztálya volt. Tájékozódni kellett. Jómagam a negyvenes években aktív cserkész voltam. Ezért felkerestem Jánosi Sándort, aki a negyvenes évek végén még működő Magyar Cserkészfiúk Szövetségének az utolsó országos vezetőtiszte volt, az elnök pedig Karácsony Sándor, akit egy modern, főként regőscserkészre alapú mozgalom atyjának is tekinthetünk. Jánosi akkor már – Tildy Zoltán államminiszter megbízólevelének birtokában – a Cserkész Szövetség újjászervezésén munkálkodott, elsősorban Karácsony szellemiségének jegyében. Az elő-

Lévay Andrea-Ágfalvi György:
Disz – Táncok Kalocsavidékről
XXV. Szolnoki Országos
Néptáncfesztivál, 2019.
Fotó: Éger György

készítő tárgyalások eredményeképpen olyan elképzelés alakult ki, hogy a Bihari együttes lehetne a Cserkész Szövetség központi (népművészeti) táncegyüttese. Jánosi az Ideiglenes Intézőbizottság elnöki tisztével engem, titkári teendőivel Novák Ferencet bízta meg. A szervezési tevékenység október utolsó napjaitól november 3-ig tartott, s ebbe az együttes tagjai aktívan bekapcsolódtak. A történelem csupán ennyit engedélyezett...

De az élet zajlott tovább...

*

Kezdetben újdonságként hatott a szokatlan próbarend, tánctechnikai bemelegítés, képzés. Majd a lassan kialakuló táncos és baráti összeszokás, a közösség fejlődés. Az első színpadi fellépések élménye, a velük járó büszkeség.

Az első születésnap '55-ben Nusi néni, a zongorakorrepetitor lakásán... Az már igazi, közösségi élmény. Önismereti kritika. Felismerés: kár, hogy (még) nincsenek olyan hagyományaink, mint a régi együtteseknél.

A további születésnapokon is izmosodott az összetartozás érzése, kialakultak a hagyományok. Kialakult az együttes ars poeticájának és közösségének kisugárzása. Létrejött a Bihari együttes bábáskodásával a Néptáncosok Klubja. Ismeretterjesztés. Vendégek: Rábai Miklós, Pór Anna, Sárosi Bálint, Kascsák Margit, Sánta Ferenc, Fodor András, Borbély Jolán, Éri István és sokan mások. Mind-mind a kohéziós erőt növelték. Mindehhez a művészeti vezetés, Novák Feri egyénisége. Majd csatlakoznak alkotótársként: Szigeti Károly, Györgyfalvy Katalin, Timár Sándor, Martin György és a Pesovár testvérek, Ernő és Ferenc...

A nagyvázsonyi táborozás. Élmények halmozódása és feldolgozása...

Közben az egymásra való figyelés, egymás segítése. ('56-ban például kenyeret vittünk Balázs Marci ötgyerekes családjának). Barátságok, szerelmek, viták, veszekedések, kibékülések, megszokás és új élményekből fakadó, újra megújuló közösségi érzés...

Kialakulnak a kezdetben hiányzó hagyományok. A „tartozom valahova” érzése. Büszkeség: „tíz, húsz, harminc... hatvan év van mögöttem akkor is, ha csak tegnap kerültem az együttesbe...”

És mindez egy folyamat.

*

Generációk követték egymást. Olyan táncörténetet írtak, olyan közösséget alkottak, olyan hagyományt teremtettek, amilyenről mi, több mint hat évtizede álmodoztunk. Tisztelet és főhajtás nekik!
Budapest, 2019. május

Boross Géza

„Neuwirth Panni éppen átbújik az aranykapun”
Forrás: Bihari Együttes archívuma

A TÖRTÉNELEM ORSZÁGÚTJÁN

Naplók, levelek, visszaemlékezések – Kóka Rozália sorozata

Menekülés, 1944.

(Papp János 2007. augusztus 17-én rögzített visszaemlékezése nyomán)

Egy nap felhívott egy férfi. Izgatottan, rekedtes hangon, bácskai tájszólásban beszélt. Papp Jánosnak hívják, és nagyon-nagyon szeretne találkozni velem. Szeretné, ha meghallgatnám, hogyan kapcsolódott össze 1941-ben, az ugyancsak Papp János névre keresztelt édesapjának és családjának sorsa a bukovinai székelyek sorsával.

Apja 1941-ben a frissen Bácskába költöztetett bukovinai székelyek három falujának, Hadikörsnek, Hadikkisfalunak, és szülőfalumnak, Hadikújfalunak volt a gazdasági felügyelője. 1944-ben velük együtt menekült és gyakorlatilag velük maradt a Vögységben való letelepítésükig. Nem sokat gondolkodtam, meghívtam Papp Jánost az otthonomba egy beszélgetésre. Kezében virággal, egy egész, díszdobozos Hauer tortával, megtört, szerény öltözetű, idős férfi érkezett hozzám a megbeszélt időre. Arra kért, hogy műsoraimban, írásaimban emlékezzem meg az ő édesapjáról is, aki rengeteget dolgozott a bukovinai székelyekért 1941 és '45 között, és akit soha nem említ meg senki.

Alighogy bekapcsoltam a magnetofonomat, János bácsi hadarva, szinte türelmetlenül fújni kezdte „meséjét”, ahogy ő nevezte többször is a visszaemlékezését. Szabályosan „fölvezette” mondandóját, majd negyvenöt percen át, míg a magnetofonkazetta szalagja le nem fogyott, levegőt is alig vett. Elbeszéléseiből kirajzolódott az a soha nem feledhető iszonyat, a hontalanság, a földönfutás, a kiszolgáltatottság ezernyi kínja, amelyet a bukovinai székelyekkel együtt a II. világháború alatt átéltek. Egyszer sem állítottam meg kérdésemmel. Most látom csak, hogy mennyire kár! Mennyi mindent kellett volna kérdezniem! Azt gondoltam, hogy még találkozunk. Amikor elkészönt, tudakoltam, hogy hol kereshetem, ha szeretnék vele beszélni. Kiderült, hogy gyakorlatilag hajléktalan. Szokolyán a szőlőkben húzza meg magát télen-nyáron egy helybeli gazda jóvoltából. Telefonja nincs, de a gazdán keresztül lehet neki üzenni. Nem üzentem. Az évek gyorsan elszálltak. Úgy számítgatom, hogy János bácsi – ha élne, ha még élne! –, most 87 éves lenne. Már akár találkozunk még, akár nem, köszönöm neki a „mesét”.

Egy kávé elfogyasztok itt, a Kóka Rozáliánál. Már évek óta szerettem volna ővele beszélni. Kóka Rozália ott született Bácskában, Hadikújfaluban, ahol apám gazdasági felügyelő volt 1941-től 1944-ig. Ez' kerestem meg, hogy ezt a hosszú utat el tudjam mondani neki.

Először is ott kezdeném, hogy az apám kiskunlacházi születésű és vérbeli gazda volt. Édesanyám zombori lány volt. A bajai újságos asszony ajánlotta apámnak feleségnek. Azt mondta neki:

– Van itt egy kislány, Zomborbú jött, horgolásbú tartja fönn az életét.

Apám megismerkedett vele, a bajai nagytemplomban esküdtek meg. A szüleim nagyon szegények voltak. Apám keserű életet élt, sokat járt kaszálni másoknak. Hat kockacukor, nagy szelet kenyér és víz, ezzel egész nap eldolgozott.

Egy nap azt mondta neki anyám:

– János, így nem lehet tovább élni! – Akkor már Szeremlén laktunk, hárman voltunk gyerekek. – Menjél el Újvidékre, nagymamának van ott egy rokona, biztos segít.

Le is utazott apám, és elment a Báni Palotába [közigazgatási központ Újvidéken a két háború között]. Ott azt mondták neki, megválasztják gazdasági felügyelőnek.

– Maga, János bácsi, vérbeli gazda, maga jó lesz gazdasági felügyelőnek a székelyek mellé.

Na, hazajött apám, főpakoltunk a kocsira. Mikó befelé mentünk az eperfás úton, már rossz jel volt – mer' adok a babonára is. Lecsúszott egy nagy szakajtó, amit a kastélyból hozott anyám, meg valami másik szatyor is, és összetörték a tányérok. Ezt a szakajtót az apám visszatette, amelyik tányér kijött, visszarakta. Baján bevagonóztunk, és lekerültünk Bácsjózseffalvára.

Bácsjózseffalván édesapám elment reggel hazurú, de valami rosszat érzett, tíz perc múlva hazajött. Kérdezi anyámtól:

– Mi van?

Mondja neki anyám:

– Jaj, a Gizike nagyon rosszul van, nem tudom, mi történt vele.

– Gyorsan kiviszem a levegőre.

Apám egyik karjából a másik karjába dobálta a hűgomat. A testvérem meg volt merevedve, mint a deszka. Kicsit később apám visszament anyámhoz és azt mondta:

– Most már jobban van a kislány, mert összecsuklott.

Másnap reggel apám befogta a lovakat, bementünk Nagyfényre. Kiderült, hogy tévedett a gyógyszerész, az orvosságtól a kishűgom mérgezést kapott. Adtak neki elleninjekciót és jobban lett. Úgy örültünk, hogy elmentünk egy kereskedőhöz és vettünk egy szatyor kiscsibét, vittük hazafelé. Hazaértünk, ott volt az asztalon egy papír, jött egy értesítés, hogy apámnak be kő menni a községházára. Bement másnap apám a Báni Palotába.

– Papp bácsi, három falut kap. Hadikörsöt, Hadikújfalut és Hadikkisfalut.

Bepakoltunk a kocsiba és hurcolkodtunk, mentünk. Mikor átértünk, Bajmokon megmutatták:

– Papp bácsi! Ez lesz a maga háza.

Hatszobás lakás volt. Ez a Márton utca és az Ifjúság utca sarkán volt. Óvodás gyerekek voltak az udvarban, hosszú padokon ültek, játszottak a homokban. Bementünk édesanyámmal, körbejártunk mindent. Mindjárt jött a plébános, bemutatkozott. Velünk szemben volt az iskola. Mi ott három évig nagyon jól voltunk. Mindenünk volt. Nálunk volt cseléd, kocsis, állatok, a napraforgó kiverve, a cukorrépa – 25 hold – benn a földben, apámnak kétszáz pengő havi fizetése volt. Szép kis összeg volt az! Apám mindennap fölűt a lóra, két csendőr hátul, egy csendőr elöl, így járta a falukat, intézkedett, segített, akinek köllött. Általában kísérettel ment mindenhol, mer' azé voltak rossz emberek abba az időbe is.

Mit adott Isten? Egyszer csak jön a plébános:

– Papp bácsi, alighanem hamarosan ki kő menni Bácskából.

Nem hittük e' neki, de osztán hamarosan bebizonyosodott.

Egyik nap Katymárra lezuhant egy repülőgép, elmentünk apámmal és megnéztük. Apám meglökte ustornyéllal az embert. Nagy hasa volt, föl volt pukkadva, a rádiókészülék a fülén volt.

– Jaj, kisfiam – mondta apám –, hát közeledik a háború!

Aszongya valaki:

– Egy repülőst még vajjal kenegetnek a tanyán. (Tudniillik összeégett.)

Másnap mondja egy székely asszony, hogy meghalt ám a tanyán az a bácsi is. Az is egy borzasztó esemény volt.

Másnap én mint kisgyerek, kukoricaszáróból repülőgépet akartam csinálni. Ahogy csinálom a kis repülőgépet, megszólalt a sziréna:

– Achtung, Achtung! Berepülés, Bácska, Zombor, Újvidék!

Hát, gyűnnek a fényes repülőgépek, mentek Kassát bombázni. Jött egy hatmotoros gép, – négy vagy öt volt belüle a németeknek, Gigant volt a neve. Magasra nem tudott fészállni, de kétszáz kórházi ágy vagy ugyanannyi ló belefért. Alig, hogy eltelt tíz perc, újra jön negyven vagy ötven repülőgép. Ezek angol gépek voltak, kötelékben repültek. Borzasztóan fényesek voltak, a nap elsötétedett tőlük.

Megint jön a plébános:

– Papp bácsi! Holnapután ki köll menni Bácskából.

Nagyon fáj a szívünk Bajmoké! A kismalacokat összepakoltuk, a nagy ládát föl a szekérre, a nagy ládát le. A lovakat befogta apám, elbúcsúzott a kocsisától, a cselédányoktól, mondja nekik:

– Akkor mi most megyünk!

Hát a lovak nem indulnak!

– Madár, Villám!

Apám szidta őket, az ustorral is vágta, ahogy csak bírta. Elég az hozzá, hogy nem tudtunk elindulni az udvarbú. A tehén már ide-oda mászkált, kiadták parancsba, hogy a baromfit el kell engedni, mindent kiengedtünk az udvarra. Gáogtak a libák, ugattak a kutyák. Alkonyodott már, mikor végre nagy nehezen megindultunk. A nap lemenőben volt, mire apám át tudta venni a parancsnokságot a faluban.

Apám azt mondta a székelyeknek, hogy mindenre figyeljenek, értesítsék egymást, ha ő a hangosbemondóval végigvonul a községen. Mondta nekik.

– A többi felügyelők mind elmenekültek, a Czindel bírót felakasztották. Ha én visszamegyek, engem is felakasztanak. De én vezetem a székelyeket, ameddig csak tudom. Emberek, majd Bácsalmáson megállunk. Ott már Magyarország van.

Úgy volt, hogy Németországig megyünk. Csak mentünk, mentünk, mentünk. A kisborjúnk térdíról mind lement a bőr, két hetes volt. A Mancsi tehén adott tejet, abbul megvacsoráztunk. Anyám testvére először nem akarta elfogadni, nem akarta meginni a nyers tejet, mert kényes volt. Harmadnap, amikor már nem volt mit enni, akkor megitta.

– Kalocsán lesz újra pihenőnk, emberek – mondta apám.

Jött egy székely lány nagy sírva:

– Meghalt édesapám a kocsin.

Közben sír egy másik asszony is:

– A bábaasszony hol van?

Apám a hangosbemondón bement:

– Egy bábaasszonyt kérünk a harmadik kocsisorba, mert vajúdik egy asszony!

Fél órán belül ott volt a bábaasszony, de a gyerek addigra már megszületett.

Fotó: Kindl Gábor

Apám biztatta az embereket:

– Kalocsán majd tartunk pihenőt. Emberek, intézzék el valahol azt a temetést, mert halottat nem szállítunk.

Kalocsán mértek nekünk valami híg rántott levest. Egy órát pihentünk, és úgy folytattuk az utunkat, mentünk tovább. Kilenc nap és kilenc éjjel mentünk. Végre Mezőkomáromban megálltunk. Ki ahová tudott, elhelyezkedett. Mi is beálltunk egy udvarba. Egy kis ház volt mellette, abba bepakoltunk. A Mancsi tehenet, a két lovunkat, Madárt és Villámot bekötöttük az istállóba.

Eltelt pár hét, egyszer csak dúrr, dúrr! Itt a háború! A Siónál már lövöldöztek. Apám éppen fejt, a tele sajtárral kiszaladt az istállóból és kiadta a parancsot:

– Vidékhez menjenek a pincébe! A szomszédnál lesz a gyülekező. Mindenki maradjon a pincében!

Apám a tejet véletlenül kiöntötte, így vacsoránk nem volt. A szomszédasszony megkínált valami ennivalóval, azután mi is lementünk a pincébe. Disznósírral világítottunk. Olyan hideg volt, hogy a lábam majd' megfagyott a krumplin. A házigazda néninek volt egy szép nagy kutyája, azt is lehozta magával. Anyám ült a pinceajtóban, lenn a lejártnál. Nyolc lépcső vezetett le. Előttünk volt a temető, a hátunk mögött volt Lajoskomárom. Hajnaltájban odaért a front, nagyon-nagyon lóttek. Amikor elcsitult minden, eccé csak a házigazda fővitte a kutyáját a pincéből. Halljuk, hogy meghimbált a vödör, megkalimpált a vödör a láncon. Jön a gazda nagy lihegve:

– Na, a kutyámat már bedobtam a kútba. – Belezavarodott szegény ember abba, hogy a disznót, ami le volt vágva, le volt sózva és a teknőben az ágy alá volt téve, mind elvitték az oroszok.

Azt mondja a néni, felmegy, megnézi, hogy a kutya még benne van-e a kútban. Hát látta, hogy a kutya a kútban körbe-körbe úszik. Visszajött. Később azt mondta, hogy még egyszer fölmelegy és megnézi a kutyát. Puff, megint kalimpált a vödör, ő is beleugrott a kútba. Háború után, két hét múlva húzták ki vasmacskával szegény asszonyt. Hová lett eltemetve azt a nem tudom.

Reggel aztán legyűttek az oroszok a pincébe:

– Drásztutyé, drásztutyé! – Azt hittük, hogy valami tutyit akarnak.

– Táváris, táváris! Germánszki nyet?– Megláttak bennünket, gyerekeket. –Málenki, málenki!

Egy katona kockacukrot vett elő a zsebéből, meg akart kínálni. Elfogadtuk. Az oroszok nemsokára elmentek.

A falu ötször cserélt gazdát. A két lovunkat, Villámot és Madárt agyonvágta a villám. Ott maradtunk ló nélkül.

Egyik nap vágta a fát az udvaron. Odajött apám, azt mondta nekem:

– Kisfiam, én elmenekülök, mert ha jönnek a németek, engem biztosan elvisznek.

Mit ad Isten? Jöttek a nyilasok, elvitték apámat Veszprémbe, halálra ítélték. Nem is tudom, hogy sikerült neki megszabadulni. Amikor visszajött azt mondja énnekem.

– Kisfiam, úgy hallom, megint ki köll menni Mezőkomárombul. Menj, fogjál a temető árkában egy lovat! Most találkoztam egy ozorai asszonnal a piacon, sírt, hogy meglőtték a lovát, ott vergődik a temető árkában.

– Azt mondja, apám, hogy ozorai? Hopp! – mondom–, ismerős nekem az a ló, egy nagy lipicai mén, aminek rövid a farka.

Meg volt löve, fogtam, hazavittem, három-négy nap alatt helyrehozta az állatorvos. Jött egy orosz, elvitte. Két nap múlva fogtam egy deres lovat. Annak a patája volt meglöve, mire kigyógyult, azt is elvitték. Aztán még fogtam egy nagyon sérült, sárga kancát, fél szemére vak volt, az megmaradt.

Mit adott a Jóisten? Mikor jött egy nagy invázió, az oroszokat meggéppuskázták a ház végénél. Nekünk azonnal menekülni kellett Mezőkomáromból. A Mancsi tehénnel meg a beteg lóval egész éjjel mentünk, lépésről lépésre, kátyúbú kátyúba. Még át tudtunk menni a hídon. Mikó átértünk a Sión, a hídon, apám elment, hogy vegyen valamit a boltban. Amikor jön visszafelé, látja, hogy a tehén meg a ló a kocsival szalad a lövészárkok felé. Anyám, Gyöngyi néni meg a két kistestvérem a kocsin.

– Jézus Isten! Mindjárt belefordulnak!

Apám szaladt utánuk, de nem érte utól őket, belezuhantak a lövészárkokba. Anyám nagyon rosszul lett a szívével, gyenge volt. Kiálltam az úttest közepére, jött egy fiáker, összetett kézzel könyörögtem:

– Bácsi! Az anyám a lövészárkokban van a két kistestvéremmel, vigye be őket a faluba!

Az ember megsajnálta, bevitte anyámékat Fölsőnyékre. Körülbelül három kilométerre volt a falu. Apám a szárkúpokba lerakott egy-egy csomó edényt, két zsák búzát. Én mint kisgyerek, nem bírtam megemelni a nehéz dolgokat. Nem tudtuk ketten kiemelni a szekeret az árokbú.

Borzasztó tűzvonal volt. Mikor egy kicsit tisztult a helyzet, újra jöttek a Sztalingyertyák (világító rakéták). Olyan fényesség lett, hogy a tűt meg lehetett volna találni az árokparton. Reggelig nem tudtunk menni sehova. Egyszer csak láttuk, hogy mennek be a frontba az orosz katonák. Jön egy nagy lipicai ménnel egy orosz tiszt. Félig aludt a lovon, apám lökdöste, magyarázott neki. Az orosz megsajnálta, levette a tehénről a komóthámot, ami zsákba volt összekészítve, kötelet kötött rá és kihúzott bennünket az árokból.

Az oroszok elmentek, egy kicsit csendesült a front, hajnalodott. Mit adott a Jóisten? Tíz perc múlva benn voltunk Fölsőnyéken. Kérdegettük mindenkitől:

– Nem láttak egy asszonyt két kis gyerekekkel?

Azt mondja egy ember:

– Ott mosogat az udvaron, várja magukat...

Eccé csak kapja a jelentést apám. Ő szerette volna a zirci papoknak a birtokára letelepíteni ezt a huszonöt községet. Ő kihozta a Bácskából őket, de úgy határozott a koalíciós kormány, hogy a Volksbund-vagyonok elkobzandók, a székelyek a svábok helyire menjenek. Így kerültünk mi Bonyhádra. Tizenkét éves voltam akkor.

Kaptunk 25 hold juttatott földet. Sok gabonánk termett!

Hosszú ez a mese!

Mit ad Isten?

– János bácsi, kulák lett, bezárjuk!

Bezárták apámat a szekszárdi börtönbe. Sírt szegény a rács mögött, amikor meglátogattam.

– Kisfiam, én annyit mentem, küzdöttem a székely népért...

Nagy nehezen meghalt Sztálin, apám amnesztiával, de priusszal szabadult.

Virágvölgyi Márta: Gyimesi népzene I–II. Halmágyi Mihály dallamai

AZ ÓBUDAI NÉPZENEI ISKOLA KIADVÁNYSOROZATA – MAGYAR HANGSZERMÍVES CÉH

Ajánlás

Nagy öröm számomra, hogy a gyimesi magyar hegedűmuzsika egyik jelentős előadójának, Halmágyi Mihálynak jelenik meg kiváló kotta- és audiovizuális anyaga két kötetben Virágvölgyi Márta áldozatos munkája révén. Remélem, hogy a kiadvány nagyban hozzájárul a magyar népzeneészek játék- és stílusismeretének kibővítéséhez.

Negyvenéves népzenei hegedűtanulmányaim alapján kijelenthetem, hogy az egyik legnehezebben elsajátítható magyar hegedűstílusról van szó, amely Európában talán a legrégebbi hegedűjátékok közé tartozik. Nem véletlen, hogy Zerkula János és Antal Zoltán személyében két utolsó gyimesközéploki énekes-prímás is képviselte a magyar regős énekesek zenei hagyományát a Kárpát-medencében.

Halmágyi Mihály kivételes zenei képességeit világhírű zeneszerzőnk Kurtág György is megörökítette *Hommage à Mihály Halmágyi* című művében. A Gyimesekben hallatlanul népszerű muzsikás volt énekes-gardonos feleségével együtt.

Virágvölgyi Márta lejegyzéseiből kitűnik improvizatív játékának tudatossága és érettsége. Ennek a „csángós” muzsikálásnak minden stílusjegye, zenei elemei, mint például a sorok záróformulái, egységes rendszerben megtalálhatók a dallamokban.

A legfontosabb jellegzetessége, hogy nem dúr és moll hangnemekbe szorítva, hanem a természetes és modális hangsorokban szólnak meg a dalok. Mindössze a tonika, a 4. és 5. és a 8. fok az, amely általában rögzített. A többi a dallamoktól függően módosult. Ezért ennek a megismeréséhez és meghallásához elengedhetetlen a hangfelvételek nagyon figyelmes, elemző meghallgatása. A lejegyzésben található felfelé nyilacsúkkák csak jelzik, hogy ott intonáció van, de ennek mértékéhez ajánlatos sokszor lassítva meghallgatni a hangfelvételt. A lejegyzés természetesen erre nem térhet ki a legnagyobb részletességgel, ezért a kotta és a felvétel együtt vezet el az igazsághoz. Ezt a munkát dallamról dallamra kell elvégezni, hogy az általánosítás csapdájába ne essünk.

A három ujj használata elsősorban a kvintpárhuzamokat és a gyengébb negyedik ujjnak a díszítésben való szerepét adja.

Ez a hangsor inkább a régi stílusú népdalaink előadásmódja, de vannak énekesek és zenészek, akik ezt az újstílusú népdalok esetében is alkalmazzák.

Eddigi kutatásaim alapján két magyar hegedűjáték és stílus körvonalozódik. Az egyik a második fekvésben, többnyire három ujjal megvalósuló hegedűjáték, a másik pedig az általánosan ismert négyujjas, temperált hangrendű játék. Van még egy átmeneti állapotot

tükröző stílus, amely leginkább az erdélyi Mezőségen maradt fenn. A régi stílusú hangszerjáték általános lehetett, hiszen Somogyban két primás, Kalotaszegen a mérai Antal Ferenc „Árus”, Magyarországon Huszár János, Magyarbecében Szántó Ferenc, Kulcsár Ferenc és Gyimesben a középlokiak a lehető legtöbbször alkalmazták ezt a játékmódot. Fontos megjegyezni, hogy az ének és főleg furulya hangsorai is megerősítik ennek a régi stílusnak a jelenlétét. Végül néhány tanácsot szeretnék adni. Először a kicsi hejszákkal (tisztai, korobjászka, hosszúhavasi...) érdemes kezdeni, figyelve a tisztaságra, az ujjrendre. Lehet folytatni az aprókkal, a magyaros csárdásokkal. A viszonylag szimmetrikusabb ritmusú sebes magyarosok is a könnyebben elsajátítható dallamok. A kettős esetében nagyon fontos a kötések, a fő és mellékhangsúlyok betartása. Talán a lassú magyarosok és a keservesek, amelyek gazdagabb díszítése, belső löktetése miatt nagyobb figyelmet igényelnek. A sebes csárdások hallatlanul virtuózak és improvizatívok, de ezek között is találunk egyszerűbbeket, amelyekkel elkezdhetjük a tanulást.

Igaz, hogy a hegedűs játékát nem színesíti kíséret, viszont a szólisztikus, zengetős hangszerjáték független, önmagát kísérő, nagyon nagy szabadságot adó játékmódot ajándékoz, amely önmagában is koncertélményt ad. Az ötödik hanghúr felszerelését nagyon ajánlom, mert ezzel a bezengetések elérik a céljukat és a hangszer akusztikai teljesítményét is nagyban megnövelik.

Kívánok sok sikert e egyszerű kiadványnak a használatához!

Vizeli Balázs
(Borítófotó: Kása Béla)

„Kobozreneszánsz”

Bolya Mátyás és zenésztársai

AKUSZTIKUS, AUTENTIKUS

ZENEAKADÉMIA – SOLTI TEREM; 2019. NOVEMBER 5., 19.00

A *Kobozreneszánsz* című sorozat 2017-ben indult „Egy hangszer újjászületése Magyarországon” alcímmel. A valóban egyre népszerűbb hangszer már számos fórumon megmérte magát, legutóbb a Zeneakadémia doktori bizottsága előtt szerepelt nagy sikerrel; innen származik a koncert ötlete.

Közreműködik: Bolya Mátyás (koboz, lant, citera), Szokolay Dongó Balázs (furulya, dudu, szaxofon), Fekete Bori (ének), Buzás Attila (szaz, basszprimitambura), Eredics Dávid (bolgár kaval, klarinét), Szlama László (koboz, citera), Csenki Zsolt (koboz)

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

HÉTFŐ

„GREENFIELDS” ÍR ZENE ÉS TÁNC HÁZ
minden hétfőn 19.00-22.00

A zenekar repertoárja sokszínű. A hagyományos ír zene sokféleségét ismerhetjük meg, az egyszerű kocsmazene és a művészet sajátosan ötvöződik a programjukban. A táncban megismerkedhetünk az ír táncokkal, és az ír dallamokkal egyaránt. A daltanítás angol nyelven folyik, minden esetben a magyar fordításokkal együtt.

Belépőjegy: 900 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

FONÓ SESSION

hétfőnként 19.00-23.00

Az ír kocsmazenélés hagyományának, az úgynevezett ír sessionök mintájára indul útjára a Fonó session sorozat, mely várja a kezdő és haladó népzenekeket „Fogd a hangszered, és csatlakozz!” jellegére.

Fonó Budai Zeneház
1165 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 06-1-260-5300
www.fono.hu

NÉPTÁNC TANFOLYAM

hétfőnként 19.00-21.45 óráig

Szucsági invirtita tanítása
Oktatók: Bánhegyi Nikoletta és Benedek Attila
A tanfolyam díja:
- napijegy: 1.300 Ft
- havi bérlet: 1.000 Ft/alkalom
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
aranytiz@aranytiz.hu; www.aranytiz.hu

SZIMPLA TÁNC HÁZ

hétfőnként 21.00-02.00-ig

tánc ház és folk-kocsma
Muzsikálnak:
Maruzsenszki Andor – hegedű
Kiss-Balbinat Ádám – hegedű
Lajti Ákos – brácsa
Éri Katalin – nagybőgő
Hangulatfelelős: Bődöcs Zoltán
A belépés díjtalan!
Szimpla Kert
1075 Budapest, Kazinczy utca 14.
Információ: 06-30-616-0414
www.facebook.com/szimplatanchaz

NÉPTÁNCOKTATÁS FELNŐTTEKNEK

minden hétfőn este 18.00-tól
Magyarpalatkai táncok (korcsos, sűrű, ritka magyar) tanítása.

Oktató: Nyíri Gábor
Az óra díja: 500 Ft/fő
VOKE Vörösmarty Mihály Művelődési Ház
3525 Miskolc, Lenke u. 14/a
Tel.: 06-46-508-909
varosszelibetyarok@gmail.com
www.varosszelibetyarok.blogspot.com

KEDD

„MUZSIKÁS” GYERMEKTÁNC HÁZ

minden héten kedden 17.00-tól
A Kossuth- és Prima Primissima- díjas Muzsikás

Együttes tradicionális tánc háza magyar néptáncok, népdalok, mondókák tanításával várja a kisgyerekes családokat.

Tánc ház vezetői: Littner Anita és Vojtek Attila
A tánc ház ideje alatt Gerencsér Valéria játszótér-vezető kézműves foglalkozással várja a gyerekeket, ahol kis vendégeink népi játékokat készíthetnek. Iskolás és óvodás csoportokat is szeretettel várunk, előzetes telefonos jelentkezés alapján.

Korosztály: 0-10 éves korig
Belépőjegy: 350 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

VÍGZENÉSZEK TÁNC HÁZ

kétfőnként 20.00-23.55-ig

Erdélyi táncrendeket húznak a Vígzenészek kétfőnként.

Kürtösi Csilla – primás
Fenyvesi Attila – brácsás
Zsikai László – bőgős
A belépés díjtalan, szabad a tánc!
Pótkulcs
1067 Budapest, Csengery utca 65/b
https://www.facebook.com/vigzeneszek/

TÁNC TANÍTÁS A FONÓBAN

keddenként 19.00-21.00-ig

Táncanyag: felcsiki táncok
Keddi táncalkalmainkra olyan kezdő és haladó táncosokat várunk, akik tánc tanfolyam keretében szívesen elmélyítenék ismereteiket egy-egy tájegység táncát illetően.
A tanítás kezdő és haladó csoportban párhuzamosan folyik, majd egy közös énektanulással és élő zenés össztáncal zárul.
Várunk minden érdeklődőt párral vagy pár nélkül.
Jegyár: 1000 Ft
Fonó Budai Zeneház
1165 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 06-1-260-5300
www.fono.hu

A DUNÁNÁL – DALOLÓKÖR LOVÁSZ IRÉNNEL

minden hónap harmadik keddi napján 18.00
Gyógyító hangok – gyógyító hagyomány
A dalolás testi-lelki örömeért, egészségünk és harmóniánk fenntartásáért, az ősök hagyatékának megismeréséért, a hagyományainkban rejlő értékek és erők felfedezéséért, kincseink újra birtokbavételéért, népdalaink éneklésének lehetőségéért minden kedden összejövünk dalolni.
A kör nyitott, új vendégeket is szívesen látunk közös daltanulásra, együtt éneklésre!
Vezeti: Lovász Irén népdalénekes, egyetemi docens
Belépő: 1000 Ft
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu
www.bem6.hu

NÉPTÁNC KEZDŐKNEK –

MINITANFOLYAMOK

keddenként 18.00-19.30

Mindig is érdekelt a néptánc, de sosem volt még alkalmad kipróbálni? Szeretnél elmenni egy tánc házba, de jól jönnének az alapok? Mi fán terem a bokázó és a lengető?

A havonkénti etapokban zajló, de folyamatosan egymásra épülő minitanfolyamokon különböző táncanyagok (széki, mezősegi, szilágysági, szatmári, sárközi, somogyi, moldvai stb. táncok) alapfigurái, valamint ritmus- és mozgáskoordinációs gyakorlatok által ismerkedünk meg az erdélyi és kis-magyarországi páros táncokkal.

A páros táncok mellett a lányoknak a különböző forgástechnikákba, míg a fiúknak a legényes táncok alapjaiba nyújtunk bepillantást, illetve gyakorlati lehetőséget.

Oktatók: Magyar Zsuzsanna és Nagy József
Információ: 06-20-970-3625
tanfolyam@magyarneptanc.hu
Budapesti Ward Mária Gimnázium
1056 Budapest, Irányi utca 3.
https://www.facebook.com/neptanckezdoknek/

TITITÁ TÁNCMŰHELY

keddenként 19.45-21.15

Vajdaszentiványi néptánc tanfolyam
A tánc jellege miatt a részvételt néptáncos alapok birtokában javasoljuk.

Oktatók: Magyar Zsuzsanna és Nagy József
Információ: 06-20-970-3625
tanfolyam@magyarneptanc.hu
Budapesti Ward Mária Gimnázium
1056 Budapest, Irányi utca 3.
https://www.facebook.com/neptanckezdoknek/

SZERDA

FONÓ SZERDA TÁNC HÁZ

minden szerdán 20.00-tól
Szerdai táncalkalmainkon a tánc háza a főszerep!
Minden héten két zenekar lesz vendégünk, akik egész este húzzák a talpalávalót. A Góbé és a PásztorHóra zenekarok kétheti rendszerességű moldvai és vonós tánc házával, valamint a legkiválóbb budapesti, vidéki vagy épp határon túli tánc házi bandák muzsikájával várunk minden érdeklődőt párral vagy pár nélkül, tánc tudástól függetlenül!
Jegyár: 1000 Ft
Fonó Budai Zeneház
1165 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 06-1-260-5300
www.fono.hu

NÉPTÁNC TANFOLYAM

szerdánként 19.00-21.45 óráig
Magyarpalatkai páros táncok
Oktató: Bánhegyi Nikoletta és Benedek Attila
A tanfolyam díja:
- napijegy: 1.300 Ft
- havi bérlet: 1.000 Ft/alkalom
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
aranytiz@aranytiz.hu
www.aranytiz.hu

NÉPTÁNCOKTATÁS FELNŐTTEKNEK

minden szerdán és pénteken 18.30-20.30-ig
Oktató: Szabó Lajos
Információ: 06-70-392-3982
luiszabo88@gmail.com
Naptíz Táncgyűttes
1068 Budapest
Városligeti fasor 2.
www.facebook.com/NaptuzNeptancegyuttes/

TÁNC HÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

„KOLO” DÉLSZLÁV TÁNC HÁZ
minden szerdán 18.30-23.00 óráig
Délszláv (szerb, horvát és szlovén) népzene és táncok.

Tánc tanítás: 18.30-tól
Tánc ház: 19.45-től
Belépődíj: 700 Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

CSÜTÖRTÖK

„HÖCÖGŐ” TÁNC HÁZ
minden csütörtökön 17.00 órától
Kézműves foglalkozás, tánc-, játék-, énektanítás,
jeles napok felelevenítése.

Zene: Olasz György és barátai
húzzák a talpalávalót
Belépő: 300 Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

AUTENTIKUS MAGYAR TÁNC HÁZ
minden csütörtökön 19.00-22.00-ig
Belvárosi helyszínen, a HellóAnyu! családbarát
közösségi térben várjuk a családokat tánc tanítással
egybekötött mulatságra.

19.00: Tanítás Csiduval (vajdaszentiványi és
marosszéki táncok)
20.00: Felnőtt tánc ház erdélyi táncokkal (széki,
mezőségi, kalotaszéki, vajdaszentiványi)
Belépő: 1000 Ft
HellóAnyu
1077 Budapest, Csányi u. 7.
<https://www.facebook.com/HelloAnyu/>

GUZSALYAS CSÁNGÓ TÁNC HÁZ
csütörtökönként 19.00-tól
Moldvai és gyimesi ünnepi bál minden hónapban.
Belépő: 1200 Ft
Diákoknak: 800 Ft
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
www.marcsi.hu

**JÓ{G}ANÉPI – FEJLESZTŐ TRÉNING
NÉPTÁNCOSOKNAK**
minden csütörtökön 19.30-20.30-ig
Ha szeretnéd elsajátítani vagy csiszolni néptáncos
tudásodat, valamint minőségi tudásra szert
tenni ebben a műfajban, várunk szeretettel
tanfolyamainkra! A tánc szeretete összehozza
az embereket, nálunk egy remek közösség tagja
lehetsz. Tarts hát velünk!

Tanfolyamvezető: Horányi-Pirók Panka
Előzetes jelentkezés szükséges!
Információ: 06-20-615-0404,
pankapirok@gmail.com
www.intenzioneptanc.hu
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
www.marcsi.hu

**MAGYAR NÉPTÁNC TANFOLYAM
FELNŐTTEKNEK**
minden csütörtökön 19.00-21.00-ig
Táncanyag: györgyfalvi páros táncok

Oktatók: Hejzei Gabi és Repka Gyula
Információ: 06-20-44-297-33; 06-30-366-0012
Fráter György Katolikus Gimnázium
3500 Miskolc, Városház tér 6.

NAGYECSEDI CIGÁNYTÁNC OKTATÁS
minden héten kedden 18.30-tól 20.00-ig
Táncoktatás kezdők és haladók részére.
Vezeti: Balogh Katesz
Tel.: 06-70-548-2578
kateszbalogh@gmail.com
Szüerro Tánciskola
1061 Budapest, Eötvös u. 50.

PÉNTEK

ROMA TÁNC HÁZ
minden hónap első péntekén 17.00-20.00
Tánc ház vezető: Farkas Zsolt, a Khamoro Budapest
Band vezetője
A belépés díjtalan!
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

PÉNTEKI INTENZÍV NÉPTÁNC
péntekenként 19.30-21.30
Mezőségi páros táncok tanítása.
Oktatók: Horányi Csaba és Horányi-Pirók Panka
Jelentkezés előzetesen:
Horányi Csaba: 06-30-308-7743,
horanyi.csaba@freemail.hu
Horányi-Pirók Panka: 06-20-615-0404,
pankapirok@gmail.com
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A
www.marcsi.hu
www.intenzioneptanc.hu

NÉPTÁNCOKTATÁS FELNŐTTEKNEK
minden szerdán és pénteken 18.30-20.30-ig
Oktató: Szabó Lajos
Információ: 06-70-392-3982
luiszabo88@gmail.com
Naptűz Táncgyűttes
1068 Budapest
Városligeti fasor 2.
www.facebook.com/NaptuzNeptancegyuttes/

LES ALUETTES – FRANCIA TÁNC HÁZ
havonta egy alkalommal pénteken 19.00 órától
A francia néptáncok változatosságára építve
tradicionális francia hangulatot varázsolunk a
részvevők számára.
Élő zenére, a francia Baléti (tánc ház) hangulatát
megidézve, a ma is élő táncokat tanítjuk és
táncoljuk.

Franciaország egész területéről válogatunk, hogy
minél színesebb és átfogóbb képet kapjanak a
részvevők e nép táncos kultúrájáról, így többek
között Bretagne, Provence, Auvergne, Limousin
táncáival ismerkednek.
A táncpalettán szerepel rondeau, bourrée, avant
deux, rigaudon és még sok minden más.
Tánc mesterek: Bojtor Mária és Yves-André Gomez
Belépő: 900 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fnh@fnhmet.hu
www.fnhmet.hu

MOLDVAI ÉS VONÓS TÁNC HÁZ
kéthetente pénteken 20.00-tól
Tánc ház egyszerre két helyszínen tánc tanítással.
Muzsikál a Berka együttes
Belépő: diákoknak 500 Ft, felnőtteknek 1000 Ft
Fonó Budai Zeneház
1116 Budapest, Sztregova u. 3.
fono@fono.hu
www.fono.hu

ZURGÓ

havonta egy pénteken 20.00 és 01.00 között
szeptember 20., október 11., november 22.,
december 6.
Moldvai csángó népzene, tánc tanítás, daltanítás.
20.00-21.00: tánc tanítás Gyurka Fábiánnal
21.00-22.00: tánc ház
22.00-22.20: énektanulás, közös éneklés Soós Réka
vezetésével
22.20-22.30: Nagy Bercel mesél
22.30-00.30: tánc ház
Jegyárak: 500 Ft; 300 Ft (diákjegy)
MOM Kulturális Központ
Budapest XII., Csörsz u. 18
www.momkult.hu, www.zurgo.hu

TÁZLÓ KLUB

kéthetente pénteken 19.00-tól
2019. szeptemberben folytatódik a Tázló klub.
A tánc tanításon a teljesen kezdők elleshetik a
lépéseket, a régebb óta tánc házba járók újabb
táncokat tanulhatnak, a legelszántabbak pedig
finom stílusjegyekkel gazdagodhatnak.
A tánc tanításokhoz élő zenét szolgáltat a fiatal
FolkPakk zenekar és a Tázló együttes.
Tánc házunkba minden alkalommal vendégzenekart
hívunk, akik a házigazda Tázló együttesel felváltva
muzsikálnak. A tánc ház egyetlen szünetében
moldvai népdalokat tanít Tímár Sára.
Jegyár: 800 Ft;
diák, nyugdíjas és terézvárosi: 500 Ft
Eötvös10 - Közösségi és Kulturális Szintér
1067 Budapest, Eötvös utca 10.
www.eotvos10.hu, www.tazlo.hu

APRÓK TÁNC

minden pénteken 17.00-18.30 óráig
Szeretettel várjuk azokat a játszané, táncolni,
énekelni, kézműveskedni vágyó gyerekeket és
szüleiket, akik szeretnék megismerkedni az
évkörhöz tartozó ünnepeink és jeles napjaink
szokásaival! Minden héten más hangszeren szól a
talpalávaló: duda, tekerő, furulya, citera, hegedű,
koboz, gardon.
Belépő: 500 Ft/fő (2 éves kor felett)
Információ: Legeza Márta
Tel.: 06-1-225-6086; 06-30-731-1327
Hagyományok Háza – Halmos Béla terem
1011 Budapest, Corvin tér 8.
legeza.marta@hagyomanyokhaza.hu
www.hagyomanyokhaza.hu

SZOMBAT

HAGYOMÁNYOK HÁZA TÁNC HÁZ
szombatonként 19.00 órától
A Hagyományok Háza fontosnak tartja, hogy a
hagyományozódás nagyrészt a tánc házmozgalom
képviselői által történjen, ezért kötelességüknek
tartják, hogy saját, mintaszerű, rendszeres
tánc házát működtessenek. A hangsúly a
tánc tanításon van, több hónapon keresztül tanítják
egy-egy tájegység táncát, a ciklusok zárásait bállal

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

ünnepelik, és minden alkalomra meghívják az adott tájegységről származó helyi zenészeket.

A szeptember 21. és október 12. között, szombatonként méhkeréki román táncanyaggal ismerkedhetnek meg az érdeklődők.

Táncot tanít: Galát Péter és Baloghné Vattai Barbara

Hagyományok Háza – Átrium

1011 Budapest, Corvin tér 8.

www.hagyományokhaza.hu

KAMASZ TÁNCHÁZ A SARJÚ BANDÁVAL
havonta egyszer 18.00-22.00

A 2016-os Főlszállott a páva vetélkedőből jól ismert Sarjú Banda havonta egyszer táncházat muzsikál, ahova a tizenéveseket várjuk. A kamasz táncház azoknak a fiataloknak nyújt táncvárat élményt, akik a gyerektáncházakból már kinőttek, a felnőtt táncházakhoz pedig még túl fiatalok. Tánctanárok: Bacsó Lilla és Darabos Péter, a Magyar Állami Népi Együttes táncosa

A belépés ingyenes!

Fonó Budai Zeneház

1116 Budapest, Sztregova u. 3.

fono@fono.hu

www.fono.hu

MOLDAVI CSÁNGÓ ÉS GYIMESI TÁNCHÁZ
kéthetente szombaton 19.00-24.00

A táncházban a Sülti zenekar, valamint a gyimesi népzenei játszó Pesti Csángók Baráti Társaság Zenekar zenél. Az eredeti népzene mellett lesz táncitanítás kezdőknek és haladókknak, valamint közös éneklés és anekdotázás a csángó énekesekkel, Szilágyi Angelikával.

Belépő: 900 Ft

TEMI Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 06-1-203-3868

fmh@fmhnet.hu

www.fmhnet.hu

PILISCSABAI TÁNCHÁZ

havonta egy alkalommal 17.30-tól

Programterv: szeptember 21.: Palatkai táncház;

október 19.: Ágas-bogas táncház; november 23.:

Széki táncház; december 7.: Dalárda Császár

Aladár nótáival; január 11.: Kalotaszegi táncház;

február 15.: Farsangi táncház; március 6.: Koncert

a Páduai Iskolában; április 13.: Locsolóbál; május

31.: Pünkösödölés; június 6.: Népzeneztanoncok

évezáró koncertje és vigadalom; június 20.:

Szentiván-évi tűzgrás

Klarissza Ház

2081 Piliscsaba, Templom tér 9.

Facebook: Piliscsabai Táncház Egyesület

www.piliscsabatanchaz.hu

APRÓK TÁNCA

kéthetente szombaton 16.00-17.30-ig

szeptember 21.: Itt az ősz;

október 5.: Diószüret;

október 19.: Kukoricamorzsoló;

november 9.: Márton nap;

november 23.: Jeles névnapok;

december 7.: Advent; december

14.: Karácsonyi készülődés

Kézművesség, népi mondókák, népi énekes játékok tanulósa

Belépődíj: 450 Ft/ffő 1 éves kortól

Szórakátenusz Játékmúzeum és Műhely

Kecskemét, Gáspár A. u. 11.

Tel.: 06-76-481-469

muzeumesmuhely@szorakatenusz.hu

www.facebook.com/szoraka

SEBŐ-KLUB ÉS TÁNCHÁZ

minden hónap első szombatján 19.00 órakor

Az esteket koncerttel, vetítéssel,

meglepetésvendégekkel kezdjük, házigazda a

Sebő-együttes: Sebő Ferenc, Baroich Iván, Perger

László, Soós Réka, Tímár Sára.

Halmos Béla halála lezárt egy korszakot, ezért úgy

döntöttünk, hogy jöjjenek a fiatalok. A táncvárat

muzsikára megfogadtuk Mihó Attilát és bandáját,

ők úgy húzzák a széki zenét, ahogy mi mindig is

szerettük volna.

Tánctanárunk Csatai László „Csidu”, aki az elmúlt

évtizedekben a világ 27 országában tanított már

magyar néptáncot.

Belépő: 1200 Ft

Budavári Művelődési Ház

1011 Budapest, Bem rakpart 6.

Tel.: 06-1-201-0324

bem6@bem6.hu

www.bem6.hu

SKÓT TÁNCHÁZ

minden hónap első szombatján,

este 19.30-22.30-ig

Ha szeretnél jó társaságban egy vidám estét

eltölteni, próbáld ki a skót táncházat!

19:30-22:30: táncitanítás

A táncház végén minikoncert, zenél a Dagda

Együttes.

Tánctanárok:

Budapest Skót Tánc Klub diplomás oktatói

Belépő: 800 Ft

Angyalöldi Gyermek- és Ifjúsági Ház

1138 Budapest, Dagály utca 15/a

Bővebb információ:

[https://www.facebook.com/](https://www.facebook.com/events/2460332057527507/)

[events/2460332057527507/](https://www.facebook.com/events/2460332057527507/)

VASÁRNAP

VASÁRNAPI INTENZÍV NÉPTÁNC

vasárnapi tanfolyamok:

„A” tanfolyam: Küküllő menti 16:45-18:45-ig

„B” tanfolyam: bonchidai román 19:00-21:00-ig

Oktatók: Horányi Csaba és Horányi-Pirók Panka

Jelentkezés előzetesen:

Horányi Csaba: 06-30-308-7743,

horanyi.csaba@freemail.hu

Horányi-Pirók Panka: 06-20-615-0404,

pankapirok@gmail.com

Marczibányi Téri Művelődési Központ

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A

www.marci.hu, www.intenzieneptanc.hu

APRÓK TÁNCA – MAGYAR TÁNCHÁZ
GYEREKEKNEK

vasárnaponként 11.00-12.00 óráig

Közreműködik a Mező Együttes és

Kovács Zsuzsanna

A táncházat minden alkalommal 10.00-11.00 óráig

kézműves foglalkozás előzi meg

Vezeti: Kiss Erzsébet kézműves

Belépő: 500 Ft/ffő

Cserepesház – Zuglói Művelődési Ház

1144 Budapest, Vezér u. 28/b

Tel.: 06-1-363-2656, 06-1-383-1341

info@cserepeshaz.hu; www.cserepeshaz.hu

KÖKÉTÁNC GYERMEKTÁNCHÁZ

minden vasárnap 10.00-12.00 óráig

Moldvai és gyimesi népzenevel, sok-sok játékkal,

mondókával, kézműves foglalkozással, régi és új

ünnepekkel várjuk a nagyérdemű aprónépet 1-7

éves korig. Tánc és játék: Sándor Ildikó, Prekler

Kata, Gundyné Szerényi Andrea, Mályi Bori,

Kiss Blanka; muzsika: Kerényi Róbert (furulya),

Horváth Gyula (koboz), Nyíri László (hegedű),

Vellner Balázs (dob)

Kézművesség: Csiki Virág, Makrai Krisztina

Millenáris – Nemzeti Táncszínház

1025 Budapest, Kis Rókus u. 16-20.

www.nemzetitanctancszinhaz.hu

HETEDHÉT TÁNCHÁZ

havonta egy vasárnap 12.00-13.00 óráig

Havonta egy alkalommal, a vasárnapi Cifra Palota

műsorába illeszkedő Hetedhét táncház sorozatban

a legkiválóbb muzsikások, hagyományörző

hangszeres mesterek és táncmesterek segítségével

tehetik meg kezdő táncleépéseiket a gyerekek,

ismerkedhetnek tájaink hagyományaival: meséivel,

játékaival, szokásaival, zenéjével, dalaival és az

egy-egy tájak jellegzetes hangszereivel, nemcsak

hallgatóként, hanem a közös játék és tánc

résztevéőjeként is.

A napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt érdemlő

környezettudatos öiselkedéssel összefüggésben az

adott tájegységhez kapcsolódó paraszti kultúra

hagyományairól is elhangoznak érdekességek azzal

a céllal, hogy a táncvárat résztvevőiben természeti

környezetünk iránt is érdeklődés ébredjen.

Időpontok és tematikák:

szeptember 15.: Zempléni táncok és a duda;

október 13.: Alapi táncok (Mezőföld) és a furulya;

november 10.: Kunsági táncok és a cimbalom;

december 8.: Bogyiszlói táncok és a tambura

Táncmesterek:

Farkas Zoltán „Batyu”, Tóth Ildikó „Fecske”

Művészetek Palotája – Üvegerem

1095 Budapest, Komor Macell u. 1.

www.mupa.hu

Halmos Béla Program Napja

2019. november 17. • A38

Második alkalommal rendezik meg az NKA Halmos Béla Program Kollégium napját az A38 rendezvényhajón.

A programban interaktív műsorokkal, koncertekkel, táncházakkal, kiállítással, kerekasztal-beszélgetésekkel, előadásokkal várják a gyermekek családokat és a felnőtt népzene- és néptánc kedvelőket.

Részletek: www.halmosbelaprogram.hu

A kenyér lelke

„A jó kenyérhez nem kell más, mint kiváló minőségű liszt, víz, só, kovász és egy csipet szeretet”

A kenyér nem egyszerűen alapélelmiszer. A kenyér maga az élet. Feltéve, ha nem silányítjuk mesterséges adalékanyagokkal és nagyipari eljárásokkal előállított, tetszetős külsejű, szabványos, ám beltartalmát tekintve értéktelen, sőt az egészségre káros élelmiszeripari terméké. Úgy tűnik, manapság egyre többen fedezik fel újra a kovással készült, valódi „élő” kenyeret, kezd „divatba jönni” a házi kenyérsütés. Ennek egyik „apostola” a kővágőörsi Szabó Balázs, akinek ma már számos követője van.

Kenyér – élet – szimbólumok

A keresztények évezredek óta fohászokodnak a mindennapi kenyérré az Úr imádságában, a Miatyánkban, melyre maga Jézus Krisztus tanította az embereket. A régiek Isten áldásaként tekintettek a kenyérre, s a hozzá kapcsolódó gazdag szimbólumrendszer – az eucharisziától a hétköznapi szokásokig – áthatotta az emberek ünnepeit és hétköznapijait. Számos történeti, néprajzi munkát idézhetnénk ezzel kapcsolatban. Itt csupán egyet – sok tekintetben rendhagyót – említenék, melyet a napokban kaptam Buka László, debreceni festőművész-tanártól. „A Nap költötte kenyér” című gondolatébresztő tanulmány a kenyérhez, illetve a kemencéhez kapcsolható ősi jelentéstartalmakat térképezi fel. (Itt olvasható: <https://mek.oszk.hu/14400/14443/14443.pdf>)

*

A kenyér lelke: a kovász

Kenyeret sokféleképpen lehet sütni, minden népnek megvan a saját kenyérgabonájából sült saját kenyértípusa (és az ahhoz fűződő szimbólumai, rítusai). Az ószövetségi „kovásztalan” kenyér például kelesztő, térfogatnövelő nélkül készült; a zsidóságon kívül számos – főként keleti – népnél megtaláljuk. A mi hagyományos kenyerünk azonban évszázadokon keresztül a nálunk megtermő, nemesítetlen gabona frissen őrölt lisztjéből, a többnyire nemzedékről nemzedékre örökített, folytonosan megújított kovással készült. Ehhez a fajta kenyérhez nem is szükséges más, csak liszt, víz, só és kovász.

Mindezt a tömegtermelést folytató mai kenyérgyárak mintha nem tudnák. Emulgeátorok, „térfogatnövelők”, lisztjavító segédanyagok, színezékek, aromák, tartósítószerrek, stabilizátorok, és

Szabó Balázs
(Fotó: Leitli Norbert)

még ki tudja, mi minden kell ahhoz, hogy a kenyér a szigorú élelmezéshatósági előírásoknak megfelelő, standardizált ipari eljárással elkészíthető élelmiszeripari terméként kerülhessen forgalomba. Papírforma szerint, sőt látványra is tökéletes, csak a lélek vész el belőle. A lélek, ami nemcsak a kovászt jelenti, hanem azt a szeretetet, törődést, állandó odafigyelést, amellyel a valódi „élő” kenyér szokott készülni azok táplálására, akiket szeretünk.

A kővágőörsi Szabó Balázs régóta tudja és gyakorolja is ezt. A kenyérről kapcsolatos, több évtizedes ismereteit, filozófiáját, és gyakorlati tapasztalatait osztja meg az olvasókkal a Püski kiadónál 2012-ben megjelent „Mindennapi kenyérünk...” című kötetében.

*

Szabó Balázs, a „kenyeres ember”

Balázst először majd' két évtizede, a váraljai Egyszólam táborban hallottam a kenyérsütésről beszélni, amit gyakorlati bemutató is követett. Az, amit elmondott, és ahogyan mondta, már akkor mély benyomást tett rám és az azóta eltelt időszakban gyakran felidéztem magamban egy-egy ott hallott gondolatát. Ezért nagyon megörültem, amikor a káptalantóti Liliomkert közösségi termelői piacon megpillantottam őt a kenyeres standja mögött, amint mosolyogva kínálta kóstolásra az általa sült pékárut.

Ritka jóleső, felemelő élmény, ha olyasvalakivel találkozunk, aki már a lényével is pozitív energiát sugároz, mert „igaz lélek”: tiszta a tekintete, tiszták, egyszerűek és magától értetődőek a világról alkotott nézetei, hisz abban, amit csinál, és ezt át is tudja adni a környezetének. Szabó Balázs ilyen ember. Az a kenyér is ilyen, amit süt. A többi vásárlóval együtt én is üdvözültem arccal kóstolgattam végig a kínálatot, s aztán annak a kenyérnek, amit ritka kincsként hazavittem, minden morzsáját nagy élvezettel fogyasztottam el. Nem sokkal később ismét eljutottam a piacra és ekkor már a kenyérről írt kötetét is megvásároltam.

Nos, Szabó Balázs könyve is olyan, mint a kenyere: tiszta, ízes és felejthetetlen. Minden háztartásban ott lenne a helye. Nem csak azért, mert megtudhatjuk belőle a jó kenyér készítésének titkát. Ez

a könyv jóval több egyszerű szakácskönyvnél: hitvallás, misszió, kedvcsináló. A remek stílusban megírt kötetben a szerző tanulságos, elgondolkodtató, s egyben szórakoztató történeteket mesél, főként arról, hogyan lett az élő kenyérből pékipari (holt) termék, s a számos recept mellett alapvető létkérdéseket tesz fel és válaszol meg. Olyan életfilozófiát mutat be, amely a gyökereink, a valódi életközösség, a valódi táplálék és a valódi ízek megőrzésén, egyúttal a (ma oly divatos) fenntarthatóságon alapszik, bebizonyítva, hogy az étel, és ezen belül is a kenyér nagyon is lényeges az életünkben. A szerzőt idézve: „Nem mindegy, hogy mit eszünk. Sőt az sem, hogy miből mennyit eszünk. De még az sem, hogy kinek a kezéből, hol, mikor, hogyan, kikkel eszünk. S az sem, hogy miért eszünk! A legyintésre is alig-alig méltó anyagcserénk a sejtjeinkben zajlik. Kulcskérdés, hogy ott mi történik, mi marad meg bennük, mi távozik belőlük, mert a sejtjeink mi vagyunk, testi és lelki értelemben egyaránt.”

A kötet az „Előjáró beszéd” és a fontos gondolatokat tartalmazó „Függetlenség”, illetve „Zárszó” között két nagy részre tagolódik. Az első részben a kenyér alkotórészeivel és a készítés fázisaival ismerkedhetünk a már említett olvasmányos stílusban, sok-sok történettel fűszerezve. A második részben találjuk a kenyérek, a kenyértésztából készülő sütemények, a keletlen sütemények, a kalácsfélék, a kiflik, pogácsák, lepények és sós-édes ropogtatnivalók receptjeit, újabb történetekkel, tudományos és kultúrtörténeti adalékokkal.

*

Villamosmérnökből pék?

Bár a könyvből is sok minden kiderül a szerzőről, e cikk kapcsán arra kértem, hogy dióhéjban foglalja össze, hogyan kezdett a kenyér iránt érdeklődni és hogyan vált annak szakértőjévé.

Szabó Balázs az 1950-es években, kisgyermekkorában még látta budapesti (!) nagymamáját kenyéret sütni, majd sokáig jóízűen fogyasztotta a korabeli budapesti pékségekben sült kenyéret és pékárukat, melyek a nehéz gazdasági helyzet közepette is jobb minőségűek voltak, mint azok, amelyeket a hetvenes évektől a nagy kenyérgyárak állítottak elő. Ekkor, már háromgyermekes apaként, éppen a silányodó kínálat miatt szánta el magát az otthoni kenyérfőzésre szentendrei panellakásukban. Eleinte boltban vásárolta a lisztet és az élesztőt, a malmoknál pedig a boltban akkor még nem kapható korpát szerezte be. Időközben megismerkedett a különböző gabonákkal és azok őrleményeivel, a lisztek fajtáival. Kísérletezett az összetétellel, a kelesztés, a sütés módjával. Rájött arra – amiről a mai emberek zöme már semmit sem tud –, hogy a kenyér a hántolatlan gabona frissen őrölt lisztjéből készítve az igazi. Ugyanis a malomipar – kiszolgálva a sütőipar elvárásait és az ételbiztonsági előírásokat – a lisztből eltávolítja mindazokat az összetevőket, magrészeket, amelyek nem teszik lehetővé a hónapokig történő tárolást. Ezért aztán Balázs beszerzett egy kézimalmot, amellyel

Ormós Gabriella

frissen őrölte a kenyérhez szükséges gabonát, amit igyekezett megbízható helyről vásárolni.

1987-ben költözött második feleségével Kővágóörsre, ahol már ideálisabb körülmények között, saját gabonájából tudta folytatni a kenyérsütést. Az 1980-as évek elején a boltban kapható élesztő még más minőségű volt, mint amit azután hoztak forgalomba. A nyolcvanas évek közepétől kezdve a sütőipar egy újfajta élesztőt használ, mely a régitől eltérően sarjadással szaporodó gombafajtákat tartalmaz, ami forradalmasította, gyorsabbá, hatékonyabbá tette a technológiát, ugyanakkor elterjesztette a Candida-fertőzés okozta betegségeket. Mindez a házi kenyérsütést is megnehezítette.

Ezért jelentett fordulópontot Balázs 1992-es gyimesi útja, ahol Hidegsgátpatakán, Timár Viktortól kapott kovászt, amelyet azóta folyamatosan használ. Hogyan? Megint a szerzőt idézem. „A kovászt nem csinálni, hanem megőrizni, életben tartani, pontosabban életetni kell. És becsülni is, hiszen több tíz- vagy száz ezer éve szolgál bennünket hűségeken. Csak egy keveset kér a lisztünkől, és cserébe gazdagon megajándékoz bennünket csupa olyannal, amire nagy szükségünk van. Fellazítja a tésztánkat, hogy az átsülhessen, ne maradjon szalonnás. A kelesztés közben tejsavat termel, ami a kenyérünknek különösen jó ízt és illatot ad, a gyomrunknak és a bélfloóránknak segít.”

Balázs már 2002 és 2004 között megírta a könyvét, elsősorban azért, hogy minél több embernek kedvet csináljon a házi kenyérfőzéshez, de a kézirat kiadó hiányában sokáig a fiókban pihent. 2010-ben Harmathy Ildikó biológus-mérnök az akkor már három éve, a saját szántóföldjén létesített káptalanotói Liliomkert piacra hívta árusítani a házi kenyereiről már jól ismert Balászt. Az első alkalommal tíz perc alatt elfogyott az összes kenyere, ekkortól kezdett rendszeresen árusítani a piacon, amely 2007 óta minden vasárnap várja a látogatókat. A sajátos hangulatú piac az évek során jelkép lett, közösségteremtő hely, emellett a környék egyik fő nevezetessége. Vasárnaponként itt nemcsak vásárolnak a turisták és a Káli-mence lakói (akik lakóhelyüket tréfás szeretettel Káliforniának nevezik), hanem diskurálnak, játszanak, megbeszélnek ügyes-bajos dolgukat is. A kínálat nagyon színes: zöldség, házi tojás, gyümölcsle, szörp, lekvár, tejtermékek, húskészítmények, bor, méz, hidegen sajtolt olajok, házilag készült használati és ajándéktárgyak, régiség, antikvár könyvek, bakelitlemezek, no és persze kenyér.

Lehet, hogy a piaci árusításnak is köszönhetően, végül 2012-ben sikerült a Püski Kiadónál megjelentetni a kötetet, amelynek azóta már a harmadik utányomása készült el. (*Kapható a szerzőnél, vagy a Püski Kiadónál: <https://puskikiado.hu/mindennapi-kenyerunk.html>*)

Szabó Balázs a hosszú évtizedek munkálkodása – a személyes példa, az ismeretterjesztő előadások, gyakorlati foglalkozások, a kötet és a folyamatos közösségi jelenlét nyomán – tehát egyfajta missziót is teljesít, jól érzékelhető eredményekkel. Ezzel maga is olyan kovásszá lett, amely sok családhoz vitte el a kenyérsütés közös élményét, örömét, szinte egy csendes mozgalmat generálva.

*

KovászLabor, Kenyérlelke

Nem véletlenül használtam a „mozgalom” kifejezést, ugyanis az utóbbi években a kovással sütőknek kialakult egy kevésbé látható, de egyre szélesedő, alulról szerveződő mozgalma, közössége. Ennek egyik szervezője, „a kovászcsoport édesanyja”, *Ormós Gabriella*, eredetileg kommunikációs stratégia, aki 2006 óta süt kenyéret, 2013 óta pedig kizárólag kovással dolgozik. A kenyérsütés olyannyira érdekelt, hogy még egy hazai pékiskolába is beiratkozott, ahol kinevelték a kovászos törekvéseit, de őt már nem lehetett megintatni, azóta is folyamatosan tanul, tájékozódik külföldön is, s ami a legfontosabb, meg is osztja a megszerzett tudást, tapasztalatot. Ennek egyik fóruma az általa létrehozott KovászLabor Facebook-csoport,

ahol „nap mint nap lelkes kovászolók jó hangulatban osztják meg egymással a tapasztalataikat, folyamatosan inspirálva egymást a fejlődésre”. Célja, hogy „minél több emberrel ismertesse meg a kovászos technika alapjait és általuk minél több ember asztalára kerüljön nap mint nap egészséges pékáru”.

Éppen ezért 2016 óta tematikus kovászos workshopokat is tart, többek között Budajenőn, ahol valami különös kegyelem folytán véletlenül épp a hajdani pék házát vásárolta meg. Ormós Gabriella hisz abban, hogy a kovászoskenyér-sütés jó példája a közösségi tanulásnak és tudásmegosztásnak (<https://kovaszlabor.blog.hu/>). A továbbiakban őt idézzük: „Vallom, hogy a kovász nem egy technika, hanem hitvallás. A kovással történő munkát nem megtanulni, hanem megérteni szükséges, türelem és alázat kell hozzá. A kovász egy csodálatos, önálló lény, koncentrálódik benne a Nap, a Föld, a Víz és a Levegő, valamint az elhivatott kézműves pékek energiája. Napjainkban újra megjelent az egészséges kenyér iránti igény, de sajnos, még mindig csak kevesek kiváltsága, hogy természetes kovással, egészséges alapanyagokból készült, adalékanyagoktól mentes, lassú érésű kenyeret fogyasszanak.”

Nos, az úttörők (mint Szabó Balázs), s az utóbbi idők kovászoló közösséget szervező egyéniségeinek munkája beérni látszik. Felmérések mutatják, hogy nő az igény a minőségi gabonából sült, minőségi kenyérré. Terjed a házi sütés mozgalma és szaporodnak a kovással dolgozó pékségek, valamint az őket megfelelő alapanyaggal ellátó minőségi malmok.

Míndez jól érzékelhető volt a budapesti MOM Kulturális Központban immár ötödik alkalommal megrendezett, kétnapos Kenyérlelke Fesztiválon, ahol a KovászLabor-közösség népes csapata is kínálta kóstolásra az otthon sült sokféle kenyérét. A Kenyérlelke Fesztivál a „hagyományosan sütők találkozója”, amelyet Vajda József, a Pékműhely családi pékség alapítója indított el társaival, azal a céllal, hogy „visszaadja a kenyér becsületét”. A fesztivál egyben verseny is, amelyen évről évre házikenyér-sütők és hivatásos pékek mérik össze tudásukat négy kategóriában.

A fesztivál, túl azon, hogy a jelen lévő vállalkozóknak bevételt és ismertséget hozott, a közönségnek szórakozást, a versenyzőknek izgalmakat nyújtott. Emellett egyfajta életérzést is adott, amelyet a kovással sütők és a kovással készült pékáru fogyasztóinak egyre népesebb tábora vallhat magáénak: a hagyományok tiszteletét, ismeretét és közösségi megosztásának, továbbadásának örömét. Míndez a népzene és néptáncra is igaz – a táncházmozgalom révén régóta tudjuk ezt –, ne hagyjuk hát elveszni a tisztá, „mesterséges adalék- és ízfokozó-mentes” folklórunkat sem.

A kovászos kenyér receptekből a következő számban adunk ízelítőt.

Juhász Katalin

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ – KISTEREM

2019. szeptember 3–4. 10.00

Talpak alatt

A Duna Táncműhely, a Káva Kulturális Műhely és a Nemzeti Táncszínház közös előadása

2019. szeptember 20. 19.30

Shreds

Gangaraj Dance Company – Közép-Európa Táncszínház

2019. szeptember 25. 19.30

Psyché (16) – Feledi János – Feledi Project

2019. szeptember 27. 19.30

6.Body.Radical Koreai-est Előadások

MŰPA - FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

2019. szeptember 11. 19.00

BIRDIE – Frenák Pál Társulat

2019. szeptember 12. 19.00

Carmina Burana – Szegedi Kortárs Balett

2019. szeptember 24. 19.00

Betyárvilág – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2019. szeptember 25. 19.00

Naplegenda

Magyar Állami Népi Együttes – Hagyományok Háza

2019. szeptember 28. 19.00

Carmen – Pécsi Balett

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ – NAGYTEREM

2019. szeptember 13. 19.00

Ezerarcú Tangó – tangó show
Budai László és vendégei

2019. szeptember 22. 19.00

Nyáralás – Bozsik Yvette Társulat

2019. szeptember 24. 19.00

Kármén – Varidance

2019. szeptember 26. 19.00

Credo – Szegedi Kortárs Balett

2019. szeptember 29. 19.00

Doze / Bolero – Budapest Táncszínház

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ – KAMARATEREM

2019. szeptember 27. 18.00

6.Body.Radical Koreai-est Filmvetítés

2019. szeptember 28. 17.00

6.Body.Radical Japán-est Filmvetítés és Szimpózium

www.nemzetitanctszinhaz.hu

Nemzeti Táncszínház

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Ökrös Csaba (1960 – June 26, 2019) – folk musician. Csaba was born in Szolnok, Hungary. He attended an elementary school specializing in music in Jászberény. He began playing violin at the age of 9 and got involved in folk music and the dance house movement in 1976. He went to Transylvania to learn from traditional musicians and to do collection work, then to Sátoraljaújhely, Hungary to play fiddle for the Hegyalja Folk Dance Ensemble. He moved to Budapest to play for the Bartók Ensemble, then played for the State Ensemble and went on to accompany every professional dance group in Budapest, playing over the years with all the best dance house bands, including his own bands Újstílus and Ökrös Band. From 2010 on he taught fiddle in the Folk Music Department at Budapest's Liszt Academy of Music. A well-known figure in the Budapest dance houses, from the early 1980s on he was prominent amongst those who introduced folks abroad to how exciting dancing to live Hungarian folk music can be. Printed in this issue is an obituary by Hegyi Zoltán from *Magyar Hang* 2019 July 5-11.

Page 5 Interview with choreographer, director, ethnographer Novák Ferenc. He speaks of his long career, folk dance theatre versus staged authentic folk dance, folk dance in Hungary and the Hungarian National Dance Ensemble's performance space at Budapest's Millenáris Park. "...It took four years to complete the National Dance Theatre...it was beautiful, everyone was happy...until the institution began to function, when we realized that the venue isn't ours... it is controlled by Millenáris Park..." By Hajba Ferenc – first published in "168 óra" 2019 June 15

Page 8 Part II. Veress Sándor (1907–1992) – Hungarian composer, folk music researcher, student of Kodály and Bartók. Born in Kolozsvár (now Cluj-Napoca, Romania), Veress Sándor died in Bern, Switzerland. He emigrated from Hungary in 1949. He studied under Kodály at the Hungarian Academy of Music in Budapest from 1925 to 1929, then as a student of Bartók until 1932. As long as he was in Hungary he maintained close contact with Kodály. For more than 40 years Hungary had been cut off from contact with Veress and his work. Printed here is Veress's salute to Kodály Zoltán on his 70th birthday discussing amongst other things Kodály's choice to stay in Hungary rather than emigrate during/after WW II as many Hungarian artists did. First published in *Látóhatár* January, 1953/ later in *Forrás* 2007/12.

Page 13 Reviews of five new Hungarian folk music recordings on the Fonó label: Cimbaliband/Danics Dóra: Iram "...the best pop band in Hungarian folk life, or the best folk band in Hungarian pop life". *Lajkó Félix & Volosi* – the polish string band with Hungarian fiddler from Voivodina region of Serbia." ...the best world music string production". *Balogh Melinda – Napkerék:* authentic style Transylvanian Gypsy folk music with singer from Jászberény (Hungary). "...the key is her alive and radiant person, natural, effortless singing style..." *Lakatos Róbert and*

Rév: Révület "...this time Lakatos Róbert focuses on folk music of his region: Southern Slovakia, and the best segment thereof not only in place but in time..." *Gyimesvölgyi Népzene Kosteletokról* (Folk music from Kosteletk/Coşnea in Eastern Transylvania's Gyimes Valley) features authentic folk music by singers and musicians of Kosteletk: Vaszi Levente, Vrencsán Anita, and Zúgató Band. Reviews by Rácz Mihály 2019 June 26. langolgitarok.blog.hu

Page 21 Interview with Zs. Vincze Zsuzsa associate director of the Hungarian National Dance Ensemble (formerly Honvéd). Mrs Zsuráfszky Vincze Zsuzsanna has been working alongside her husband, nationally acclaimed dancer, choreographer, director, dance researcher Zsuráfszky Zoltán for more than 30 years – putting authentic Hungarian folk dance on stage for local and international audiences. Presently one of her main tasks is dramaturgy – she writes the scripts for the choreographies. Here she tells how she came from Pécs to Budapest, some about the path of her career and her creative process as the ensemble's dramaturgist. By Grozdits Károly.

Page 24 In Transylvania according to tradition, village folks often keep sheep. That usually means that each family entrusts their sheep to the care of a local shepherd who tends the village flock. Hungarian medical researcher, photographer Henics Tamás who doesn't actually live in the Kalotaszeg village of Méra, nevertheless takes part (often remotely) in the sheep raising culture there in an effort to help keep the related traditions alive. This summer he was able to be there at **sheep dipping time as done in Transylvania.** This is his description of this task, this community event – where some 500 sheep – the local flock were efficiently 'dipped' – referring to the method farmers use for protecting the sheep from infestation against external parasites. Photos and text by Henics Tamás.

Page 32 Interview with traditional flute player Dóra Áron upon release of his first solo recording entitled "Szélfűtta" which features tunes from all over the Hungarian language area from Moldavia to Zala County. Most of the other musicians on the recording are fellow revival musicians, though recordings of Antal Károly Gyica, a traditional village musician from Transylvania's Gyimes region are included. The recording has been released in an unusual format: pendrive. By Béres Sándor.

Page 40 On History's Road – A man's story of his family's move to, and then escape from Serbia's *Bácska/Bačka* region with the Bukovina Székely Hungarians between 1941–1945. It's a terrifying personal story of flight during WWII in Hungary and what one small boy and his family went through, somehow managing to stay alive. He was 12 when his family, along with some of the Bukovina Székely people, ended up in the town of Bonyhád where they were re-located in homes left by Swabian Hungarians who had been deported to Germany... As told to Kóka Rozália on August 17, 2007 by Papp János.

Page 43 New publication: Virágvölgyi Márta: [Gyimes Folk Music – Halmágyi Mihály's tunes]. Published by Óbuda Folk Music School, 2019. Written music and audio-visual material. This publication features melodies collected from traditional musician Halmágyi Mihály of Transylvania's remote Gyimes region. Halmágyi played with his wife who sang and accompanied him on the hit cello, he died more than 20 years ago. "...every stylistic characteristic, musical element, such as the closing formulas of the musical lines are indicated using a unified method...the most important thing is that they are not forced into major and minor keys, instead the melodies are heard in the natural and modal musical lines...these melodies are traditionally played on a fiddle that has one resonating, sympathetic string..." Printed here is the recommendation by fiddler Vizeli Balázs.

Page 47 Hungarian food traditions: bread is a staple food in Hungary. To make bread, all you need is excellent quality flour, water, salt and leavening. However like many other places, today it is difficult to find REAL bread in the stores in Hungary – storebought mass-produced bread, here too, is full of additives, preservatives, bad flour and more. Hungarians are beginning to experiment with starters, grinding their own wheat and baking their own bread according to traditions. Szabó Balázs of Kővágóórs, Hungary has been doing this for years and has written a book about making good bread. The fifth two-day bread festival and contest was recently held in Budapest promoting traditionally made bread, and so on. By Juhász Katalin.

Sue Foy

folkMAGAZIN

2019/4, XXVI. évfolyam, 4. szám

Megjelenik évente 6+1 alkalommal

Kiadja a Táncház Alapítvány

Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: Grozdits Károly

Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Juhász Katalin, Kóka Rozália,
Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.

Levelezési cím: 1255 Budapest, Pf. 153

Tel./fax: (36.1) 214-3521

folkmagazin@tanchaz.hu

www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda

Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Országos terjesztés: Lapker Zrt.

Bankszámla-szám: 11701004-20171625

Külföldről: OTP I. ker. fiók,

1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary

Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB

HU55 11701004 20171625 00000000

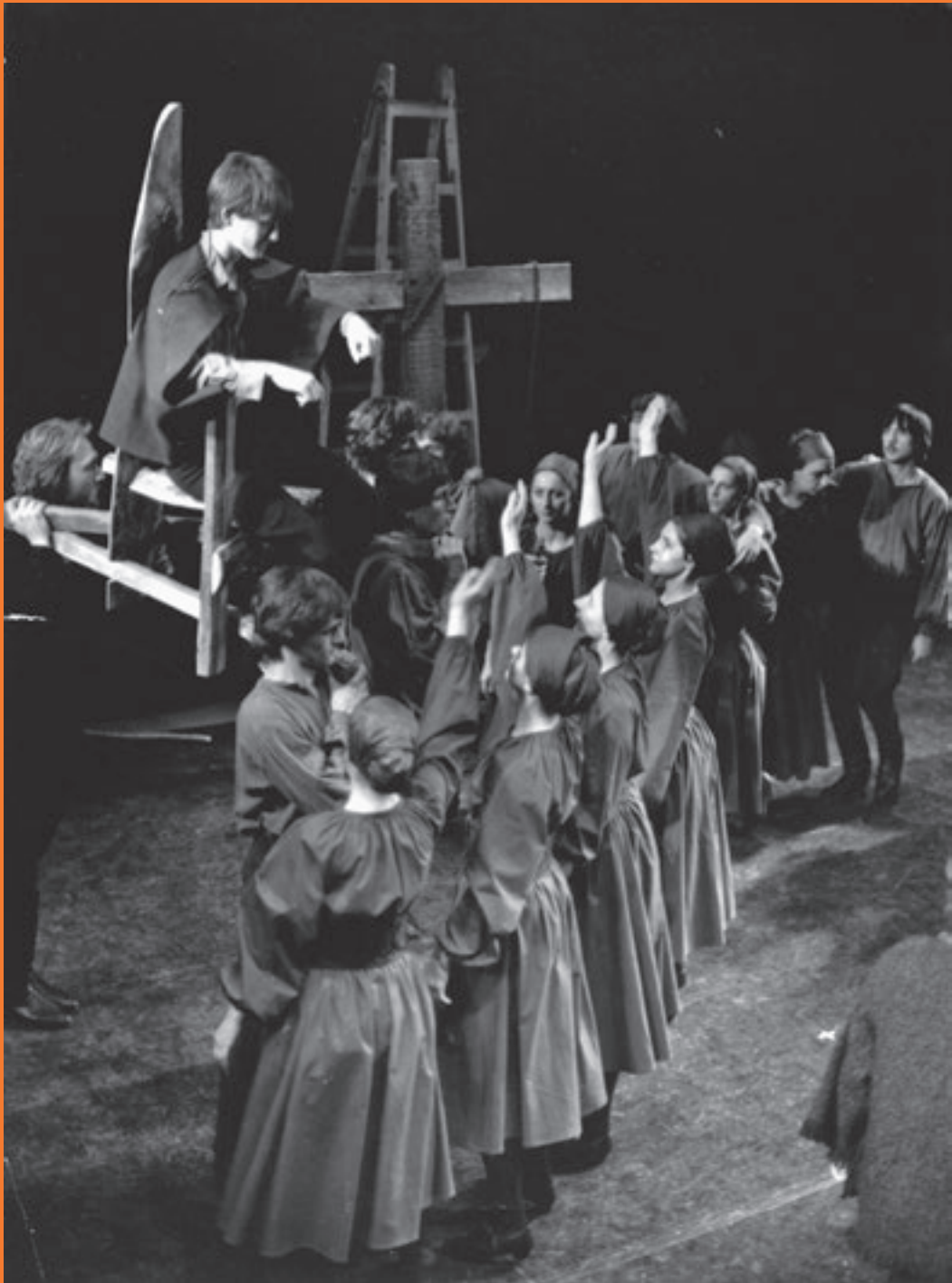
Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészet Kollégiuma

Verbunk fantázia Bihari János emlékére (1955; Lődör Ernő, Boross Géza, Novák Ferenc, Karácsony Ferenc „Kvoasz” és Csanádi Gyula) – forrás: Bihari Együttes archívuma

Szigeti Károly: És nem bírták a szögesdrótok (1959; szólista: Kővágó Zsuzsa) – forrás: Bihari Együttes archívuma

Novák Ferenc – Rossa László: Passió (1982) – fotó: Korniss Péter

20194

FOLKMAGAZIN

25nka
Nemzeti Kulturális Alap